

עמו אנכי

דרכי בחינוך המיוחד
כמורה לבעלי מוגבלויות חמורות
וכמדריך בריפוי בעיסוק במחלקות פסיכיאטריות

כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א

עמו אנכי

דרכי בחינוך המיוחד
כמורה לבעלי מוגבלויות חמורות
וכמדריך בריפוי בעיסוק במחלקות פסיכיאטריות

כ"ק האדמו"ר רבי פינחס דניאל הכהן רחלין שליט"א

מחולק חינם

בהוצאת אוריאל יעוץ ופתרונות בע"מ
רחוב יפה רום 40, גילה, ירושלים ת"ו
ת.ד. 11688, טל': 02-6520002

מהדורה ראשונה אדר א' התשפ"ב

www.rachlin.org.il

© כל הזכויות שמורות לכ"ק האדמו"ר רבי פינחס דניאל הכהן רחלין שליט"א

תוכן העניינים

7.....	אודות המחבר
9.....	פתח דבר
13.....	חלק ראשון – השער אל האוכלוסיות המיוחדות
15.....	איך הכל התחיל
19.....	כיתתי הראשונה
22.....	הדלת נסגרת
25.....	ערכים – הבסיס
33.....	חלק שני – סיפורים, חוויות ותובנות
35.....	סיפורים, חוויות ותובנות
36.....	כיתתי השניה – במחלקת האוטיסטים
38.....	הגישה הטיפולית המשקמת
42.....	מדריך בריפוי בעיסוק במחלקות הפסיכיאטריות
52.....	קידום תלמידים בעלי מוגבלויות
62.....	הגישה השיקומית בבריאות הנפש
68.....	בבית הספר החמישי
71.....	מסגרות שונות
79.....	הלמידה והערך העצמי
81.....	חלק שלישי – סוגיות שונות בחינוך המיוחד ובמקצועות הטיפולים
83.....	המשפחה והמורה – גורמים משלימים במעגל הטיפולי
87.....	מהות המורה למוגבלויות חמורות
88.....	מורה ומשקם כדרך חיים

94.....	המרכיבים השונים בבית הספר של החינוך המיוחד.....
100.....	התפרצויות זעם.....
111.....	חן וחסד.....
115.....	האם הם נהנו מהחיים?.....
116.....	מהו תפקידם בעולם הזה?.....
118.....	קידום התלמידים.....
123.....	חלק רביעי – מרחב העבודה בחינוך המיוחד.....
125.....	מרחב העבודה בחינוך המיוחד.....
134.....	שאלות שכיחות בתחום ההוראה בחינוך המיוחד.....
142.....	הזכות לתת.....
147.....	צביקה.....
148.....	שאלות שכיחות נוספות של עובדים בחינוך המיוחד.....
154.....	האויב הגדול: השחיקה.....
156.....	מדד השחיקה.....
159.....	חלק חמישי – עמו אנכי בצרה.....
161.....	חסד שבחסד.....
168.....	"עמו אנכי בצרה".....
174.....	הצגת מקרה.....
184.....	נקודות נוספות הנוגעות לגישת המטפל ולנפשו.....
187.....	לקויות ותסמונות נוספות.....
194.....	מקומם של אנשים עם מוגבלויות במארג החברתי.....
200.....	אחרית דבר.....
203.....	כתבי כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א.....

אודות המחבר

כ"ק האדמו"ר רבי פינחס דניאל הכהן רחלין שליט"א נולד בארגנטינה בשנת ה'תשי"ז, צאצא למשפחה חסידית וליטאית במקורה – מהקהילות היהודיות של הערים אודסה, קמניץ-פודולסק, קייב ורמנובקה שבאוקראינה, ובילנא שבליטא.

משפחתו היגרה לארגנטינה בשנת 1890 למנינם בעקבות גזירות קשות באותה תקופה. משפחתו השתתפה בהקמת מושבות היהודים בארגנטינה.

כאשר מלאו לו חמש עשרה שנים עלה עם משפחתו לארץ ישראל. בהגיעו לגיל עשרים ושלוש במהלך חיפוש רוחני מעמיק התוודע לתורת הקבלה וחזר בתשובה. הוא המשיך להתפתח מבחינה רוחנית ועלה במעלות הקדושה, מסר שיעורים, כתב ספרים רבים, והפיץ את תורתו – עד שהוכתר על ידי חסידיו לאדמו"ר הראשון של חסידות רחלין, הנקראת על שם משפחתו.

האדמו"ר התחיל את חייו המקצועיים בגיל תשע עשרה, עת התנדב לנגן בגיטרה ולשיר לפני מאושפזים בארבעה בתי חולים פסיכיאטריים בירושלים ת"ו.

כאשר ראו כי טוב, הפך לאיש צוות בשכר, ועבד במשך מספר שנים כמדריך שיקומי באמצעות ריפוי בעיסוק, מוסיקה ואמנות במחלקות הפסיכיאטריות השונות.

לאחר מכן למד האדמו"ר במכללת "דוד ילין" במסלול להכשרת מורים לבעלי מוגבלויות חמורות. שם הוסמך וסיים את לימודיו יחד עם רעייתו הרבנית בתיה תליט"א בהצטיינות.

עבד בתור מורה בחינוך המיוחד במספר בתי ספר לבעלי מוגבלויות חמורות של משרד החינוך במשך כעשרים שנה. וכן עבד במסגרות נוספות בטיפול ובשיקום.

חסידות רחלין נוסדה בשנת ה'תשנ"ח על ידי קהל חסידים שהכתירו את כ"ק האדמו"ר רבי פד"ה רחלין שליט"א לאדמו"ר הראשון של החסידות. זאת באמצעות כתב הכתרה והתקשרות כנהוג בחסידויות המקוריות על פי דרך הבעל שם טוב הקדוש זי"ע.

חסידות רחלין קבעה מקומה בשכונת גילה בירושלים ת"ו, ועוסקת בעבודת ה' על פי דרכו של רבנו הבעל שם טוב הקדוש זי"ע ועל פי דרכו של כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א, המכונה "דרך עץ החיים".

חסידות רחלין הינה חסידות כללית הכוללת בתוכה חסידים ואוהבים רבים מכלל הציבור – החרדי, הדתי, המסורתי, החילוני ובעלי התשובה, בעלי עמדות פוליטיות שונות, מכל העדות ומכל הרמות הסוציאליות.

חסידות רחלין משתייכת לזרם החסידות הכללית, שמקורה ברבנו הבעל שם טוב זי"ע.

הבחירה החופשית והאחריות האישית הינם כללי ברזל בחסידות רחלין, ואין נוהגת בה כפיה כלל.

חסידות רחלין עוסקת בהפצת אהבת הבריות ודרכי תיקון והתמודדות בחיים המודרניים על פי תורתנו הקדושה.

כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א כתב עשרות ספרים בכל נושאי היהדות ופרד"ס התורה, וקיבל הסכמות מגדולי ישראל על ספריו.

כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א אינו רב מוסמך מטעם הרבנות הראשית לישראל.

פתח דבר

לקוראי היקרים, שלום!

אתם עומדים לקרוא ספר לא שגרתי. הספר הזה בנוי מתובנות שרכשתי במשך חיי כעובד בריפוי בעיסוק במחלקות פסיכיאטריות וכמורה בחינוך המיוחד – מורה לבעלי מוגבלויות חמורות. אלא שעליכם לדעת שלא מעט זמן עבר מאז. פרשתי מעבודתי במשרד החינוך בשנת 1994.

חסידות רחלין נוסדה בשנת תשנ"ח על ידי קהל חסידים שהכתירו אותי לאדמו"ר הראשון של החסידות. זאת באמצעות כתב הכתרה והתקשרות כנהוג בחסידויות המקוריות על פי דרך הבעל שם טוב הקדוש זי"ע. ובכך התחלתי את הפרק השני בחיי כאדמו"ר מרחלין. בתקופה אשר משתרעת על פני כעשרים שנה עבדתי לסירוגין בארבעה בתי חולים פסיכיאטריים ובחמישה בתי ספר של החינוך המיוחד, במועדונית טיפולית, בתלמוד תורה ובבית אבות. כל אלה הן משרות טיפוליות. במסגרת ספר זה אנו נטייל ונעבור בתחנות השונות שמנתי לעיל – לאו דווקא בסדר הכרונולוגי, אלא מעניין לעניין באותו עניין.

לצורך שמירה על פרטיות החולים והתלמידים ועל הסודיות הרפואית והכללית השתמשתי בשמות בדויים, וכן שונו פרטים מסוימים כדי למנוע כל אפשרות של זיהוי. מאותה הסיבה גם לא ציינתי את

שמות בתי החולים או בתי הספר בהם עבדתי, וכן את שאר המסגרות בהן עבדתי.

נולדתי כחילוני בארגנטינה ובגיל חמש עשרה עליתי לארץ. בגיל עשרים ושלוש חזרתי בתשובה.

חיי היו תמיד שילוב של חיפוש האמת וסיבת הבריאה – ובמקביל, עשיית חסד עם כל הבריות.

ספר זה נכתב בפרספקטיבה טיפולית רחבה ועמוקה הרבה מעבר לתובנות הרגילות של מורה בחינוך מיוחד בשנות עבודתו השוטפת. יהיה בוודאי מעניין גם לכם וגם לי...

ממרומי שישים וחמש שנותי העמוסות באין ספור חוויות, וכחלק ממנהגי לעזור ולייעץ לעובדים בתחומים הטיפוליים ולחזק את רוחם, ואף לצרף אנשים נוספים לשורותיהם – החלטתי לשתף אתכם בניסיוני כעובד בריפוי בעיסוק במחלקות פסיכיאטריות וכמורה לבעלי מוגבלויות חמורות, שכן רבות הפניות אלי במשך השנים בשאלות הנוגעות למקצועי זה, וניכר היה הצורך במענה מקיף ונרחב עליהן.

כמו כן, חשוב היה לי לזכות את הרבים ולפתוח בפניהם צוהר לעולם בעלי המוגבלויות החומרות.

קודם שזכיתי להתקרב לתורתנו הקדושה דבר אחד היה ברור לי: לעשות טוב ולעזור לכל הבריות – ודאי זאת האמת!

זאת נקודת האצילות של כל מפעל חיי: חיפוש האמת ועזרה לזולת. המעוניין להתוודע לדרכי בחיפוש האמת מוזמן להיכנס לאתר שלנו ולהתרשם.

בספר זה נעסוק בקשת רחבה של נושאים בתחום של מתן עזרה לזולת, ודווקא לאותן הבריות אשר זכו להיוולד עם קשיים פיזיים, נפשיים ושכליים מהחמורים ביותר.

בסיסו של הספר הוא חוויותי וניסיוני הטיפולי, והוא דן בעיקרו בגישה הרגשית והנפשית למטופלים, כמו גם בהיבטים מעשיים שונים, ופחות במחקרים ובתאוריות השונות.

מטבע הדברים לא ניתן למצות את כל הנושאים בספר אחד, ועל כן הארכתי וקיצרתי בדברי על פי הנקודות שבהן חשוב היה לי להתמקד. אני תקווה שספר צנוע זה ישמש מורה דרך לכל אותם המורים והמטפלים אשר בחרו בדרך זו של חסד ונתינה איך-סופיים לכל אשר זקוק להם.

ועוד הערה חשובה: ספר זה נכתב על פי המידע שנשאר, ברוך ה', צרוב בזיכרוני בלבד.

לא נעזרתי בכתבים ובמחברות. לכן, עליכם לדעת שלא כתבתי על כל פרט ועניין, אלא על הדברים הבולטים שזיכרוני שימר. איני טוב בתאריכים – אך זוכר היטב פרצופים וסיפורים. נקווה שתיהנו!

קראתי לספר "עמו אנכי" כלשון הפסוק "עמו אֲנִי בְּצָרָה". "עמו אנכי" מתמצת את כל דרכי הרוחנית, ובוודאי את יחסנו לכל נזקק – לחולים פסיכיאטריים ולתלמידי החינוך המיוחד.

אני מודה לה' יתברך על כל מה שגמל עמי מאז ועד עולם.

הערה: לקראת סיום כתיבת הספר נודע לי שהמסלול שבו למדתי שינה את שמו מ'מורה למוגבלויות חמורות' ל'מורה למוגבלויות מורכבות'. אך היות שאני למדתי במסלול שאז נקרא 'מורה לבעלי מוגבלויות חמורות' – בשם זה אשתמש לאורך הספר.

חלק ראשון

השער אל האוכלוסיות המיוחדות

איך הכל התחיל

לאחר נישואי התגוררנו בשכונה ירושלמית. בשכונה זו פעלו ארבעה בתי חולים פסיכיאטריים. כפועל יוצא משכנות זו, נחשפנו באופן שוטף לאנשים המתמודדים עם מחלות פסיכיאטריות שהסתובבו בשכונתנו – ברשות או שלא... אנשים אלו מיד משכו את תשומת לבנו. לבושם, הליכתם והתנהגותם הבדילו אותם מיד משאר תושבי השכונה, ולא פעם נוצרה מהומה סביבם מצד ילדי השכונה, אשר חשו שמדובר כאן באנשים מיוחדים. כך הכרנו את רבקה, אשה עם מחלה פסיכיאטרית המאושפזת עד סוף חייה באחד מבתי החולים הפרטיים שפעלו בשכונה. היא היתה אשה גלמודה ללא משפחה, ומדי פעם הרשו לה הממונים עליה לצאת לטיול בשכונה. רבקה היתה בשנות השישים לחייה, דיברה באופן שוטף, והתנהגה בצורה סבירה בהחלט. כאשר סיפרה לנו את קורותיה – אימצנו אותה מיד. הזמנו אותה תדיר לביקור בביתנו, והענקנו לה ארוחות מפנקות. רבקה כמובן שיתפה את צוות בית החולים בדבר חבריה החדשים.

וכך הגענו לבית החולים שלה בפעם הראשונה. היינו זוג צעיר בשנות העשרים המוקדמות שלנו, אידיאליסטים מושבעים!
מצאנו חן בעיני בעלי בית החולים, והם מיד הציעו לאשתי משרת מדריכה בריפוי בעיסוק.
למותר לציין שבאותן שנים רוב המרפאים בעיסוק לא נדרשו ללמוד את המקצוע, מפני שעדיין מקצוע זה היה בראשיתו. כך זכתה אשתי לעבוד במקצוע חסד מרתק זה ולשמח את החולות הרבות ששהו באופן תמידי, דיירות לכל החיים, באותו בית חולים פרטי.
גם אני צורפתי, תחילה כמתנדב, לערוך להם קבלת שבת בימי שישי בבוקר ולהנעים להם בשירה ובנגינה בגיטרה.
בהמשך הפכתי לחלק מהצוות, מדריך בשכר.
במקביל, דרך קרוב משפחה שעסק בתחום הפסיכיאטריה, הופנית לאחד מארבעת בתי החולים שפעלו אז בשכונה.
כאשר סיפרתי להם על עבודתי בבית החולים הפרטי השכן להם, הציעו לי מיד לעבוד גם אצלם.
ראיינו אותי וקיבלו אותי לצוות של הריפוי בעיסוק כמדריך שיקומי. תפקידי שם היה זהה לתפקידי בבית החולים הראשון: לנגן, לשיר ולערוך להם פעילות חברתית, הכוללת הגשת כיבוד קל.
שני בתי חולים אלו היו בתי חולים פרטיים – עובדה שנתעכב עליה בהמשך.
יד ההשגחה הוליכה את אשתי להתקבל לעבודה כמדריכה בריפוי בעיסוק בבית החולים הפסיכיאטרי השלישי אשר בשכונתנו המבורכת.
בית חולים זה היה ציבורי.

גם כאן אשתי עבדה בנעימות ובמסירות – דבר שגרר גם את קבלתי לצוות של הריפוי בעיסוק. וכך הפכתי למדריך האחראי על הריפוי בעיסוק במחלקה הסגורה והכרונית. בנוסף פעלתי בערבים במחלקות הפתוחות. כל המסע הזה נמשך מספר שנים.

זהו התיאור החיצוני של התהליך שעברנו – מצעירים רגילים העובדים בעבודות מזדמנות למדריכים שיקומיים באמצעות ריפוי בעיסוק. החלק הפנימי, הרגשי והאידיאולוגי היה עמוק בהרבה: אהבנו את עבודתנו אהבת נפש! מצאנו את אשר חיפשנו – עבודה של חסד ומשמעות!

אור גדול עטף את נשמתנו.

למדנו עוד ועוד ללא הרף – על החולים, על מחלות ועל טיפולים, על הצוות, על המשפחות ועל מהותו ועל תפקודו של בית חולים פסיכיאטרי.

השתתפנו באיךספור ישיבות צוות, בשיחות ובהשתלמויות. קראנו ספרות מקצועית ומאות תיקי מטופלים. ראינו חולים חדשים נקלטים בבית החולים ובריפוי בעיסוק. ראינו התפרצויות זעם ותסכולים, צוות במיטבו, ולפעמים פחות...

המנהלים של בית החולים היו מרוצים. האחד "התמוגג" כדבריו מהנגינה ומהשירה לחולים. והשני לא הבין כלל את רצוננו ללמוד את המקצוע, כי לטענתו עבודתנו כבר היתה מקצועית דיה. ובכל זאת, כזוג צעיר הבנו שאם אנו חפצים שדעתנו תישמע ושנוכל להשפיע יותר על חיי המטופלים, עלינו לקחת פסק זמן מהעבודה וללכת ללמוד.

רצתה ההשגחה העליונה ובאותו זמן נפתח מסלול למורים לבעלי מוגבלויות חמורות במכללת דוד ילין בירושלים. כבר זכינו אז להולדת בתנו הבכורה.

אשתי ואני התקבלנו ללימודים במכללת דוד ילין, וקיבלנו מלגת קיום על מנת לאפשר לנו ללמוד בנחת.

היינו במחזור השני של המסלול. מיטב המורים ומייסדי החינוך המיוחד בארץ לימדו אותנו במסירות, ונטעו בנו את האהבה האינסופית למקצוע ולילדים המוגבלים.

חלק מהמורים והמורות כבר אינם בין החיים – וספר זה יהיה גם לעילוי נשמתם.

המסלול למורים לבעלי מוגבלויות חמורות העניק לנו ידע עיוני ומעשי רב. למדנו קורסים בפסיכולוגיה, באנומאליות, בריפוי בתנועה, בריפוי במוסיקה, בריפוי באמנות, בפדגוגיה ובדידקטיקה. הכשירו אותנו להפליא למסע המרתק של המקצוע. במשך השנים פגשתי בוגרים רבים של מסלולי לימוד דומים במכללות ובאוניברסיטאות, אך הכשרה מעשית כפי שאנו קיבלנו – לא פגשתי.

עלי לציין כבר עכשיו שכל הניסיון שרכשתי כמדריך בצוות הריפוי בעיסוק במחלקות הפסיכיאטריות עזר לי מאד להבין מהו העיקר ומה הטפל במטרות החינוך המיוחד לבעלי מוגבלויות חמורות.

סיימנו את הלימודים בהצלחה רבה.

כיתתי הראשונה

כיתתי הראשונה היתה בבית ספר לילדים בעלי מוגבלויות מהחמורות ביותר – בעלי מוגבלות שכלית עמוקה עם נכויות מוטוריות קשות. ילדים אלו שהו במוסד, ועל פי רוב לא זכו לביקורים ממשפחתם. אוכלוסיה זו תאמה בדיוק את החומר הנלמד במסלול שבו למדתי. בהיותי סטודנט שובצתי באותו בית ספר בעבודה המעשית שלי וגם עבדתי בקייטנה. כך המנהלת הכירה אותי וקיבלה אותי למשרה של משרד החינוך.

בדיוק מה שהייתי צריך, ברוך ה', על מנת לעמוד בדרישות של המלגה שקיבלנו, שאפשרה לנו ללמוד ללא לחצי פרנסה – היה עלי לעבוד שנתיים במקום זה כדי לעמוד בתנאים של המלגה. וכך עשיתי. שנתיים שעברו מהר כשניה! כאמור, בית הספר היה מוכר לי, וכך גם הילדים והצוות.

תלמידי היו ברמה תפקודית השואפת לאפס. עבודתנו היתה עבודה סיעודית: לדאוג לבריאותם ולניקיונם, לבצע תרגילי פיזיותרפיה, עבודה על העיבוד התחושתי וריפוי במוסיקה. כל אלו בגישה אמפתית ומעודדת ובניסיון לקדם אותם מבחינה קוגניטיבית, כל אחד לפי יכולתו.

זכורני היטב שחיברתי לוח עם תכנית מפורטת עד לפרט האחרון – על כל ילד ועל הכיתה כולה. היתה בה חלוקה לחלקי שעות, והיא כללה מתן משימות לצוות וגם רובריקה למעקב מדויק. הכל היה נעים ודי קבוע. יום רדף יום. וכך עברו שנתיים של חסד, נתינה ושמחה.

לאחר שנתיים אלו עברתי לכיתתי השניה במחלקת האוטיסטים בבית חולים פסיכיאטרי עם תלמידים מאתגרים בהרבה מקודמיהם. מחלקת האוטיסטים אכלסה נערים ונערות במצב חמור ביותר – אוטיזם עם בעיות התנהגות ואלומות חמורות ובדרגות שונות של מוגבלות שכלית, מבינונית עד עמוקה. ניחשתם נכון: קיבלתי את הכיתה הקשה ביותר – נערים עם מוגבלות שכלית קשה עד עמוקה שאינם מילוליים ושנטו להתפרץ בהתקפי זעם מסוכנים. מחלקה סגורה, כמובן. בני ארבע עשרה ומעלה, בריאים וחזקים מבחינה פיזית. מי שלא נכנס למחלקה פסיכיאטרית סגורה – בפעם הראשונה שיזכה להיכנס בוודאי ירגיש אי נוחות... במחלקת האוטיסטים המולה רבתי: נערים ונערות מסתובבים הלוך ושוב בפרוזדורים הארוכים. מקצתם מתנועעים על פי קצב המוסיקה הרועשת הבוקעת מהרמקולים שבתחנת האחות. אחרים שוכבים על הרצפה או עסוקים בעיסוקים שונים: עושים תנועות משונות עם הידיים, מתנדנדים בלי הפסקה, קופצים במקום, צורחים...

רבים מהם מדברים אל עצמם – מלמולים שלא ניתן להבין את משמעותם. בחדר האחות מסתופפות אחיות אחדות, מעבירות משמרת.

פועל הניקיון מנסה לנקות את מה שלכלכו החניכים בפעם העשירית באותו היום...

למותר לציין שהמתחם סגור ומסוגר. הוא כולל אגפים נפרדים לבנים ולבנות: חדרי שינה, מקלחות, חדר אוכל, מטבח.

בשעות הבוקר החניכים יורדים לקומה התחתונה, שם ישנם חדרי המשמשים כבית ספר, אולם התעמלות וחצר ללא תקרה עם נדנדות, מעט דשא וכמה ספסלים לצוות. החצר מגודרת כמובן.

ערכתי לכם היכרות עם עולמם, לכל החיים, של אותם חניכים במצב מסוכן, השוהים שם במשך שנים.

מסקנה ראשונה: אנחנו כל עולמם! לרבים מהם אין משפחות שבאות לבקר אותם!

חשוב שתבינו – הם הילדים שלנו. אנו אחראים על חייהם – המורים במשך הבוקר עד הצהרים, ושאר הצוות במשך עשרים וארבע שעות שבעה ימים בשבוע.

אם לא נדאג להם, נעניק להם מכל טוב לבנו ונתנהג עמם באהבה, אין מי שיעשה זאת!

הדלת נסגרת

הדלת נסגרת. אתה בתוך הכיתה שלך – עשרה או שנים עשר תלמידים, הסייע ואתה.

אתה זוכר את מה שלמדת במכללה, או שהכל נשכח לרגע? עכשיו אתה האחראי, המנהיג של הכיתה, הכוללת אותך, את הסייע, את התלמידים ואת העובדים הפרא־פואיים. אל תיבהל.

הכל יסתדר, ולאט לאט תתעשת ותארגן את הכיתה על פי סדר היום שלה.

פעולה ראשונה: כל התלמידים יושבים בחצי מעגל לריכוז. בריכוז אתה שואל כל אחד לשמו, אבל אולי רובם לא יענו לך כלל. ואחד פתאום קם ורוצה להכות את הנער היושב בשקט לידו.

זה הזמן שלך להפגין מנהיגות. עליך למנוע מהתוקפן לבצע את זממו. עליך לעצור אותו על ידי פקודה הנאמרת בטון סמכותי, 'שב!' ואם זה לא עוזר – לנסות ולהשקיט אותו במענה רך.

כדאי לך להיזהר. הוא חזק וזריז ממך. הצל את המותקף, אך שמור גם על עצמך.

זה הזמן להיעזר בסייע. "עזור לי להרגיע אותו. אם הוא לא נרגע – צא עמו לטיול קצר בפרוזדור".
אם הסייע חדש ולא מנוסה, הוא מבוהל יותר ממך...

שלוש עצות מעשיות:

1. החזק תמיד באמתחתך ממתק או חטיף. תן מעט ממנו לתוקפן. אם הוא שמח ואוכל, תן לו עוד עד שיירגע – אולי בסך הכל היה רעב. אגב, גם נערים במצב חמור כפי שתואר לעיל בודקים גבולות. הם בודקים אותך מהיום הראשון.

2. כוס מים. אם יסכים לשתות, תן לו עוד אחת. זה מרגיע תמיד – גם אותך.

3. אם לא למדת לנגן בגיטרה או אורגנית, גש מהר למלאכה. בלי מוסיקה, שאותה אתה מנגן בעצמך, הסיכויים שלך לשרוד בטוב ובנעימים עם התלמידים שלך הולכים ופוחתים. זה פיקוח נפש של ממש בשבילם, בשביל הצוות ובשבילך.

יתכן שעשיתי לך טבילת אש מעט קשוחה – אבל זו רק טעימה מהחוויות היום-יומיות שלנו שם.

בריכוז שרים, אומרים בוקר טוב, מנסים שכל תלמיד יפנה אל זולתו ויתקשר עמו מעט.

אבל הקדמנו את המאוחר. בשלב הראשון אתה צריך ללמוד את תלמידיך לעומק. ככל שתכיר אותם היטב ובאופן עמוק ורחב יותר, כך

תוכל לעזור להם, וכך תוכל לארגן את הכיתה, את סדר היום ואת המשימות בצורה טובה ומדויקת יותר. לצורך כך עליך לשים לב כיצד הם מתנהגים במצבים שונים, בשיעורים שונים ובהפסקות. עליך גם לשאול עליהם את הצוות העובד אחר הצהרים, ואם הם חיים בבית – לשאול את ההורים. היכרות מעמיקה ובתחומים רבים ומגוונים תביא לטיפול מותאם ונכון.

תגלה שהתלמידים שלך מסוגלים לעשות דברים שלא חלמת עליהם! הקשר השוטף עם צוות אחר הצהרים וצוות הלילה או עם ההורים הוא הכרחי ביותר להתקדמות התלמידים.

ערכים – הבסיס

כאן המקום לערוך רשימה של ערכים שמהווים את הבסיס הערכי, המוסרי והמעשי של החינוך המיוחד:

אכפתיות:

זו תכונה שהיא הערך העליון בעיני, למורה בחינוך המיוחד ולכל מטפל באשר הוא.

אם אינך אכפתי, יש לך שתי אפשרויות: או להפוך להיות אכפתי על ידי עבודה פנימית על עצמך, או שעליך להחליף מקצוע מיד לטובת התלמידים ולטובתך, כי אם אתה לא אכפתי, האסון בדרך – לא יעבור זמן רב עד שאחד התלמידים ייפגע או יינזק, חס ושלום, בגלל הזנחה או רשלנות שלך.

בכיתה עם נערים במצב כפי שתיארתי לעיל, עמם עבדתי במשך שלוש שנים, המורה וכל הצוות חייבים לשמור עליהם בהרבה יותר משבע עיניים, שלא ייפגעו או יפגעו אחד בשני!

אהבה:

אהבה היא ערך עליון נוסף – אהבה ללא תנאי!
אם אינך אוהב את התלמידים שלך, חפש מקצוע אחר. אם אתה אוהב רק את התלמידים הנעימים לך, ואת אלו הנעימים פחות אינך אוהב – עבוד על עצמך כך שתגיע לאהבת חינם.
ואל תפלה בין תלמיד נחמד לתלמיד שבעיניך נחמד פחות!
תגיד שזו דרישה על-אנושית? זה מה שמקצוע קדוש זה דורש.
יחס חיובי הוא חובה גם כלפי הצוות, כל בית הספר, ההורים, העמיתים, ויש לתת כבוד לכל אחד מהם.
אם אין כבוד ויחסים טובים בין אנשי הצוות, בית הספר יכול להפוך להיות מקום שלא נעים לעבוד בו.
אנרגיות רבות ילכו על תככים, על קנאה, על שנאה ועל תחרות ועל לשון הרע ורכילות.
כל אלו הם בעיני חילול הקודש.
לצוות העובד עם אוכלוסיות בעלות מוגבלויות חמורות מספיק קשה גם ככה, בלי התככים – אז אנא.
אכפתיות ודאגה לצוות של כיתתך ושל כלל בית הספר – היא חובה אנושית מובנת מאליה.

ענוה:

זוהי מידה אצילית והכרחית לכל אדם – אך למורה בחינוך המיוחד היא נצרכת ביותר.
מורה עניו הוא מורה טוב, עמית למופת.

”ומתלמידי – יותר מכולן”:

מורה בחינוך המיוחד וכל מטפל באשר הוא – בא ללמוד לפני הכל!
הוא בא לקלוט, להקשיב, להאזין, להתבונן, להחכים, לחקור, להעמיק,
להתייעץ, להתאמץ!

להיות שמח בחלקו:

השמחה, הסבלנות והסובלנות הם מאבני היסוד של החינוך המיוחד.
וככל שהאוכלוסיה שאתה עובד עמה היא במצב קשה יותר, כך ערכים
אלו דרושים לך ולצוות יותר.

דוגמא אישית:

הדוגמה האישית שאתה נותן היא חשובה ביותר. אם אתה משתדל
להיות דמות מופת – כל הסובבים אותך יושפעו ממך, וינסו לחקות
אותך!

להאמין:

אנו מאמינים בה' ית' ובצדקת דרכו, בהשגחתו העליונה, שכל מה
שהוא עושה – עושה לטובה, אף על פי שלא תמיד מובן לנו איך זה
לטובה.

מורה בחינוך המיוחד צריך להאמין ולא להתרעם על מצב תלמידיו,
אלא להתפלל עליהם ועל הוריהם וגם להתפלל תדיר על הצוות שלו.
כולנו צריכים רחמי שמים.

"חנוך לנער על פי דרכו":

התכנית הלימודית טיפולית-שיקומית צריכה להיות מותאמת לרמה האמיתית של התלמיד, ועליך לתכנן לקדמו לאט לאט, שלב אחר שלב. אחרת התכנית תיכשל. כך גם בתכנית הכיתתית.

עידוד ופרגון:

מצרך נדיר במקומותינו, אך חשוב ודרוש כאוויר לנשימה בחינוך המיוחד, ובמיוחד בחינוך המיוחד לבעלי מוגבלויות חמורות. פרגן לתלמידים, פרגן לצוות – תמיד.

לרדת לעומק הנכות:

כדי להבין את תלמידך, דמיין שאתה בעל אותה המוגבלות החמורה שלו, בפרטי פרטים. רק כך תוכל לעזור לו. תגלה כמה אתה בר מזל שאתה בריא, ברוך ה'!

לא להיות שיפוטי:

מצד אחד, אתה המנהיג של הכיתה ועליך לפקוח עין על הצוות שלך. אך מן הצד השני, היזהר לא להיות שיפוטי מדי ומחמיר מדי. גם ככה קשה. גם כלפי התלמידים – אל תכעס ואל תדון אותם. הם פטורים, ואתה חייב...

עיקר העבודה היא על עצמך:

כן. זכור: עליך לתקן כל הזמן את מידותיך הקשות – הכעס, העצבנות, היאוש, העצבות, העצלנות, הקנאה. התלמידים והצוות מסוגלים להעמיד אותך כל יום באינספור ניסיונות. תקן את עצמך! זאת זכות גדולה!

התחדשות:

בחינוך המיוחד אתה חייב להתחדש, ליזום שינויים, מחקרים, חוויות חדשות, אחרת תישחק מהר מאד. יש לשמור על הקיים ולשנות ולקדם! לשמור על הקיים ולחדש! הכל בשמחה ובטוב טעם.

עבודת צוות:

זהו ערך עליון שבעליון. אם אין לך יחסים בין-אישיים טובים, אתה גם מורה לא טוב! אם הצוות לא עובד יחד, אחד למען השני – המצב קשה וחמור. עליך להשקיע בצוות תמיד. הֵיה קשוב לסייע ולכל הצוות. זהו חלק חשוב ביותר מהעבודה במסגרות של בעלי מוגבלויות חמורות.

שליטה עצמית – שלווה – שמחה – יחס של כבוד לתלמידים ולצוות: הדברים מובנים מאליהם. ברור שככל שהמצב קשה יותר, אתה נדרש לשליטה עצמית גבוהה יותר – לשלוה, לשמחה וליחס של כבוד לתלמידים ולצוות.

אתה אחראי על חייהם של חסרי ישע, ומוטלת עליך חובה מוסרית וחוקית לנהוג כך.

חריצות:

חשיבותה לא תתואר. נדרשת חריצות רבה מהמורה לחינוך המיוחד ולכל מטפל באשר הוא.
בלי חריצות – אין תוצאות!

לשמוח בכל הישג:

מורה לבעלי מוגבלויות חמורות חייב לשמוח בכל הישג ולו הקטן ביותר! וכמובן לציין זאת בהתלהבות בפני בעל ההישג.
הדבר חשוב ביותר למטופל, ולא פחות מכך – למורה עצמו. אם תצפה להישגים אדירים ומידיים, אתה עלול להתאכזב קשות ולהתייאש.
זכור: היאוש שלך עובר ישירות לתלמידך ולצוות שלך!

להתייחס אל התלמידים כאל אנשים רגילים:

מה הפירוש? ובכן, כאשר אנו מתייחסים לבעלי מוגבלויות חמורות כאל אנשים רגילים, אנחנו גורמים להם להשתדל להיות אנשים רגילים.

אתה מצפה מהם – והם חשים את הציפיה ומשתדלים לעמוד בה. מובן שהמדובר הוא בבעלי יכולת שכלית מתאימה. בעבודתי עם חולים פסיכיאטריים, גישה זו פעלה פלאים! גם בחינוך המיוחד, אם הרמה השכלית גבוהה במידה מספקת.

עמו אנכי • 31

שיקום הדימוי והערך העצמי של המטופל או התלמיד הוא פועל יוצא של כל עבודתנו: לגרום לאדם עם המוגבלות להרגיש שגם הוא שווה בין שווים – אף על פי שהוא שונה, הוא אדם ככל האדם!

הארכנו לעיל, ואולי זה הכביד עליך את הקריאה. אך אי אפשר לדון בחינוך המיוחד בלי להקדים ולדבר על ערכים, כי בלי ערכים מקודשים – אין חינוך מיוחד! ואין יחס וטיפול הולם בבעלי מוגבלויות חמורות!

חלק שני

סיפורים, חוויות ותובנות

פרץ

פרץ לא מפסיק לרגע לקפץ
הוא מחפש משהו, במשהו הוא חפץ!
ילד נחמד אך ברמה גבוהה בהרבה
משאר הכיתה!
עולה חדש ששובץ באמצע השנה.
עברית לא ידע ושום הרגלים של כיתה!
בכל רגע קונדס אחר
אם מציבים לו גבולות הוא מתפרע יותר...
הוא מילולי אך בשפת האם שלו. מתסכל.
לאט לאט הצוות מצליח אליו להתחבר.
כותבים דו"ח שהוא אינו מתאים.
מישהו בא עליו להסתכל.
לבסוף מעבירים אותו בית ספר. בא כרוח
סערה וכך נעלם!
נודע לנו ששם טוב לו ועושה חיל, ולא בכדי:
צריך להתאים האור לכלי.

סיפורים, חוויות ותובנות

התחלתי כמדריך שיקומי בריפוי בעיסוק פסיכיאטרי, עברתי להוראה בחינוך המיוחד, והמשכתי כאדמו"ר הנותן ייעוץ בכל תחומי החיים לכלל הציבור – אני רואה בכך רצף מבורך וברכה עצומה משמים! ולכן אספר סיפורים מכל רצף המסלול שעברתי בחיי עד כה. זה ודאי יתרום לך דבר מה אם ברצונך להיות מטפל מוצלח – בחינוך המיוחד או בכל תחום.

אקדים ואומר: אני רואה כחלק חשוב משליחותי וממפעל חיי – עידוד אנשים לעסוק במקצועות הטיפוליים על גווניהם.

ב"ה זכיתי להפנות ולהדריך אנשים רבים ללמוד ולעסוק במקצועות: חינוך מיוחד, פסיכולוגיה, ריפוי בעיסוק, ייעוץ חינוכי, ניהול חינוכי, ריפוי במוסיקה, ריפוי באמנות, ריפוי בתנועה, רפואה אלטרנטיבית, עבודה סוציאלית, סיעוד, רפואה, ריפוי באמצעות בעלי חיים וכו'. בהודיה לה' אציין שראינו פירות מוצלחים ממאמצינו. תודה לאל שזיכנו בכך!

רבים מהחסידות שלנו עוסקים במקצועות הטיפול האמורים לעיל ובאחרים. וזאת בעיני תרומה עצומה לחברה כולה.

כיתתי השניה – במחלקת האוטיסטים

ובכן, אספר על תלמיד אחד בן חמש עשרה. נקרא לו נחמן. נחמן היה נער חייכן ופעלתן ללא מנוחה, בלי יכולת דיבור מעבר לאקולליה ובעל מוגבלות שכלית קשה.

נחמן לא יצר קשר עין, הסתובב ללא מנוחה וחייך. זאת היתה התעסוקה העיקרית שלו בחיים.

אבל היתה לו גם תכונה נוספת – מדי פעם וללא שום אזהרה מוקדמת היה מכה בפתאומיות ובחזקה כל מי שעמד מולו. מכה שלו היתה מכה! וכל זאת בלי להפסיק לחייך כמובן.

זכור לי שבאחד הימים הראשונים בכיתתי זו, בזמן הריכוז, כאשר הגיטרה בידי ואני שר לתלמידים, החליט נחמן לרוץ אחרי ולנסות להכות אותי.

קבעתי לעצמי כלל ברור: שאר התלמידים לא צריכים לסבול ולהפסיד את החוויה שלהם שבהאזנה למוסיקה בגלל תוקפנותו של נחמן. לכן פשוט קמתי, המשכתי לשיר ולנגן, וגרמתי לו לרדוף אחרי סביב השולחן.

כך לא ספגתי מנחת זרועו, והמשכתי את הנגינה ואת השירה. באותו היום הסייע לא הגיע, כך שהסתדרתי לבד. לבסוף נחמן ויתר על הציד, וחזר לשבת ולהקשיב.

אותו נחמן המנותק כביכול מהסביבה, החי את חייו בתוך עולמו, ויוצא ממנו רק כדי לאכול או לחטוף אוכל או כדי להחטיף מכה הגונה – התבשר בזמן שהותו בכיתה עם שאר התלמידים שעומדים להעביר אותו למוסד אחר לצמיתות.

איש צוות נכנס לכיתה, ובחוסר רגישות הודיע לכולנו על עזיבתו של נחמן!

ומה היתה תגובתו של נחמן להודעה הפתאומית הזו?

הוא פשוט הביט עמוק בעיניו והתחיל לבכות!

אותו נחמן המנותק הבין היטב את לשון ההודעה ואת השלכותיה על מסלול חייו!

באותו שבוע באו ולקחו אותו לכתובתו החדשה. והמחזה חזר על עצמו: הביט בי ובכה בכי מר ומתמשך.

הוא ניסה להתנגד, והצוות הוביל אותו אל מחוץ למחלקה הסגורה...

תובנות: לעולם אל תהיה בטוח שהתלמיד או המטופל המנותק כליל מסביבתו – אכן אינו מבין ומרגיש ולא אכפת לו מעצמו או מזולתו. לפעמים אנחנו האטומים וקשי התפישה...

הגישה הטיפולית המשקמת

כפי שסיפרתי לכם, הועסקתי בבית חולים פסיכיאטרי פרטי כמדריך חברתי וכמנגן ושר לחולים. מנהל בית החולים, פסיכיאטר ותיק, מפורסם ומעולה, הנהיג בבית החולים את הגישה הטיפולית המשקמת בהצלחה כבירה. בית חולים זה שכן במבנה ישן בשכונה שלנו, והיה מאוכלס במספר חולים הנע בין מאה וחמשים למאתים, כמדומני. "תחנה סופית" – ככה קראו לו. משם עוברים רק לעולם הבא. אושפזו שם אנשים הלוקים במחלות פסיכיאטריות כרוניות שבכרוניות. רבים מהם סבלו מסכיזופרניה בשלביה הסופיים – מנותקים מהעולם. רבים מהם לא הבדילו בין אוכל לפסולת. ובכל זאת, גם שם היו חולים בעלי רמות תפקוד והבנה שונות. בית חולים פסיכיאטרי פרטי באותם הימים, ויתכן שגם כיום, זכה לתשומה מהמדינה, תשלום שהיה תמיד נמוך בהרבה ממה שזכו לו בתי חולים ציבוריים או ממשלתיים. הדבר גרר כמובן מצוקה לבעלים, לצוות – ולחולים. השמיכה היתה תמיד קצרה מדי.

המציאות הזאת הביאה עמה גם ברכה גדולה. בית החולים הפעיל את המאושפזים המסוגלים לכך כאנשי צוות בית החולים. הם בישלו את האוכל עבור כל המאושפזים, ניקו את בית החולים, ניהלו את המחסן, עבדו בנגריה, ואף ביצעו שליחויות שונות מחוץ לבית החולים.

כל זאת לא בהתנדבות, אלא בשכר כלשהו ובעבור כל מיני הטבות. מי שעבד יותר, קיבל יותר.

המחזה היה נדיר: מאושפזים כרוניים ומנותקים – פשוט תפקדו! ושמרו איכשהו על צלם אנוש.

הם עבדו שעות! בלי לעשות טובה לאף אחד.

היה כאן שילוב מנצח של צרכים קיומיים של בית חולים המכלכל את אחזקתו הגשמית בקושי רב, עם הגישה הטיפולית המשקמת, אותה הנהיג מנהל בית החולים, הפסיכיאטר שהזכרתי לעיל.

כאשר הועסקתי כמדריך בצוות הריפוי בעיסוק בבית החולים הפסיכיאטרי הציבורי, מיד ההבדל התהומי בלט לעיני: כאן יש רווחה כלכלית, צוות מקצועי למכביר, בניין צעיר יותר ומטופח יותר. לא חסר דבר.

אבל מה בכל זאת היה חסר? המאושפזים לא תפקדו כלל בכל הנוגע לתחזוקת בית החולים. ככל שהדבר היה תלוי ברצונם – או שהשתתפו בפעילויות של הריפוי בעיסוק בבוקר ובערב, או שהסתובבו הלוך ושוב ללא תכלית, או ששכבו על מיטותיהם... על מנת לשתף אותם בפעילויות שלנו היה צורך לשכנעם, להתחנף אליהם קצת – ולהתחנן.

אמנם היה מספר זניח של מטופלים שהשתתפו בחלק מעבודות תחזוקת בית החולים. אך היה זה מיעוט קטן ממש.

על כך אמרו: "הצורך עושה את האדם" – בבית החולים הפרטי הדל החולים נלחמו על תפקודם, על מעמדם ועל צלם האנוש שלהם.

תובנה חשובה: אדם עם מוגבלות חמורה, שכלית, גופנית או נפשית – כל עוד הוא מתפקד, מביא תועלת מעשית כלשהי לעצמו או לזולתו ולמסגרת בה הוא חי – מעריך את עצמו יותר, ומעריכים אותו יותר. עולם תועלתי. עצוב, אך ככה זה.

לכן אתה, כמורה לבעלי מוגבלויות חמורות או כמרפא בעיסוק או כמרפא כלשהו, קח עובדה זו בחשבון כאשר אתה מתכנן את תכנית הלימודים או השיקום של המטופלים שלך.

שכבר אמרו חז"ל: "גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה".

לכן, בדוק היטב באיזה תחום יש לתלמיד שלך יתרון יחסי. דהיינו, באיזה תחום הוא יכול להצליח. ועזור לו להתפתח בו עם כל הכח, השמחה והמקצועיות שלך. ובסיעתא דשמיא תראה תוצאות טובות!

כדי להמחיש לקורא את מצבם של אנשים עם מוגבלויות חמורות – שכליות, פיזיות ונפשיות – נשוטט יחד בזיכרוני ונעלה משם דמויות אמיתיות של חולים או תלמידים שנפל בחלקי לטפל בהם. מסיפורים ומתיאורים אלו תוכלו לקבל תמונה ברורה על מקצוע שיקומי זה. הספר בנוי על ניסיוני כמורה. עם זאת, אני משלב בו כאמור גם נושאים מניסיוני כמדריך שיקומי בריפוי בעיסוק במחלקות הפסיכיאטריות, כמו גם כמדריך טיפולי במסגרות שונות וכן כמורה בתלמוד תורה.

מטרתי להציג בפני הקוראים את המגוון הרחב של ההתנסויות הטיפוליות בהן נטלתי חלק ולהכיר לכם אוכלוסיות שונות בעלות מוגבלויות שונות. לכן נשוטט יחד, ולא דווקא באופן כרונולוגי, בקריירה הטיפולית העשירה שלי.

מכל סיפור כדאי ללמוד כמה שיותר תובנות.

מדריך בריפוי בעיסוק במחלקות הפסיכיאטריות

חנן – הזקן החביב

חנן סמואל, היה זקן חביב שהתמודד עם מחלה פסיכיאטרית כרונית והתגורר באחד מבתי החולים אשר בשכונה. על פי דבריו עוד הספיק להיות קצין בצבא הבריטי.

הוא נהג לברוח מבית החולים בכל עת, ובמיוחד בלילה, והסתובב בשכונה.

מובן שהזמנו אותו לסעוד אצלנו והפכנו לחברים טובים. חנן היה היפראקטיבי – לא נח לרגע, והיה משוחח עם כל אדם או ילד הנקרה בדרכו. לא הפסיק לדבר לרגע. תמיד שמח בחלקו!

סיפר תמיד בשבח התושבים שהעניקו לו ממתקים, כסף וכל מיני מתנות.

כאשר נטל ידיים לסעודה בביתנו אמר: "זה לא פלא? מברז אחד יוצאים מים קרים ומברז שני מים חמים – זה לא פלא?" ובאמת זה פלא.

יום אחד נודע לנו שחנן מצא לו מקום מסתור באחד המחסנים השייכים לאחד הבניינים אשר בשכונה. נראה שהתחיל להיות למעמסה על הסביבה ובילה שם יותר מאשר בבית החולים. ככל הנראה מישהו התלונן עליו בפני צוות בית החולים. מאז לא ראינו אותו שוב...

תובנות: "מכל מלמדי השכלתי", "איזהו חכם? הלומד מכל אדם". היה הרבה מה ללמוד מחנן – מהמרץ שלו, משמחתו, מהתמימות שלו. אבל נראה שלא ידע גבולות. והסביבה פשוט דאגה להחזירו לבית החולים לצמיתות...

ועוד תובנה: חולה פסיכיאטרי במצב קשה הוא בלתי צפוי. עזור לו כמה שתוכל – אך שמור על ערנות! אנחנו היינו צעירים ולא מנוסים, ולכן ארחנו מדי פעם חולים שהסתובבו בשכונה, וברוך ה' לא קרתה שום תקלה. אך במשך השנים שמענו על מקרים אחרים:

באחד מבתי החולים הפסיכיאטריים שבו עבדתי היתה אחות ראשית באחת המחלקות, אחות מנוסה וטובת לב. במחלקתה היה חולה צעיר שהכירה היטב וחשבה שיש לה השפעה טובה עליו. יום אחד חזר חולה זה מביקור בביתו, והשומר מצא בכיסו תער חד! כאשר ביקש שימסור לו את התער, החולה התנגד. הרוחות התלהטו והמצב היה נראה מסוכן.

קראו לאותה אחות אשר הכירה אותו היטב.
היא באה מיד וברצון טוב מתוך ביטחון אישי שתוכל להשפיע עליו
למסור לה את התער. הוא לא מסר לה אותו – במקום זה, הוא תקף
אותה קשות ופצע אותה באמצעותו!
מספר אחים נטרלו את החולה והוציאו ממנו את התער.

תובנות: "אל תאמין בעצמך עד יום מותך" – גם אם החולה
הפסיכיאטרי התנהג עמך תמיד למופת, אי אפשר לדעת מה יקרה.
פרץ פתאומי של אלימות יכול להיות מסוכן ביותר!

אדון יוסי

אדון יוסי היה איש חביב, סגור, כמעט לא משמיע את קולו, היה כבן
שישים, חולה סכיזופרניה. הוא היה מאושפז לכל החיים, בבית
החולים הציבורי שבו עבדתי כמדריך שיקומי בריפוי בעיסוק.
יוסי היה בעל חזות אצילית, כזה שמבין הרבה ומדבר מעט. הוא לא
נהג להשתתף בריפוי בעיסוק. אשתי גייסה אותו לריפוי בעיסוק. היא
הקימה מפעל קטן לייצור ארנקים מעור מלאכותי, שעבד בשיטת
הסרט הנע.
החולים למדו לייצר אותם, הם נמכרו לצוות, והכסף שולם לחולים
שעבדו בייצור הארנקים. יוסי הפך מאיש בטלן לפועל חרוץ.
עם הכסף שהרוויח קנה לו ממתקים מהקיוסק שהפעיל אחד החולים
הוותיקים.

אשתי עברה למחלקה אחרת, ואני ירשתי את מקומה ואת המפעל הקטן.

פיתחתי אותו לכיוון נוסף – ייצור דובים מפרווה סינטטית. ושוב החולים מכרו את התוצרת וקיבלו את שכרם.

היות שהצלחנו לארגן קבוצה יפה של עובדים, ראיתי כי טוב וחשבתי שהשלב הבא הוא לנסות להעביר חולים אלו למסגרת שיקומית מחוץ לבית החולים. כזאת היתה בסביבת השכונה שלנו, במרחק כשני קילומטר מבית החולים.

יוסי היה הפועל האחראי והמוביל. יש לציין שחולים אלו לא תפקדו קודם לכן כלל!

רוב היום הם בילו בהסתובבות או במיטה או בצפיה בטלוויזיה. מחשב או פלאפון לא היו אז בנמצא.

כל המבצע השיקומי המוצלח והנדיר הזה, אשר זיכה את יוסי ואת שאר העובדים בשיקום של הערך העצמי שלהם וגם של ערכם בעיני הצוות הנדהם – עמד להצליח.

כבר סיכמנו עם הנהלת בית החולים שיסיעו את החולים עד לנקודה מסוימת בשכונה, ומשם הם ימשיכו ללכת רגלי עד למסגרת השיקומית החדשה.

זה היה נס ממש! אלא שהתכנית ירדה לבסוף לטמיון. האחראי על הסעת החולים לא עמד בציפיות.

הוא היה עסוק מדי בנסיעות אחרות. והחלום נגוז. אני ממילא הייתי אמור לעזוב את עבודתי כדי ללמוד חינוך מיוחד. לכן לא יכולתי להמשיך להילחם עבור התכנית, ולא היה בנמצא מי שימשיך אותה אחרי.

סיכום ותובנות: מה עלה בגורלו של יוסי ושאר המטופלים, לא ידוע לי. ודאי נחלו אכזבה עמוקה. ודאי נסגרו שוב בשריון ההגנה הנפשית שלהם – וודאי שבפעם הבאה לא יתנו אמון בקלות לעוד מדריך בריפוי בעיסוק שיבוא וימכור להם אשליות על שיקום, על ערך עצמי ועל תקוה בכלל!

תובנה חשובה: בארגונים גדולים גם יוזמות ברוכות וחשובות יכולות לרדת לטמיון בגלל אנשי צוות שאינם מבינים את חשיבות היוזמה, או מפני שיוזמה זו מעמיסה עליהם עול תפקודי נוסף. אני הייתי בורג קטן ולא היה ביכולתי להתגבר על המכשולים של הבירוקרטיה הארגונית.

מכאן נלמד: צריך תמיד לגייס תמיכה בחלונות הגבוהים ביותר – וגם בחלונות האמצעים ובכל הרמות. אחרת, בלי יחסי ציבור מוצלחים, העסק פשוט לא יחזיק ויקרוס.

לא מספיקה העובדה שיש לך כוונות טובות. אגב, ישנם מוסדות שהנהלה קשובה היטב ליוזמות ברוכות מלמטה ותומכת מאד ומקדמת, וישנם שפחות... הכר במציאות – ואל תתאכזב.

אדון רפי

אדון רפי התמודד עם מחלה פסיכיאטרית כרונית מגיל צעיר ביותר, מאושפז כרוני.

סובל מסכיזופרניה בשלביה האחרונים – התפוררות האישיות כליל, מעין רוח רפאים המסתובבת במחלקה. לא דיבר עשרות שנים. לא הבחין בין אוכל לפסולת.

בגלל מצבו הירוד היווה אתגר גדול לצוות האחים בניקיונו, בדאגה לאכילתו וכו'. מבחינה פיזית היה בריא וחזק. לא הישיר מבט לאיש. לא שם לבו לאף אדם.

באותו זמן אני הייתי המדריך בריפוי בעיסוק במחלקה שלו. כאמור, נהגתי תמיד לנגן בגיטרה ולשיר לחולים, כל יום, עם כל הלב! יום אחד הבחנתי בכך שאדון רפי בא והתיישב על הרצפה קרוב למקום שבו ניגנתי. הדבר היה חידוש מעניין.

ניגשתי לקרוא את התיק הטיפולי שלו, וראו זה פלא: היה כתוב בו שהוא יודע לנגן בפסנתר!

יתכן שהמוסיקה שלי משכה אותו לריפוי בעיסוק. מאותו רגע התחלתי להתעניין בו יותר ולשאול אותו לשלומו.

הרי חולה כזה הופך להיות בלתי נראה כמעט. פונים אליו לא פעם בצעקות על מנת שהוא יציית לאיזו שהיא פקודה...

התנהגתי עמו כמו עם כל אדם, כאילו מובן מאליו שהוא ישתף עמי פעולה.

אגב, בלשון המקצועית, לפחות דאז, חולה כזה מוגדר נגטיביסט. דהיינו, חולה שאינו משתף פעולה.

חולים נגטיביסטים מאתגרים מאד את הצוות המטפל בהם.

בכל יום הקפדתי להדק עמו את הקשר על ידי מתן תשומת לב. והנה – אדון רפי התחיל לבוא לריפוי בעיסוק באופן קבוע.

יום אחד, כאשר הרגשתי שהקשר חזק מספיק ביקשתי ממנו: "אדון רפי, אתה יכול לעזור לי בבקשה להזיז את השולחן? רפי הסכים ומיד עזר לי להזיז שולחן די כבד!
יום אחרי כן ביקשתי: אדון רפי, אולי תנגן לנו משהו בפסנתר?
הוא ניגש לפסנתר וניגן. מנגינה לא מובנת, אך ניגן!

תובנות: למרות ההגדרה הרפואית, שעל פיה החולה הוא נגטיביסט (סרבן טיפול) – ישנם מטפלים המוותרים מהר מדי על הקשר הפשוט והאנושי עם החולה הנמצא בשלב כה סופני במחלתו הנפשית. כבוד אנושי, תשומת לב והתמדה במאמץ – זהו המרשם ליצירת קשר עם המנותק שבחולים!

שיקום באמצעות שחמט

מקצוע זה טרם הומצא, אז הנה הבכורה: למדתי לשחק שחמט בגיל ארבע. במשך הזמן השקעתי בתחביב חביב זה, ובהיותי נער שיחקתי בליגה בארגנטינה, וגם זכיתי באליפויות.
אז טרם זכיתי ללמוד תורה, והשחמט היה עבורי מין נחמה מגלות הנשמה.
כאשר עבדתי בריפוי בעיסוק בבית החולים הפסיכיאטרי הפרטי, נהגתי גם לשחק שחמט עם מספר חולים במצב כרוני המנותקים מהעולם.

היה חולה אחד שהיה די טוב בשחמט. אבל התנהגותו היתה חולנית ומדורדרת מאד. פעם אחת הגעתי לבית החולים והוא היה במצב נפשי לא מאוזן לגמרי. אמרתי לו באותו רגע: "בוא נשחק שחמט!" ובאותו משחק היה מבריק כתמיד! אדם עם סכיזופרניה קשה ביותר – שכלו הרגיל לא פעל במיטבו כלל – אך שחמט זכר לשחק היטב! במשך חיי עזרתי לאנשים עם בעיות ומשברים מסוגים שונים להשתקם ולהשתלב בחברה – גם באמצעות השחמט. פלא פלאים!

אדון אברהם

אדון אברהם היה אדם חביב עם סכיזופרניה קשה, סובל מהזיות שמיעה קבועות. עמד תמיד בפרוזדור של המחלקה הסגורה, לבוש בקפידה, מדבר אל עצמו. איש חביב ומשכיל, אמן לשעבר. פעם אחת העזתי ופניתי אליו: "אדון אברהם, מה שלומך?" "ברוך ה'", הוא ענה. שאלתי: "עם מי אתה מדבר?" – מיד ענה: "עם החבר שלי יוסף!" שאלתי: "ואיפה יוסף זה נמצא?" ענה מיד: "הוא היה בעולם הרביעי, ועכשיו הוא עלה לעולם החמישי!" כאן סיימתי את השיחה והמשכתי בדרכי. לא רציתי להביך אותו או להפריע לו בשיחתו עם חברו.

תובנות: במשך שנות חיי העמוסות במפגשים עם אנשים המתמודדים עם מחלות פסיכיאטריות מכל הסוגים – תחילה בבתי החולים שעבדתי בהם ובהמשך במסגרת קבלת הקהל בתור האדמו"ר מרחלין – פגשתי חולים רבים הסובלים מהזיות שמיעה, ראייה ומישוש, אנשים ששומעים קולות.

קולות אלו משתלטים לא אחת על חיי החולה. הם אומרים לו מה לעשות ומה לא, אומרים לו לא לדבר או לא לאכול או לא לספר לאף אחד על קיומם.

קולות אלו לעתים גם מצווים עליו לפגוע בעצמו או בזולתו, רחמנא לצלן.

הסכיזופרניה היא מחלה קשה מאד המשתלטת לגמרי על חיי החולה וגורמת לו לשלל תופעות קשות והרסניות. שמיעת קולות היא רק אחת מהן.

מחלה זו מופיעה בדרך כלל בשנות ההתבגרות בגיל שש עשרה עד שמונה עשרה ומעלה. אך קיימת גם סכיזופרניה של הילדות.

כיום ברוך ה' באמצעות תרופות פסיכיאטריות שונות – אם מקפידים ליטול אותן ואם המינון מתאים – הקולות נעלמים, והחולה חש הטבה גדולה ושחרור עצום מעול הציות לקולות.

כל עוד הוא לוקח את התרופות, הקולות אינם. אם הוא מפסיק ליטול את התרופות על דעת עצמו כי הוא מרגיש בריא, ישנו סיכוי שהקולות יופיעו שוב ובגדול! קולות אלו משבשים לגמרי את תפישת המציאות של החולה, לכן הם מסוכנים מאד.

בדרך כלל, אדם שלקה בסכיזופרניה ונמצא תחת השליטה של הקולות חייב אשפוז במחלקה סגורה לצורך שמירה, אבחון והתאמת הטיפול הרפואי – תהליך שיכול להימשך משבוע ימים ועד חודשיים.

כאשר הוא מאוזן עם התרופות, משחררים אותו עם הוראת מעקב רפואי פסיכיאטרי בקהילה.
ישנם הסברים פסיכולוגיים לקלות אלו וגם הסברים פסיכיאטריים-פיזיולוגיים. העובדה היא שעל ידי טיפול פרמקולוגי הקלות נעלמים.
כאן המקום לציין שישנם בתורת הקבלה הסברים רוחניים לקלות אלו – מקורם והטיפול בהם.
אך בדור שלנו יש לעניות דעתי להיעזר בעיקר בטיפול התרופתי הקונבנציונאלי שהשפעתו מוכחת.
מלאכה קשה על המטפלים לשכנע את החולים להמשיך בטיפול.

קידום תלמידים בעלי מוגבלויות

מנחם עובדיה

מנחם היה תלמיד שלי בבית הספר השלישי שבו עבדתי, לאחר שסיימתי לעבוד במחלקת האוטיסטים. בית הספר השלישי היה בית ספר לילדים ולנערים עם מוגבלות שכלית בינונית-קשה או עמוקה. קיבלתי כיתה הטרוגנית מאד, דבר הדורש מהמורה להתאים את עצמו ואת תכניות הלימוד למגוון רחב של רמות שונות באותה כיתה. בכיתה זו היה לי תלמיד ושמו מנחם. מנחם היה ילד מתוק, שאינו מדבר, בעל מוגבלות מוטורית חריפה ומוגבלות שכלית קשה. היה לו חיוך כובש – ואהבה למוסיקה. כל יום היה מתמוגג עת ניגנתי ושרתי בזמן הריכוז, בתחילת היום ובסופו. בבית ספר זה עבדתי כממלא מקום למורה שיצאה לשנת שבתון. במשך השנה חל שיפור בהתנהגותו של מנחם – בעקבות החשיפה לשירים ולגיטרה.

בסוף השנה נאלצתי לעבור לבית הספר הרביעי כי המורה של הכיתה חזרה ללמד בה, ושם לימדתי שלוש שנים. מנחם התדרדר מאד מבחינה רגשית והתנהגותית. אמו יצרה עמי קשר טלפוני וסיפרה לי כמה קשה למנחם. סיכמתי עמה שאשלח לה קלטת עם השירים שלי. וכך עשיתי. במשך שנים הודתה לי על חסד זה – שהרי בכל פעם שמנחם היה עצוב או באי שקט השמיעה לו את השירים, ומיד נרגע וחייך! מדי פעם דברתי אליו בטלפון. אך השירים היו העיקר!

תובנה: שוב השירים והניגונים הראו את עוצמתם ככלי אדיר לטיפול בילדים עם מוגבלויות חמורות ואת השפעתם העמוקה ורבת השנים על הנפש.

באותה כיתה הטרוגנית היה לי תלמיד נוסף, משה, שלא התאים כלל לרמת הכיתה. הוא היה בעל רמה גבוהה בהרבה, עצמאי מאד בתפקודו, ונהג בעקשנות לא קטנה. הוא דרש יחס מיוחד – רצה לנהל את הכיתה ולא לשנות כלום מהרגליו הקודמים. הוא נלחם על שלו. מצד אחד, היה צריך לגרום לו להבין את מקומו ולהגמיש את עמדותיו, כדי שיוכל להתמודד בצורה טובה יותר עם מצבים שונים בהמשך חייו. מנגד, היה צריך לשמר את עוצמתו ואת רצונותיו ואף את עקשנותו, למטרות ראויות כמובן. קבענו עבורו תכנית לטיפול רגשי והתנהגותי, והמשכנו לאפשר לו עצמאות ויוזמה מקסימליים. התכנית הצליחה, וראינו ממנו נחת.

תובנה: מצד אחד, יש מסגרת וכללי התנהגות מחייבים. מן הצד השני, יש את הפרט הרוצה לממש את רצונותיו. לשם כך נדרשה תכנית של מתן חופש – תוך שמירה על גבולות ועבודה על מידת העקשנות המוגזמת שלו.

בבית ספר זה יזמתי הקמת גינת ירק בידי תלמידי כיתתי. ברצוני היה להשתמש בגינון ככלי טיפולי לאוכלוסיות עם מוגבלויות חמורות.

לצורך כך קיבלנו חלקה בחצר וגידלנו עם התלמידים ירקות מסוגים שונים.

זו היתה חוויה מיוחדת בת שלבים רבים: בחירת הגידולים, עדירה, שתילה, השקיה וכו' – עד שראינו תוצאות טובות, לשמחת התלמידים והצוות.

ישנן מסגרות בהן החוסים הם עובדי משתלה ממש. הם מכינים אדניות עם פרחים וכו'.

זהו תחום חשוב וראוי לעסוק בו כשיטה שיקומית – כמובן בהתאם לרמת התלמידים.

*ודאי יעניין אתכם לדעת מה מלמדים תלמידים עם מוגבלויות
חמורות, שהרי בחינוך המיוחד הקל יותר מלמדים את התלמידים
מקצועות דומים מאד לנלמד בכיתות הרגילות – אלא שהלימודים
עוברים התאמה לקשיי הלמידה של התלמידים.*

אז מה מלמדים בעלי מוגבלויות חמורות?

שאלה מצוינת. התשובה מורכבת. הכל תלוי ברמת התלמיד. חייבים לתת את הדעת על רמתו האישית של התלמיד. לצורך כך אנו נשאל מה יכולתו.

מה יכולתו השכלית? מה יכולתו המילולית? מה יכולתו הרגשית? מה יכולתו ההתנהגותית? מה מצבו המוטורי? מה יכולתו החברתית? מה מידת עצמאותו הבסיסית?

האם הוא מסוגל להתלבש לבד? לאכול עם סכו"ם? האם הוא שולט בצרכיו?

האם הוא הולך בכוחות עצמו? האם הוא קופץ, רץ, תופס כדור ומוסר אותו?

האם הוא מגיב לקריאה בשמו? האם הוא מתמצא בזמן ובמקום? האם הוא משתף פעולה? האם הוא מנותק מהסביבה? האם הוא מתפרץ? האם יש לו מוטיבציה?

עליך לשאול אין ספור שאלות בכל התחומים ולרשום את התשובות במדויק.

רק אז תוכל להרכיב לו תכנית לימודית ושיקומית, המתאימה בדיוק למצבו.

בכל תחום עליך להכין תכנית מיוחדת לאותו תחום – מטרות בנות השגה, שלבים, עזרים, הנחיות כלליות ורישום מעקב מדויק! כך תוכל לראות התקדמות, או ח"ו להיפך. כך תוכל לדווח להנהלה על מצבו והתקדמותו של התלמיד. כמו כן, עליך להכין תכנית כלל כיתתית – מה תלמד את כלל התלמידים בלימוד קבוצתי, ומה באופן פרטני, מה אתה תבצע ומה הסייע שלך יבצע.

הן בתכנית הלימודית והן בתכנית השיקומית:

יש לצפות להתקדמות ריאלית.

עלינו להיות אופטימיים אך מציאותיים.
"לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה".

יש לפעול בהתמדה.

ההתמדה בניסיונות לקדם את התלמידים שלנו היא חיונית.
"יגעת ומצאת תאמין".
לרוב יש צורך בתכנית מפורטת בעלת מטרות בנות השגה. ויש צורך בחזרות רבות על כל פעולה או חומר שברצונך ללמד.

כלי חשוב בידינו הוא הערכת הישגים.

בחינוך המיוחד הקשה יש צורך תמידי לבדוק מה התלמיד באמת הבין ומה לא.
אגב, זה הרגל מצוין בכלל בחיים והוא מומלץ מאד למנהלים.

ואין לשכוח בדיקת הישגים בטווח הארוך.

יתכן שהתלמיד קלט בצורה יפה את מה שנלמד – אך בטווח הארוך שכח זאת לגמרי! בדוק שוב.

מוגבלויות חמורות כוללות בתוכן שילובים שונים של יכולות ואי-יכולות, למשל: אם ישנו ילד הסובל משיתוק מוחין קשה – כולו מכווץ באופן תמידי, אינו מילולי, אך בעל רמה שכלית גבוהה ותקינה – זהו מצב המאפשר למורה לקדם אותו היטב בכל התחומים הדורשים רמה שכלית גבוהה. ובכלל זה ללמדו דרך לתקשר עם הסביבה באמצעות מחשב אישי.

לעומת זאת, אם ניקח ילד דומה לילד שלעיל אך בעל רמה שכלית נמוכה ביותר – התמונה תשתנה מן הקצה אל הקצה: לא תוכל ללמדו כלל את אשר לימדת את התלמיד שבמקרה הקודם, ויתכן שצריך יהיה להסתפק בטיפולי פיזיותרפיה, הידרותרפיה, ריפוי במוסיקה, עבודה על העיבוד התחושתי וריפוי בעיסוק בסיסי ביותר. כל תלמיד הוא עולם בפני עצמו, גם בכיתה הומוגנית מאד. הכלל הוא ברור מאד:

יש ללמד כל אחד על פי יכולתו, לקדם אותו לאט ובנחת. כל יום חייב להיות יום שמח וחיובי, לתלמידים ולצוות. יש להיזהר שלא לגרום להתפרצויות זעם אצל התלמידים ולהתחשב תמיד בסף התסכול האישי.

אצל תלמידים בעלי מוגבלויות חמורות יש לתת דגש על התפקוד והשיקום לטווח ארוך.

לתלמידים השוהים במוסדות לכל החיים – חשוב מאד להקפיד להנעים כל יום ויום מחייהם!

אלו הם הנושאים החשובים הנלמדים, במידת האפשר: קריאה, כתיבה, חשבון, לשון מדוברת. העשרה כללית בכל תחומי החיים: שימוש במחשב, שימוש בטלפון, שימוש בתחבורה, שמירה מפני סכנות. מסורת ישראל: חגים, שבת. התנהגות נאותה בחברה, הרגלי עבודה נכונים. תפקידי מפתח בחברה הכללית: אחות, רופא, שוטר, מנהל, מורה, יועץ, סייע וכו'. המשפחה המורחבת: סבא, סבתא, דודים, דודות. המשגה, הפכים: גבוה – נמוך. שמן – רזה וכו'. למידה על הזמן: קריאת שעון, ערב, בוקר, צהרים, לילה, עונות השנה. זהירות בדרכים, זהירות מזרים וכו'.

השיטה הגואלת?

לאחר שהצגנו בפניכם את הנושאים הנלמדים ואת ההבדלים בין האוכלוסיות השונות בכל הנוגע לרמתם השכלית וליכולת הלמידה שלהם, נשאלת השאלה אם קיימת גישה אחת ויחידה, דרך אחת לכל סוגי המוגבלויות. האם ישנה שיטה גואלת אחת?

התשובה היא: גם בפסיכיאטריה גם בפסיכולוגיה וגם בחינוך המיוחד צצות מדי פעם שיטות טיפול חדשות – דבר מבורך כשלעצמו.

אך היכן הבעיה? הבעיה מופיעה כאשר אותה שיטה זוכה לשיווק אגרסיבי ונעשית חזות הכל – השיטה הגואלת התורנית.

למותר לציין שאין שום שיטה בשום תחום טיפולי שמתאימה לכל המטופלים ושמיטיבה עם כולם!

מה נגרם לאותם מטופלים ולמשפחתם כאשר מתברר שהשיטה לא הועילה, אלא הזיקה – וגם הכיס ניזוק קשות?! הם צוברים נזקים ועוד אכזבות!

יש חשיבות גדולה במחקר ובפיתוח שיטות חדשות, אך הכלל הראשון הוא: לא לגרום נזק.

כלל שני: אין שיטה גואלת – עד שיבוא הגואל האמתי במהרה!

הכלל השלישי: ענוה! זו מידה מעולה תמיד – במיוחד אצל מטופלים.

*בית הספר הרביעי שבו עבדתי היה בית ספר לילדים
בעלי המוגבלויות המוטוריות וההתפתחותיות החמורות ביותר.
שם עבדתי שלוש שנים.
על מנת להמחיש את דרכי העבודה וההתמודדות,
נדגים בעזרת מקרה מהשטח:*

שושנה

שושנה היתה בת ארבע עשרה, אחת מתלמידי בבית הספר הרביעי שבו עבדתי. היא היתה מנותקת לגמרי מהעולם. כל גופה מראש ועד רגל הסתכם בשישים סנטימטר! אינה רואה, אינה שומעת, כל גופה מכווץ לחלוטין, קונטרקטורות (קבעון כרוני שאינו מאפשר תזוזה) קשות בגפיים. עובי רגליה כשל תינוק קטן! סבלה ממוגבלות שכלית עמוקה ביותר! ילדה זו הוחזקה בבית בחיק משפחתה! כמו כל שאר ילדי בית הספר. למרות ובגלל מצבם הקשה והחמור, ההורים הצדיקים לא הסכימו למסרם למוסד, מפני חשש פיקוח נפש... היו לה קשיי נשימה כרוניים והצטברות קבועה של ליחה שלא הצליחה לבלוע בכוחות עצמה. מדינת ישראל קבעה שמגיע לילדים אלו חינוך מיוחד עד גיל עשרים ואחת – ולא שמרטפים, אלא מורים מומחים לחינוך מיוחד, מרפאים

בעיסוק, מטפלים במוסיקה, מטפלים באמנות, יועץ חינוכי, פסיכולוג, עובד סוציאלי וצוות תחזוקה, וכמובן סייעות.

ועל כך אני גאה במדינתנו! כי חברה נמדדת מבחינה מוסרית וערכית באופן שבו היא נוהגת בחלשים!

שושנה קיבלה יום טיפול מסור ואוהב: מעבר להשגחה, להאכלה, לדאגה לניקיונה האישי – קיבלה טיפולי פיזיותרפיה, עבודה על העיבוד התחושתני והרבה חום ואהבה.

וגם מנשמה יקרה זו ראינו נחת: לפעמים היא חייכה! שושנה היתה אחת משמונת תלמידי. המתקדם ביותר היה מסוגל רק לזחול! אבל היה לו חיוך כובש, והיה היפראקטיבי.

עיקר העבודה עם ילדים כאלו הוא קודם כל שמירה על בריאותם, הנעמת חייהם, וגם חיי הוריהם, וקידום שלהם בכל תחום אפשרי לפי יכולותיהם.

עצתי למורה: דאג תמיד להיות שמח ולשמח את הצוות שלך! עם אוכלוסיות כאלו קל חס ושלום ליפול לייאוש ולרובוטיזציה – האדם המטפל יכול להפוך להיות רובוט שעובד 'על אוטומט' בלי רגש ובלי לב! היזהר והזהר!

היה עם עין פקוחה כל הזמן על תלמידיך. הם שבריריים ביותר. ניחשת נכון: בבית ספר כזה הגיטרה והשירה – כאוויר לנשימה!

הגישה השיקומית בבריאות הנפש

*נחזור אחורנית בזמן, לתקופה בה עבדתי כמדריך שיקומי בריפוי
בעיסוק בבית החולים הפסיכיאטרי הפרטי השני.
נאיר בפניכם דמויות נוספות של חולים
לשם הבנת התהליך השיקומי והמציאות המורכבת
באוכלוסיות בעלות מוגבלויות חמורות שונות:*

מורדוך

מורדוך היה איש חייכן, בעל מזג סוער, ערני וחרוץ. הוא סבל מהפרעה נפשית קשה וכרונית וממוגבלות שכלית ברמה בינונית-קשה. הוא היה דייר קבע בבית החולים הפסיכיאטרי הפרטי שבו עבדתי בתחילת דרכי.

מורדוך הפך לראש כל החולים העובדים! מפתחות דלת בית החולים בידיו. כל היום עבד וצעק והפעיל את החולים.

התווכח עם הצוות, ושוב צעק ועבד!

רק שני מטופלים גדלו ממנו בדרגות האחריות: הנגר, שהיה משפץ כל רהיט במוסד, והאחראי על המחסן הכללי של בית החולים – כל אחד מהם בעל מעמד ברור בחברת החולים. הם הגיעו למעמד זה בשכר עבודתם הקשה והמסורה לטובת המוסד.

תובנות: מצד אחד אלו הישגים טיפוליים יוצאי דופן לחלוטין שקשה למצוא כמותם ברוב בתי החולים – אנשים עם הפרעות נפשיות קשות וכרוניות המתפקדים היטב כל כך ובמסירות כזאת לאורך שנים רבות!

אך מן הצד השני, ברור לכל שמורדוך לא היה קל כלפי שאר החולים – אלו שלא עבדו או אלו שעבדו תחתיו – לא מפני שהיה רע חס ושלום. הוא היה דווקא בעל לב טוב, אך מוגבל מאד שכלית.

החולים השוקעים

בשלבם המתקדמים של מחלת הסכיזופרניה מתפוררת אישיותו של החולה, התפקוד הולך ויורד עד למינימום. רמת ההתעניינות בזולת ובסובב את החולה יורדת לבסוף לאפס. החולה אולי דואג לחטוף איזה מאכל מזדמן או פסולת כלשהי. שלב קודם לסוף הדרך הוא שלב השקיעה – החולה אינו דואג לניקיונו, ומצמצם את פעילותו: טלויזיה, קפה, סיגריה, מיטה. לאחר מכן כאמור גם אלו נעלמים.

לכן ישנה חשיבות ממדרגה ראשונה להפעיל את החולים למען בריאותם הגופנית והנפשית – לגרום להם לעשות משהו, להתעניין בזולת ובסובב אותם.

אם המדובר הוא בחולים במצב כרוני השוהים במוסד סגור, הרי שעל כל הצוות מוטלת החובה הקדושה להפעיל אותם – לפנות אליהם, לשאול לשלומם, להעניק להם תשומת לב ולהראות להם אכפתיות אמיתית.

הצוות הוא כל עולמם הבריא! עד סוף ימיהם.

לכן, מצד אחד ישנה הזכות היסודית של החולה לקבל טיפול ולא לעשות דבר. מן הצד השני, לא לעשות דבר פירושו פגיעה קשה במצבו הרפואי והנפשי!

לא בכדי הרגשנו תמיד, צוות הריפוי בעיסוק, יחס של כבוד מצד צוות הפסיכיאטרים, שהעריכו מאד את עבודתנו המסורה והמוצלחת. המרפאים בעיסוק בהחלט מובילים את הפעלתם של החולים ואת שיקומם.

במשך השנים הרבות בהן נתתי ייעוץ לכלל הציבור כאדמו"ר מרחלין פגשתי מספר הולך ועולה של הורים מודאגים ביותר, המגלים שבנם בן השלושים וחמש או הארבעים הולך ושוקע ומתנתק מהעולם, ומצטמצם למסלול מיטה-טלוויזיה-קפה-סיגריה-מיטה. ובנוסף, או שלא אבחנו אותו פסיכיאטר מעולם, או שאובחנו אך אינו משתף פעולה, אינו לוקח את התרופות.

ואם ההורים מעירים לו בכל נושא שהוא, הוא מתנפל בצעקות ועד מכות!

פגשתי הורים רבים כאלה, חסרי אונים ואין מושיע.

מצב של שקיעה שכזה אינו מתרחש ביום אחד. זהו תהליך. ולכן על ההורים להיות ערניים, ואם הם רואים שהוא החל – יש לפנות מיד לעזרה מקצועית, לפני ההידרדרות הקשה של תהליך השקיעה. אחד הכלים החזקים להתערבות בתהליך השקיעה של החולה הוא להצמיד לו חונך! גם אם המדובר בחולה מאושפז כרוני, גם אם המדובר הוא בחולה השוהה בבית הוריו.

החונכות

כן, רבותי: החונכים הם כלי הצלה רביעצמה לכל אדם עם מוגבלות חמורה או עם מחלה פסיכיאטרית כרונית באשר הוא! הייתי סטודנט צעיר והציעו לי להיות חונך של נער עם מוגבלות שכלית בינונית, מילולי, מתפקד, החי עם משפחה חמה, אך שאינה מתפקדת כל כך.

קיבלתי הדרכה קצרה מהעובדת הסוציאלית, וניגשתי למלאכה. שאול התגורר בשכונת עוני ותיקה בירושלים ת"ו. ביתו הדל שכן בתוך חצר משותפת שהפכה מזמן למזבלה רבתי – אפשר היה למצוא שם ערמות של זבל וגרוטאות בלי סוף הנראה לעין. שאול היה פעלתן ביותר, לא נח לרגע ומדבר בלי הפסקה. הייתי מעוניין לראות את תפקודו בביתו, ולכן ניגשתי לשם בסקרנות גדולה.

ובאמת התפעלתי ממנו. הוא היה מסוגל להדליק גז ולהכין לו חביתה יפה בהחלט. הוא היה תמיד שמח!

מהר מאד החלטתי לנקות ולסדר את החצר, ויחד עם שאול, כתף אל כתף ניקינו ופינינו אותה. שמחתו של שאול היתה עצומה, וגם של משפחתו. עוד נהגתי לקחת את שאול לטיול בעיר ובשכונה במטרה ללמדו כמה שיותר נושאים. היינו שמחים יחד, ולמדתי ממנו הרבה. עבדתי עמו כשנה וראיתי התקדמות יפה.

תפקידו של החונך הוא להיות החוליה המקשרת בין החניך לעולם החיצון.

הוא אמור להכיר את בני ביתו של החניך ולהיות בקי בכל רזי בעיותיו.

הוא החבר הבוגר. הוא המציל המיידני בכל מצב! במקום שבו אין דריסת רגל לפסיכולוג, לפסיכיאטר או לעובד סוציאלי – שם החונך: כדי לדאוג, לבקש, להגן, לדווח, לפעול למען טיפול טוב יותר לחניך, לתווך בין החניך להוריו ולמוריו.

אם היו שומעים לעצתי, היו מקימים בית ספר לחונכות – המעניק תואר ראשון, ומכשיר דורות של חונכים מקצועיים אשר לא יראו בעיסוקם זה רק עיסוק זמני של סטודנטים, אלא מקצוע טיפולי מכובד וחיוני מהמדרגה הראשונה!

צריך להפנות את מיטב הצעירים המעוניינים והמתאימים ללימודי חונכות לכל סוגי המוגבלויות.

המדינה תרוויח מטפלים מופלאים העובדים בשטח, ושאינם מתחלפים בפרקי זמן קצרים.

במסגרת הייעוץ לכלל הציבור זכיתי להמליץ על העסקת חונכים וגם להדריךכם בפועל, וראיתי הצלת נפשות של ממש!
עוד זכיתי בצעירותי להיות חונך של צעיר עם סכיזופרניה כרונית המאושפז באחד מבתי החולים הפסיכיאטריים. פעמיים בשבוע יצאתי איתו לטייל בעיר ולהתנסות בשלל נושאים.
לפני העבודה שלי עמו הוא היה מכונס בעצמו לגמרי, ללא רצונות, בשקיעה עמוקה וכרונית. וראו זה פלא, לאחר מספר חודשים של חונכות – חיך, שוחח עמי בטלפון והמתין בקוצר רוח לפגישתנו ולטיולנו!
לצערי הרב, היה עלי לעזוב לטובת התחייבויות אחרות, ובוודאי הוא חש אכזבה מכך וחלה אצלו התדרדרות.
אם המקצוע היה רציני ומוכר ומתוגמל – רבים היו מתמידים בו לרווחת המטופלים.

בבית הספר החמישי

בבית ספר זה עבדתי במשך שש שנים.
בית ספר לילדים ולנערים בעלי מוגבלות שכלית בינונית, קשה ועמוקה.
חלקם גם עם בעיות התנהגות, לא מילוליים ובעלי מוגבלויות חמורות נוספות.
מרבית התלמידים שהו בביתם, וחלקם שהו במוסד כדיירי קבע.
אני זכיתי לקבל כיתות של נערים ונערות בגיל ההתבגרות בעלי מוגבלות שכלית בינונית, קשה ועמוקה.
כולם כמובן עם בעיות התנהגות קשות, מהם עם התפרצויות אלימות מסוכנות.
רובם לא מילוליים, מקצתם מילוליים ברמה מינימאלית ביותר.
אהבתי מאד את תלמידי. ולמדתי מהם רבות.
גישתי היתה בעיקר שיקומית – בשל מצבם וגילם.
קבענו עבורם סדר יום קבוע שכלל ריכוז. בו ניגנתי להם בגיטרה ושרתי להם שירים שהלחנתי במיוחד עבורם באופן אישי. מילות השירים עסקו במאפיינים שלהם, בבעיותיהם הרגשיות וברצונותיהם המיוחדים.

היה לי תלמיד שהיה נער מתבגר בעל ממדים פיזיים עצומים, אשר חי את חיי הקבע שלו במוסד.

נער שובה לב, מילולי ברמה בסיסית. הוא התגעגע געגועים עזים למשפחתו הענפה, ומרוב געגועים היה צועק את שמותיהם עד להתפרצות האלימה הבלתי נמנעת!

חיברתי עבורו שיר, שבו הוזכרו כל שמות בני משפחתו וגם העובדה שביום קבוע בשבוע אמא שלו תבוא לבקר.

שיר זה חולל אצלו פלאים. בכל רגע שהשמעתי לו את השיר שלו – חיך בעונג רב ונרגע.

היו לי שתי תלמידות ששררו ביניהן יחסים טעונים של קנאה ותחרות והתגרות עוינת. חיברתי להן שיר שדיבר על שתיהן כעל חברות טובות. הדבר כמובן השפיע לטובה.

סדר היום היה קבוע: לאחר הריכוז עבדו התלמידים בעבודות הרכבה שונות. בגמר ארוחת הבוקר יצאנו לנקות את חצר בית הספר. לאחר מכן היינו יוצאים לטיול בשכונה, טיול יומי, שבו נלמדים נושאים רבים, על כל מה שרואים מסביב – דומם, צומח, חי ומדבר.

בסוף הטיול נהגנו ללכת לגן משחקים. שם כל ילד מצא את מבוקשו: לגלוש, להתנדנד, לשחק בחול או סתם לדבר עם תושבי השכונה. חזרה לבית ספר. ניגשנו לסדר את חדר האוכל – כסאות, שולחנות וסכו"ם.

וחזרה לכיתה. שם למדנו נושאים שונים, והשתלבנו בשיעורים שהעבירו המורים המקצועיים.

בסוף היום שוב ריכוז מלווה בשירים בגיטרה. והביתה! הנערים והנערות הפיקו תועלת רבה ותפקודם השתפר מאד.

70 • סיפורים, חוויות ותובנות

הם רכשו הרגלי עבודה ותחושת אחריות, והתמלאו סיפוק רב מכך שהתחילו במשימה וסיימו אותה בהצלחה.
כמו כן, ערכם העצמי עלה – וגם ערכם בעיני הצוות.
עוד יום נעים וחיובי עבר על כוחותינו. ברוך ה'!

מסגרות שונות

*אערוך לכם סיור לימודי דרך מסגרות נוספות שבהן עבדתי
ושמהן למדתי להיות מטפל.*

המועדונית

זכיתי לעבוד אחר הצהרים במועדונית שיקומית. שלוש פעמים בשבוע ביקרו במועדונית זו נערים ונערות ממשפחות המטופלות במשרד הרווחה ואשר היו זקוקים לחיזוק נפשי, תפקודי, התנהגותי ולימודי. נערים אלו היו ילדים רגילים בעלי מנת משכל רגילה. לחלקם היו בעיות קשב וריכוז, נטיות לעבריינות קלה וכו'. קיבלתי קבוצה תחת אחריותי. הפעילות נחלקה לכמה סוגים: עזרה בשיעורי הבית, ארוחה חמה, משחקי חברה, טיול ומשחקים בחצר. פעילות ראויה לשבח היתה ה"חצי שעה" – כל נער היה זוכה לחצי שעה שבועית אישית עם המדריך.

בחצי השעה עשינו מה שהנער ביקש: שיחה, משחק, בישול, טיול. הסייעת הפעילה באותו זמן את שאר הנערים. זמן איכות.

זמן איכות זה יצר קשר עמוק בין מטפל למטופל. בחצי השעה הנער פתח את הלב וסיפר על מצוקותיו, בבית ובכלל. המדריך נעשה דמות קרובה, חביבה ומטפלת ממדרגה ראשונה! פעם בשבוע היתה ישיבת צוות כללית בשיתוף מנהלת-העל, שהיתה עובדת סוציאלית בכירה וותיקה. כך קיבלנו הדרכה כיצד לקדם את הנוער המקסים והסובל הזה. עבדתי שם מספר שנים. זו היתה חוויה מקצועית חשובה ביותר.

תובנות: הצוות – זהו סוד ההצלחה!
צוות טוב, אנשים טובים, הנהלה מצוינת, אווירה חיובית של שיתוף והערכה הדדית – כל אלה הם הבסיס להצלחת המועדונים וכל מסגרת טיפולית.

ודבר נוסף:
המדיניות הטיפולית היתה מדויקת מאד: שילוב מנצח של כללי התנהגות ברורים – מה מותר ומה אסור מצד אחד, ומצד שני חום, אהבה, אכפתיות אמיתית וקשב, הן כלפי הנערים והן בתוך הצוות.

בתלמוד תורה

זכיתי ללמד מקצועות חול במשך כשלוש שנים בתלמוד תורה חרדי בעל שם בירושלים ת"ו.

לימדתי קריאה וכתובה, הבנת הנקרא, חשבון וידע כללי מכיתות א'–ב' ועד כיתות ה'–ו' בכל יום אחר הצהריים.

היות שאני בעל תשובה היה חשוב לי להכיר את תהליך הלמידה מכיתה א' בתלמוד תורה המתנהג ברוח ישראל סבא.

הילדים החרדים היו חכמים מאד, מלאי חיות, בלי עין הרע, ובעלי רצון עז ללמוד.

בין התפקידים היה גם צורך ללמד אותם לכתוב בצורה תקנית בתוך הדף ולא בשוליים.

בבודקי את מחברת אחד הילדים ראיתי שכתב בכל השוליים. ולא רק זה, אלא שהכתב היה קטן מאד-מאד. הערתי לו על כך, אך זה לא עזר והוא המשיך בשלו.

פניתי למפקח, האחראי הישיר שלי, ואז התבררה התמונה המפתיעה: אותו ילד זכה להשתייך למשפחה ברוכת ילדים – מעל לששה עשר אחים במספר!

הוא לא רצה להכביד על הוריו מבחינה כלכלית, ולכן על דעת עצמו החליט לחסוך בדפי המחברת. פלא פלאים! איזו רגישות!

תובנה: "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו".

ילדי תלמוד התורה ידעו לקרוא כבר בגיל שלוש.

הם למדו כמובן בדרך אבותינו הקדושים.

במשך חיי פגשתי אינספור ילדים ונערים המתקשים לקרוא, בוגרי החינוך הממלכתי על אגפיו. ילד שיודע לקרוא מגיל שלוש, חייו יהיו שונים לגמרי מנער שלא יודע לקרוא.

תובנה: ללמד זה תמיד ללמד, לא משנה את מי ואת מה – המורה מעביר ידע, התלמיד אמור לקלוט אותו. הידע אמור להוות בסיס שיאפשר לתלמיד להמשיך ולצבור ידע והישגים בכוחות עצמו. לימודי תורה מעניקים את היכולת הזו. היה מרענן ומעניין ללמד גם ילדים בריאים, דבר המומלץ לכל מורה לבעלי מוגבלויות חמורות, ולו כדי לגוון את העבודה ולחדש כוחות.

הזכרנו לעיל שישנן מחלות פסיכיאטריות של הילדות. לצורך אבחון ילדים הנחשדים שלקו במחלות אלו קיימות מסגרות מיוחדות העוסקות במלאכה זו. זכיתי כסטודנט להשתתף בקייטנה באחת ממסגרות אלו. והנה סיפור אחד מכונן:

הילדה הרודנית

בכיתה שקיבלתי היו ילדים בגילאים ארבע עד שש. היתה שם ילדה נחמדה, ריקי שמה. ריקי הוגדרה כילדה רודנית. פירוש הדבר הוא שהיא התנהגה בעקשנות גדולה ובשתלטנות. היא הקובעת היחידה – מה היא עושה ומה לא.

ואם לא עושים מה שהיא מוכנה לעשות או שמנסים לגרום לה לעשות היפך רצונה, היא מתפרצת בצורה קשה, מרביצה לעצמה ולסביבה.

ולכן כל המטפלים נכנעו לה וסגדו לכל גחמותיה. אני קיבלתי רשימה שבה מפורט מה מותר לבקש ממנה ומה לא.

לצערי, מעולם לא הייתי ממושמע מדי ושמרתי תמיד על שיקול דעתי, וכך אני ממליץ גם לכם. החלטתי להתנהג עמה באותו האופן שבו התנהגתי עם שאר הילדים ולא התחשבתי כלל ברשימת ההמלצות – להיפך: שידרתי לה באופן הברור ביותר שהיא ילדה ככל הילדים.

וראו זה פלא, היא הפכה מיד להיות ילדה ככל הילדים! הרודנית המפורסמת הפכה לילדה שמשתפת פעולה להפליא. וכך זה נמשך לאורך כל ימי הקייטנה.

תובנות: לפעמים מטפלים מתקבעים באיזו אבחנה או באיזו דרך טיפולית – ולא נותנים דעתם שאולי ישנה דרך אחרת.

ילדים יכולים לעשות מניפולציות מתוחכמות.

גם ילדי החינוך המיוחד לפעמים לומדים במשך הזמן לתמרן את הצוות ואת המשפחה.

זו הדרך שלהם להתגונן מהדרישות שהסביבה דורשת מהם ללא הרף. לעניות דעתי, מורה בחינוך המיוחד משמש לפעמים גם כמטפל נפשי, ורק לאחר מכן הוא מורה המלמד את חומר הלימודים ומחנך.

בסמינר

הלימודים בסמינר היו כאמור מרתקים ומועילים, הם באמת הכשירו אותנו להפליא.

על כל סטודנט בכל מסגרת לימודית להבין את הלך הרוח של אותה מסגרת – לדעת על מה היא שמה את הדגש. וכך יצליח בלימודיו.

בשנה הראשונה של העבודה המעשית נדרשנו ללמד את התלמיד שעליו היינו אחראים, לכתוב את שמו.

למדנו כיצד לעשות זאת שלב אחר שלב.

קיבלתי תלמיד הסובל מתסמונת דאון, חייכן וחמוד מאד אשר היה אז בן שתיים עשרה.

כאשר ניגשתי ללמד אותו לכתוב את שמו, ראיתי מהר מאד שהוא מסוגל לדלג על כל השלבים שנדרשו, ולכן רצתי עמו קדימה בלימוד. ומהר מאד הוא למד לכתוב את שמו בצורה מושלמת – שם בן חמש אותיות. התלמיד היה כמובן עם פיגור שכלי בינוני-קשה.

כאשר חזרתי לסמינר הייתי שמח בתוצאה שהשגתי.

ובעצם הייתי היחיד מכל כיתתנו שהצליח במשימה.

ציפיתי לקבל ציון 10, ובמקום זאת קיבלתי ציון 7 בלבד.

כאשר ביררתי אצל המורה מדוע זהו ציוני, ענתה: "לא עבדת לפי השלבים שלימדתי אותך". "אז מה?" שאלתי אותה, "הרי אני היחיד שהצליח!" מחאתי לא התקבלה.

מאז למדתי לא להתווכח ולעשות מה שנדרש בסמינר. וסיימתי עם ציון 10 ופרס הצטיינות.

תובנות: בתחילה גרסתי שאני צדקתי ולא המורה. כיום אני גורס שהצדק היה גם בגישתה, כיוון שהפעם הצלחתי ללמדו בשיטתי, אך אולי בפעמים הבאות אזדקק לשיטות הקלאסיות שהיא לימדה אותנו. בחינוך המיוחד צריך תמיד לחדש ולהתאים את המשימה ליכולת התלמיד – אך עם זאת, יש לשמור תמיד על הקיים.

עבודתי בבית האבות

עבדתי בבית אבות במשך מספר שנים. תפקידי היה לבוא פעם בשבוע להנעים לדיירים את זמנם בנגינה בגיטרה ובשירה. זקנים וזקנות אשר רבים מהם כבר היו בעלי מוגבלויות חמורות: מרותקים לכסאות גלגלים, דמנטיים, תשושים בגוף ובנפש. גם כאן ראינו את כח השירה והנגינה החיה, וכיצד אותם זקנים מנותקים קמו כל שבוע לתחיה והגיבו היטב לשירים ולתשומת הלב האישית ששמחתי להעניק להם.

חשוב לציין: ההשפעה של הופעה חיה היא אדירה, לא כן כשהיו משמיעים להם מוזיקת רקע מהרמקולים אשר באולם. רבים מאותם זקנים שזכו להגיע לגיל מופלג והפכו בהדרגה לבעלי מוגבלויות חמורות – היו במשך חייהם אנשים מתפקדים, אנשים בכירים, בעלי עמדות מפתח בחברה הכללית. והנה, לקראת סוף חייהם הפכו לבעלי מוגבלויות חמורות.

אהבתי מאד לעבוד עמם ולשמח את רוחם!
כדאי לכל אדם לתת את הדעת שאם יזכה להגיע לגיל זקנה אולי
מצבו יהפוך להיות כשל אלו. ומתוך תובנה מוקדמת זו, מוטב שידע
לכבד ולעזור לזקנים בעודו צעיר ובעל יכולת.

”אל תשליכני לעת זקנה ככלות כחי אל תעזבני”.
”והדרת פני זקן”.

חברה נבחנת באופן שבו היא נוהגת בחסרי הישע ובזקניה!

כפי שכתבתי לעיל, ברצוני לנסות ולהקיף בספר זה את כל המסגרות
בהן עבדתי בחינוך ובטיפול, כדי לתת לקורא תובנות נוספות
וייחודיות לאותן מסגרות.

אין ספק בלבי שמסלול חיי,
העשיר בעבודה במסגרות טיפוליות שונות –
היווה עבורי הכשרה מעולה לקראת תפקידי המאוחר יותר:
מתן ייעוץ רוחני לכל הפונים אלי
בעת קבלת הקהל בתור אדמו”ר.
ומאת ה’ היתה זאת!

הלמידה והערך העצמי

במחלות פסיכיאטריות חשוב מאד לבדוק מהי מידת הנזק שנגרם לקוגניציה של החולה.

מחלות כמו סכיזופרניה עושות שמות גם בקוגניציה, אם כי כיום בעזרת התרופות החדשות ושאר טיפולים, מצליחים לשמר את רמתה בצורה טובה יותר מאשר בעבר.

לפני כארבעים שנה, בהיותי צעיר ועובד בריפוי בעיסוק פסיכיאטרי בבית החולים הציבורי – הייתי אחראי על פעילויות אחר הצהריים והערב. הייתי אחראי על הפעלת כל המחלקות, החולים הכרוניים והאקוטיים.

מדריך אחד לכל החולים.

אהבתי את עבודתי זו אהבת נפש, ומסרתי עליה את נפשי. אספתי חולים וחולות מכל המחלקות והובלתי אותם אחר כבוד לאולם המרכזי של הריפוי בעיסוק. עליתי וירדתי במדרגות הרבות במהירות כדי להספיק להביא חולים נוספים למרכז – קודם שאלו שכבר באו יברחו בחזרה למיטה שלהם!

וכך הצלחתי לכנס כמה עשרות חולים סביבי. החלטתי לאתגר את מוחם: באותו זמן הוסמכתי כמנהל חשבונות סוג 2 ואמרתי ללמדם מושגי יסוד בהנהלת חשבונות. וכך עשיתי.

גישה מהפכנית שהצליחה! אכן החולים נהנו מאד לדמיין שהם מנהלים עסק ושעליהם לזכות ולחייב, לערוך מאזן וחשבון רווח והפסד. הוספתי להם נושאים אחרים בכלכלה. הם נהנו מכל רגע! כמו כן ארגנתי להם שקופיות ללמדם גאוגרפיה עולמית, ראינו ארצות, נופים, עמים ותרבויות. האנשים היקרים הללו, שחלו וזה כבר עשרות שנים שהיו מאושפזים, ללא יציאה מחוץ לבית החולים, פתאום ראו עולם ודמיינו עצמם חופשיים שוב.

תובנות: למידה היא מכשיר ענק לפיתוח ולשמירה על הקוגניציה של החולים – ולהעלאת הערך העצמי שלהם בעיני עצמם ובעיני זולתם. זכור לי היטב כיצד הצוות רחש כבוד יתר לחולים שהיו בעברם מוזיקאים או ציירים או ד"ר באוניברסיטה. כמו בעולם שמחוץ למחלקה – גם שם הישגים אקדמיים נותנים לאדם כבוד ויחס מועדף. כיום, כאשר ישנן אינספור אפשרויות ללמוד, אני תקוה שמטפלים יוזמים לימודים עבור חולים כרוניים המבלים את כל חייהם בבית החולים.

גם שחמט לימדתי ושיחקתי עמם. ועוד עסקנו בנושאים רבים. לו הייתי זוכה אז לתורה – הייתי מלמד אותם תורה!

חלק שלישי

סוגיות שונות בחינוך המיוחד
ובמקצועות הטיפוליים

זהבה

היא יושבת מנותקת משהו מסביבתה.
כאשר דבר מה מכעיס אותה היא את פניה מכה
נערה ביישנית ורגישה
בת חמש עשרה, חלק מהכיתה.
אוטיסטית עם מוגבלות שכלית קשה כהגדרה!
כל יום באה לבית הספר מבית מסור ואוהב
מסודרת ונקה.
היא מבינה פעולות פשוטות: שבי, קומי, בואו נצא
לגינה!
משתתפת פסיבית לגמרי במה שמכתיבה הסביבה.
היא כמובן אינה מדברת, אינה עצמאית כלל – אלא
רק באכילה.
היא כבר בכיתתי שלוש שנים, מדי פעם מחייכת
ושמחה,
בעיקר כאשר שיר מוצא חן בעיניה או מנגינה!
ילדה נצחית בתוך קונכיה!
נשמה עדינה ורגישה.
אורות בלי כלים מתאימים
לחיים הסוערים של התקופה.

המשפחה והמורה – גורמים משלימים במעגל הטיפולי

*בחינוך המיוחד יש לתת את הדעת על המורכבות המשפחתית
הנוצרת עקב לידת ילד בעל מוגבלויות חמורות.*

ההורים והמשפחה

גידול ילד בעל מוגבלויות חמורות הוא אתגר מורכב לכל הורה ולכל בני המשפחה. מרגע הלידה ובמשך כל החיים המשפחה תצטרך להשקיע משאבים נפשיים וכלכליים רבים כדי להעניק לילד המוגבל את התנאים הנאותים.

על משפחה כזו לנהל את עצמה היטב על מנת להיטיב עם הילד המוגבל – אך גם לדאוג לרווחת שאר האחים וכמובן לזוגיות טובה בין ההורים.

כמו בכל אתגר רציני גם כאן יש צורך להבין לעומק את כל הנושא. לעתים יהיה חשוב להתייעץ עם גורמי טיפול שונים ולקחת בחשבון את האפשרות להשתתף בטיפול פסיכולוגי משפחתי.

רצוי להגיע לעמק השווה בכל הנוגע למדיניות המיוחדת בניהול חי המשפחה.

יתכנו תמיד חילוקי דעות הנובעים מהצרכים השונים של מרכיבי המשפחה. ועמם צריך בכל זאת להתקדם לטובת רווחת חייהם של כולם.

ישנם גם ארגונים ועמותות שונות, המעניקים מטריה טיפולית, ובהחלט כדאי להיעזר בהם.

גם קבוצות תמיכה לעתים עוזרות מאד – בעיקר בשלבים הראשונים לאחר לידת הבן המיוחד, כאשר המשפחה מתמודדת בעצם עם הבלתי נודע.

הקשר של המורה עם ההורים

כמורה לחינוך מיוחד תפגוש את ההורים. ועליך לכבדם תמיד! עליך להיות קשוב ואמפתי ולעתים לשתפם בנעשה בכיתה. הורים לילד מיוחד הם בני אדם ככל האדם – ישנם סבלניים יותר וישנם סבלניים פחות. קח זאת בחשבון, וכך תדע כיצד לרקום איתם קשרים חיוביים, כדי להיטיב עם הילד, אתך ועם הכיתה כולה.

יש להיזהר מאד מביקורתיות כלפיהם או מדיבור בצורה שאינה ראויה.

”אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו”.

האחים של הילד המיוחד

לאחים זהו אתגר מורכב מאד:

האם הם מרגישים בנוח להזמין חברים הביתה, או שמא מתביישים!?
האם הם אוהבים את האח המיוחד, או שמא הם מקנאים בו על כל החום ותשומת הלב להם הוא זוכה מצד ההורים!?
האחים הם בני אדם עם צרכים הדומים לכל בני האדם, עם אופי ומידות טובות ורעות.

כיצד יתנהל הבית, ומה תהיה האווירה בין האחים לאח המיוחד, בין האחים לבין עצמם, ובין האחים להורים – אלה תלויים מאד בגישת ההורים לילד המיוחד ולשאר הילדים.

מובן שקיים הצורך החיובי של שמירת הילד המיוחד, על בריאותו ועל זכויותיו – אך עם זאת אין לקפח את זכויותיהם של האחים הבריאים.

אכן, אתגר לא פשוט.

תלמידים בעלי בעיות התנהגות קשות

אלו הם תלמידים בחינוך המיוחד בעלי בעיות התנהגות חמורות הכוללות אלימות קשה ומסוכנת ועם בעיות רגשיות עמוקות, אך בעלי אינטליגנציה תקינה.

ילדים אלו פוקדים את בתי הספר ושבים הביתה בכל יום, או חיים בפנימיות טיפוליות.

אוכלוסיה זו מאתגרת מאד. לא פעם הצוות נמצא בסכנה מיידית של ממש, ואנשיו אף נפצעים בעקבות התפרצויות של תלמידיהם. אך עם כל זה, היות שהאינטליגנציה תקינה, ישנה תקווה לשינוי ופרוגנוזה מצוינת יחסית להמשך חיים נורמטיביים, דבר שמצוי פחות באוכלוסיות פגועות שכלית.

ישנן גישות שונות ורבות לאופן שבו יש לנהוג בתלמידים אלו – תורות שונות בפסיכולוגיה. וכל בית ספר מאמץ לו את הדרך הנראית לו המתאימה ביותר. את בית הספר מלווים כמובן גם פסיכיאטר לנוער, פסיכולוג ועובד סוציאלי.

תלמידים אלו באים לא פעם ממשפחות שהן בטיפול לשכת הרווחה, דבר המאתגר את צוות בית הספר ואותך כמורה.

גם כאן מידת הענוה תעזור לך לרקום מערכת יחסים טובה עם אותם הורים לטובת כולם.

אין ספק שצוות העובד עם תלמידים אלו חייב להיות בטבעו רגוע, שולט בעצמו ומקצועי מאד!

אם אין בך תכונות אלו ואינך מתייגע לרכשן – עדיף שתעבור לעבוד עם אוכלוסיות שקטות יותר אשר בחינוך המיוחד.

ריפוי באמצעות אמנויות מקדם ילדים אלו, מרפא ומשקם אותם. העשרה כללית בכל תחומי החיים היא המפתח להפוך אותם בסיעתא דשמיא לאזרחים מוצלחים.

הצלת נפשות ממש!

מהות המורה למוגבלויות חמורות

מורה למוגבלויות חמורות הוא שליח ה' יתברך!
למלא את החסר, לנסות לתקן את השבור.
עומד לימין האביונים – ואין עני אלא בדעת.
תיקון הדעת, תיקון חטא עץ הדעת.
להפוך מר למתוק – חושך לאור!
לתת. לתת ולתת ולהמשיך לתת עוד בלי גבול!
ושוב לאסוף כח – ולתת עוד!
בלי לצפות לתמורה, בלי להתיימש לעולם,
"ובמקום שאין אנשים – השתדל להיות איש"!

מורה ומשקם כדרך חיים

ברוך ה' שזיכני במסלול חיים עשיר בטיפול באנשים: מדריך בריפוי בעיסוק בתחום הפסיכיאטריה – מורה למוגבלויות חמורות – אדמו"ר. בין כולם עובר חוט המקשר: גישתי הטיפולית והשיקומית. הייתי מדריך שיקומי באמצעות ריפוי בעיסוק בתחום הפסיכיאטריה מספר שנים ומורה למוגבלויות חמורות כעשרים שנה. למעשה צירפתי את שני התחומים, ולכן גישתי היתה גישה משקמת בעיקרה גם כמורה.

וגם כאדמו"ר: במשך עשרות השנים בהם אני משמש כאדמו"ר ונותן ייעוץ והדרכה לקהל הפונה אלינו זכינו בחסדי ה' לעזור לשקם אנשים רבים, מכל הסוגים, הסובלים מכל סוגי הבעיות – תפקודיות, נפשיות, רוחניות, חברתיות, תקשורתיות, כלכליות, בעיות של אופי ואישיות וכו'.

אתן מעט רקע על עצמי:
בגיל עשרים ושלוש חזרתי בתשובה, בזמן שעבדתי במחלקת האוטיסטים.

קדמו לכך שנים של חיפוש האמת ומטרת הבריאה, כפי שכבר כתבתי לעיל. באותם הימים החזרה בתשובה לא היתה פופולרית כמו היום – ואני עוד חזרתי על ידי לימוד תורת הקבלה!

מאז חזרתי בתשובה המשכתי להתפתח בעבודתו יתברך עד שהפכתי לאדמו"ר. תלמידי הכתירו אותי לאדמו"ר הראשון של חסידות רחלן לפני כעשרים וחמש שנה.

מאז עסקתי בלימוד תורה, כתיבת ספרים והפצתם, מתן שיעורים וייעוץ. מעולם לא שכחתי את עברי ואת היותי מורה לבעלי מוגבלויות חמורות!

המקצוע הפך לחלק בלתי נפרד ממני. ולמעשה, כל חיי אני משמש כמורה, גם מורה במשרד החינוך וגם מורה דרך רוחנית.

פעם מורה – תמיד מורה!

מורה ומחנך, מדריך ומשקם – מורה הוא המלמד כל מי שמתקרב אליו.

לכל אחד הוא מתאים את נושא הלימוד אשר הוא זקוק לו: אחד צריך ללמוד לתקן את מידותיו, אחר צריך ללמוד לדבר, ומישהו נוסף צריך ללמוד שלום בית.

במשפחתי המורחבת ישנם דורות של מורים ומורות, אנשי חינוך על גווניהם, אמנים ומוזיקאים, אנשי חוק ומרפאים, מטפלים, יועצים ורופאים.

הורי היו משכילים וגם סבי וסבתי. משפחתי מוצאה מאוקראינה והיגרה לארגנטינה בסביבות שנת 1890 למניינם.

להיות מורה בחינוך המיוחד לבעלי מוגבלויות חמורות הופך את המורה במשך הזמן לאדם שמחשבותיו ורגשותיו נתונות לעזרה לאחר ושפועל כל הזמן למען הזולת!

90 • סוגיות שונות בחינוך המיוחד ובמקצועות הטיפולים

כל הזמן יש לנו את הטבע להנגיש את הידע לכל.
כל ספרי הם בלשון פשוטה. כל ההסברים בהירים.
גם כאשר אני מלמד נושאים מופשטים כמו תורת הקבלה, אני עושה
זאת בדרך הפשוטה והברורה ביותר, ותמיד עם עצות מעשיות
ורלוונטיות. כל אלה הם הרגלים שרכשתי הודות למקצוע המבודך
שלנו – מורה לבעלי מוגבלויות חמורות.

התאמת האור לכלי

זהו הסוד בהוראה ובטיפול: הכלי הוא המטופל או התלמיד – האור
הוא ההשפעה שאתה משפיע עליו. אם תשפיע מעט מדי, הוא לא
יתקדם. אם תשפיע יותר מדי, הכלי עלול להישבר!
כדי להתאים את האור לכלי, אתה צריך לבטל את עצמך ולהתבונן
בכלי – תלמידך, ללא שום דעות קדומות! – פשוט לקלוט אותו כפי
שהוא על מעלותיו וחסרונותיו, על יכולותיו ועל חולשותיו, להקשיב
ולהתבונן – לנסות להבין מי הוא ומה מניע אותו, מי זאת הנשמה
הניצבת מולך, למה ה' ית' שלח אותה, ובמה תוכל להיטיב עמה?
אם לא תכיר את התלמיד או המטופל, לא תוכל ללמד אותו, לקדם
אותו או להועיל לו כלל.
אם תכיר את הכלי, תוכל בסיעתא דשמיא להתאים לו את האור
ולקדמו.

שיקום באמצעות ציור

אני צייר מגיל צעיר, מצייר ציורים מופשטים, רוחניים וחוייתיים. כתבתי את הספר "סודות הציור הרחליני", שניתן להורדה בחינם באתר שלנו.

הציור הוא ביטוי פנימי. הציור נובע מנשמת הצייר. צבעים, צורות, משמעות. באמצעות הציור ניתן לאבחן אדם בוגר וגם ילדים.

ילדים מציירים בלי להסתיר את פנימיותם. במשך חיי עזרתי לאנשים רבים באמצעות הציור – הדרכתי אותם על פי דרכי המיוחדת המתוארת בספרי שהזכרתי לעיל. אנשים השתחררו ממועקות, הפכו שמחים, יצירתיים ופעלתנים.

לרבים שוקם הערך העצמי הפגום מאד שממנו סבלו. יש לציור כח אדיר לעזור לאנשים רגילים – וכך גם לבעלי מוגבלויות חמורות על גווניהם השונים.

קראו והתנסו – אתם וילדיכם!

נולדתי בכפר ושמו טפלקה, בפרובינציה של בואנוס איירס, ארגנטינה. בכפר זה שלושה דברים שהוטבעו עמוק בנפשי: שדות אינסופיים, נהר נהדר ושקט בראשיתי!

התגוררתי בעיר הבירה, אך בחופשים בילינו בכפר אצל סבא וסבתא – חופש, התבודדות בשדות, התבוננות בנהר הזורם.

משם ינקתי אופקים אינסופיים, רוחב ועומק, עצמאות – דבר הגורם לעצמה ולנועזות ללכת בבטחה בחיפוש הפנימי.

חופש ואמת.

כך חינכתי את תלמידי.

הגענו ללב

ישנם מורים העובדים מהשכל. אני עבדתי תמיד מהלב – מכל הלב! גם בשכל השתמשתי כמובן. אבל הלב הוא המצפן והמצפון, ככתוב: "ה' רוצה את הלב".

הלב מקשיב, הלב רואה, הלב מבין, הלב כואב, הלב שמח, הלב מדבר. הלב מייסר.

כמורה לבעלי מוגבלויות חמורות אתה חייב לב שלם, לב טוב, לב אכפתי!

התלמידים שלנו חשים את הלב שלך.

הצוות חש את הלב שלך. אם אתה עובד מהלב – הצוות 'נדבק' וגם עובד מהלב. וגם להיפך ר"ל.

אם תעבוד עם הלב, אף פעם לא תיכשל! גם אם תעשה טעות – היא לא תהיה חמורה.

לפעמים אנשי מקצוע מדכאים את הלב, וחושבים שזה לא מקצועי לעבוד מהלב. מובן שצריך גם "מוח שליט על הלב".

אבל עיקר העבודה בלב ומהלב.

היום שמעתי על עבודה מעולה שעושים בבית ספר לילדים עם בעיות התנהגות קשות. הדבר כה נגע לליבי שבכיתי בלי יכולת לעצור את הדמעות הזולגות.

שאלתי את עצמי: מה ריגש אותי כל כך?

לאחר התבוננות הבנתי: התום!

כן, התום של אותה הנהלה המקדמת את תלמידיה באהבה איך-סופית ורואה בכל הישג שלהם – כאילו ילדיהם שלהם זכו בכך!

ריגשה אותי מסירות הנפש והשיקום של הילדים האלה, שיכלו להפוך לחולים כרוניים או לעבריינים או לשניהם, ובזכות עבודת הצוות הנפלא ילדים אלו יגדלו ויהפכו לבני אדם למופת!

איזו מקצועיות! איזה לב!

מורים, מטפלים, מנהלים, אנשי חינוך ואנשי החינוך המיוחד – חייבים להיות אנשים טובים, אנשים חיוביים, אוהבי אדם.

לב חם. לב טוב. כאשר אנו עובדים עם הלב, החולים או התלמידים חשים זאת. גם לבם נפתח. ודרך פתח זה תוכל לעזור להם במצוקתם. גם במחלקות הסגורות, אנשי הצוות חייבים להמשיך תמיד להתנהג עם החולים הכרוניים באכפתיות וברגישות – להתעניין בשלומם, להקשיב למצוקתם.

המרכיבים השונים בבית הספר של החינוך המיוחד

מיהו מנהל טוב בבית ספר לחינוך מיוחד?

מנהל הוא קודם כל מנהיג, ובתור שכזה עליו לתת דוגמה אישית. כבר אמרו חכמינו: "הכל הולך אחר הראש".
אם המנהל עובד עם הלב ועם הנשמה – בית הספר למופת.
הוא צריך לאהוב את הילדים ואת הצוות, להיות הוגן עם כל הצוות –
ודוגמא של יושר בכל אורחותיו! לדעת להודות בטעות, לדעת לבקש
סליחה ולסלוח.
עליו לתת חזון טיפולי לבית הספר, לדאוג לכל הצרכים הגשמיים,
התפקודיים והבריאותיים של בית הספר.
עליו להיות בעל רגישות להורים ובקשרים מעולים עם הממונים עליו.
הוא מנהל של מדינה קטנה.
אלה הכישורים הדרושים ממנו:
להתחדש, להעשיר את הצוות, לעודד ולפרגן.
לשמור על הבטחון האישי של הצוות במקרים של התפרצויות זעם
מצד תלמידים אלימים.

להיות הראשון כל בוקר בבית הספר והאחרון היוצא ממנו.
לדאוג לתרומות, לציוד ולתקציבים בלי סוף.
”אם אין קמח אין תורה”.
עליו ליחצן היטב את הצלחות בית הספר לטובת הילדים והצוות.
רוח המפקד מרחפת על צוות בית הספר.
אם הוא נשחק – עליו לצאת לשנת שבתון או לפרוש.
המנהל חייב להכיר היטב כל ילד ואת כל בעיותיו, וכן כל איש צוות
ובעיותיו. הוא צריך להיות מנהל – ולא חס ושלום מנוהל.
הוא צריך ראייה כוללת ומערכתית – וראיה של פרטי הפרטים.
”הנה לא ינום ולא יישן”, זהו מנהל טוב!

תפקיד היועץ בבית הספר של בעלי מוגבלויות חמורות

היועץ הוא חוליה חשובה ביותר במערכת. המנהל הוא הראש, הצוות
הוא הגוף, והיועץ הוא הצוואר. הוא המקשר את ההנהלה עם הצוות
– משפיע כלפי מטה, ואת הצוות עם ההנהלה – משפיע כלפי מעלה.
היועץ הוא איש סוד. סומכים עליו, אפשר להתייעץ עמו, לפתוח את
הלב ולשפוך את הכאב.
יועץ טוב יודע קודם כל להקשיב, ללמוד, להתעניין, לפרגן, לעודד.
הוא לא מלחיץ את הצוות אלא מסייע ומדריך.
הוא צריך ענוה. יתכן שהמורה והסייע יודעים יותר ממנו מה טובת
הילד וכיצד לקדמו.
לכן, קודם כל יש לכבד את הצוות העומד בחוד החנית של המערכה –
המורה והסייע.

כאשר מדובר בבית ספר של בעלי מוגבלויות חמורות – מצפים מהיועץ שיהיה גם חבר, אחד שאתה שמח לראות נכנס לכיתה. ליועץ עוד שלל תפקידים: להנחות קבוצות טיפול, לארגן את התכנית הבית ספרית, לארגן השתלמויות וכו'. אם היועץ עבד כמה שנים כמורה ורק אחר כך הפך ליועץ, הרי שיש לו יתרון בולט. יועץ חייב להיות בעל יחסים בין-אישיים מעולים!

הסייע

לרוב הסייע מגיע לבית הספר עם ההסעות. הוא מגיע לפניך ומסיים לעבוד אחר-כך – והוא מרוויח שליש ממך! גם מעמדו נחשב, בטעות, נחות משלך בשל החוסר בהשכלה גבוהה. אבל: הסייע הוא החשוב ביותר במערכת! מדוע? מפני שבית ספר יכול להתקיים רק עם סייעים. אך בלי סייעים – אין בית ספר. הם עמוד התווך של הטיפול האישי והפיזי בילדים! יש לסייעים חכמת חיים וחושים חדים שלפעמים לך אין כלל. זכור: יש להם טביעת עין חדה וניסיון חיים ענק. הסייעים מכירים את הילדים על כל צדדיהם. והילדים מציינים להם בהחלט – לפעמים יותר מאשר לך המורה המלומד. וזה מפני שהילדים חשים את קרבתם ומחשיבים אותם כמין הורים שניים שלהם.

כך לפי ניסיוני ודלות הבנתי.
אם אתה רוצה להצליח בתפקידך – התייעץ עם הסייע.
התנהג באופן חברי ולא מתנשא, וכולם ירויחו.
גם מנהל חכם שומר קודם כל על קשר טוב עם הסייעים.

תפקיד הפסיכולוג

אם המדובר בבית ספר של בעלי מוגבלויות חמורות, ודאי ישנו שם גם פסיכולוג. הפסיכולוג איננו יועץ חינוכי. הוא עוסק בנפש הילד ולא בתכניות לימודים.
הפסיכולוג מאבחן ילדים, מנתח את מצבם בישיבות הצוות ומייעץ לצוות ולהנהלה.
הוא מארגן השתלמויות הנוגעות בהיבט של הטיפול הפסיכולוגי, ממליץ להפנות ילד לאבחון פסיכיאטרי, כותב דוחות מקצועיים, מציע דרכי טיפול חדשניות וכו'.
זהו תפקיד חשוב מאד, והכל תלוי בגישתו המקצועית של הפסיכולוג הספציפי לו זכה בית הספר – אם הוא בקי בבעיות מהסוג שיש לילדים הללו, מהו ניסיונו ומהו כיוונו הטיפולי.
פסיכולוג טוב – הכל טוב!

הצוות הפארא־רפואי

הם כוללים את כל המרפאים למיניהם שזכה בהם בית הספר, כל אחד והייחודיות שלו.

הם עושים עבודה קבוצתית וגם פרטנית. הם הדובדבן שבקצפת של צוות בית הספר.

הם מוסיפים חוויות, צבע ועניין, ועבודתם מבורכת. אך כאשר אין תקציב מוותרים עליהם ראשונים, כי המערכת יכולה לשרוד בלעדיהם, אף שבהחלט רמת הטיפול שיזכו לה התלמידים תרד מאד בהעדרם.

ואלו הם: מרפא בעיסוק, מרפא במוסיקה, מרפא בתנועה, מורה לספורט, מרפא באמצעות בעלי חיים, מרפא באמנות, מורה למלאכה, מרפא בדרמה, מרפא בהידרותרפיה, קלינאי תקשורת, ונוסיף גם ליצן רפואי.

תרומתם של מרפאים אלו מוחשית מאד, וכלי הטיפול המגוונים מעשירים ומפתחים את התלמידים מעבר למה שניתן בפעילויות הרגילות בכיתה.

אווירה בית־ספרית

אתה מבלה בעיקר בתוך כיתתך ויוצר קשר עם הצוות השייך לכיתתך. אך בית הספר כולל צוות רחב ומגוון.

כיום שמים דגש חזק על האווירה הבית־ספרית מפני שהיא היסוד החשוב ביותר להשגת מטרת בית הספר: קידום נאות של התלמידים.

כאשר מדובר בבית ספר לבעלי מוגבלויות חמורות, האווירה הבית ספרית מכרעת – או שבית הספר הוא מקום שנעים לעבוד בו, או שחס וחלילה הופך למקום קשה ומאוס. כבר ראינו מנהלים מתפטרים עקב אווירה בית ספרית שלילית שעלתה על גדותיה. הִיה תמיד בין התורמים לאווירה חיובית. "אהוב למעלה ונחמד למטה", "כל שרוח הבריות נוחה הימנו – רוח המקום נוחה הימנו".

התפרצויות זעם

*התפרצויות זעם הן עניין מצוי ביותר בחינוך המיוחד,
ובמיוחד כאשר מדובר בבעלי מוגבלויות חמורות,
נפשיות, התנהגותיות ורגשיות.*

אלימות בקרב נערים ונערות אוטיסטים

כאן כמובן ישנן התפרצויות זעם קשות ומסוכנות ביותר.
כידוע לכם עבדתי שלוש שנים במחלקת האוטיסטים – מחלקה
סגורה בהחלט.
ובכן, הנה כמה סיפורים, חוויות ותובנות בנושא האלימות:

שמעון

שמעון היה נער בן חמש עשרה, רזה בגופו, מילולי בקושי רב – וחזק
מאד פיזית. סבל ממוגבלות שכלית בינונית.

הוא היה סובל ממחשבות כפייתיות ומקנא בתלמידים אחרים עד שהיה מתפרץ בצורה קשה ביותר. הוא היה מכה בכח רב כאשר היה בהתקף זעם קשה, והיה מעיף ארון בכיתה כאילו מדובר בכדור! כאשר היה שמעון מתפרץ היה צורך מייד להרגיע אותו, שמא יפגע בזולתו – ובמקביל לדאוג שלא יפגע בצוות. בין התפרצות להתפרצות היה נער חביב, אם כי מכונס בתוך עולמו. הוא עורר אי שקט רב בחיי הכיתה. היינו משגיחים עליו במלוא תשומת הלב שלא יפגע בילדים או בצוות. התרופות הפסיכיאטריות שהיו אז לא עזרו ממש במניעת האלימות. אך ככה זה בחיים – לפעמים אין פתרון, ואז מנסים למזער נזקים ומצפים לטוב, עד שירחמו מן השמים.

דודי

דודי היה נער חמד, מילולי בדרגה בסיסית ביותר, סבל ממוגבלות שכלית קשה. התנהגותו היתה כפייתית מאד. כל דבר שלא התנהל על פי הסדר הקבוע היה מוציא אותו משלוותו. הוא גם היה בעל חושים רגישים ביותר, וכל גירוי פתאומי היה גורם לו להתפרצות! היה צורך דחוף להרגיע אותו ולמנוע ממנו לפצוע את זולתו. לא היה קל. גם כשהצלחנו להרגיע אותו לחלוטין, ההתפרצויות חזרו שוב ושוב.

גם כאן חוץ מלהגן על התלמידים ועל הצוות לא היה שום פתרון. שום שיטות חינוכיות לא עזרו, רק לחיות עם הבעיה במטרה למזער נזקים.

היו כמובן בקרב התלמידים גם התפרצויות זעם בלתי מוסברות כלל. פעם אחת באחת ההפסקות התלמידים היו בפרוודור. יוסף ישב לו בשקט על הרצפה. הוא היה בחור בן שש עשרה עם יכולות שכליות גבוהות יחסית לשאר התלמידים במחלקה הזו, היה גם מילולי ברמה סבירה. הוא לא למד בכיתתי אלא בכיתת הבוגרים יותר. פתאום בלי הודעה מוקדמת זינק ממקומו וזרק בתזקזה חפץ שהחזיק בידו, וברוך ה' שלא פגע באף אחד! יוסף סיים את התקיפה האלימה, ובשקט מופתי חזר לשבת על הרצפה – כאילו כלום לא קרה.

כאן המקום להדגיש שלא כל המוגדרים כמשתייכים לרצף האוטיסטי הם אלימים. הכרתי נערים אוטיסטים, נשמות גדולות וטהורות, שהם אור לבריאה, בעלי אופי נהדר ויכולות אדירות, ציירים מופלאים, מוזיקאים וזמרים אדירים, שמעולם לא התפרצו ולא יתפרצו ולא יזיקו לשום בריה, בעלי רגישות עצומה לסביבה! בעלי לב טהור ורחמן. ציינתי דווקא את ההתפרצויות האלימות הללו כיוון שהיו מנת חלקם של חלק מהנערים המאושפזים במחלקה הסגורה שבה לימדתי – התפרצויות שאתגרו מאד את הצוות.

לאחר שתארנו מצבי אלימות במחלקה הסגורה לנערים אוטיסטים,
נתמקד במתרחש במחלקות לחולים פסיכיאטריים:

האשפוז במחלקות לחולים פסיכיאטריים אקוטיים

חולים אקוטיים, לעומת חולים כרוניים, הם חולים הנמצאים בהתקף חזק ופתאומי של מחלתם. רבים מהם סובלים מהתקף פסיכוטי. בהתקף פסיכוטי החולה נמצא במצב של אי שקט חמור, עם או בלי הזיות, אינו מתמצא לגמרי בזמן ובמקום, עם מחשבות שווא, מדבר דיבורים בלתי מובנים ומנותק מהמציאות. מובן שלא כל הסימנים של המחלה חייבים להופיע יחד באותו שלב או באותה עוצמה.

בדרך כלל אדם בהתקף פסיכוטי מגיע לאשפוז במחלקה סגורה עד שיעבור ההתקף, יאובחן, ידאגו לו לתרופות מתאימות ולתכנית חזרה לקהילה.

במחלקות לחולים אקוטיים שבהן עבדתי כמדריך שיקומי בריפוי בעיסוק אחר הצהרים ובערב – רוב האנשים שחלו היו צעירים יחסית, אם כי היו גם מבוגרים מעל גיל שישים.

רבים מהם חוו את ההתקף הפסיכוטי הראשון שלהם. והיו גם כאלה שכבר חוו אשפוזים חוזרים. החולים האקוטיים חזרו מהר מאד למצב בריאותי תקין ושוחררו הביתה בהקדם האפשרי.

כל זאת במטרה למזער את הנזק שגורם כל אשפוז לדימוי העצמי של החולה ולמנוע עד כמה שניתן פגיעה משפחתית ותעסוקתית. ככל שהחולה עובר אשפוזים חוזרים כך מצבו הולך ומתקבע – גם רפואית, גם תפקודית וגם תדמיתית.

מההיבט של הריפוי בעיסוק – כאשר מגיע מאושפז חדש במצב אקוטי, המרפא בעיסוק מנסה להתקרב אליו ולעניין אותו בשלל הפעילויות המתקיימות: מציע לו לצייר, לרקום, לשחק פינג פונג, שחמט או כל דבר אחר. מובן שחייבים לקרוא את התיק האישי של המטופל כדי להבין במי מדובר.

בדרך כלל בימים הראשונים החולה האקוטי בקושי מבין היכן הוא נמצא. לא פעם מתכחש למצבו ורוצה לברוח. לפעמים הוא תוקף חולים אחרים או אנשי צוות, או סתם מסתובב ללא מנוחה, 'לא מוצא את עצמו'.

ככל שהתרופות מתחילות להשפיע, כך החולה משתף פעולה עם המרפא בעיסוק, וכך הפעילות בריפוי בעיסוק מתחילה להשפיע עליו לטובה – הוא מתחיל ליצור קשר חיובי עם אנשי הצוות ועם שאר החולים, ומתחיל להעריך מאד את הריפוי בעיסוק. אלו הרגעים הטובים ביותר שעוברים על החולה במהלך האשפוז!

צוות הריפוי בעיסוק ועצם הריפוי בעיסוק הם הפן הנעים, הבריא והמוכר בתוך כל החוויה הלא פשוטה של האשפוז – הרי מרפא בעיסוק יכול גם לארגן משחק כדורגל או קריאת עיתונים או כל פעילות שיכולה להועיל לחולה.

כאשר המרפא בעיסוק חדש, לפעמים הוא משתאה על חולה חדש ושואל את עצמו: מה בחור החמד הזה עושה כאן?! שהרי במבט ראשון ישנם חולים אקוטיים רבים שנראים בריאים לגמרי.

אלא שלא עובר זמן רב והמרפא מתחיל להיווכח בסימנים של המחלה שבגללה אושפז אותו חולה חדש. צוות בית החולים מנוסה ומומחה מאד!

אפרט מעט עניינים הנוגעים לאשפוז חולה אקוטי.

באופן כללי, ישנם חולים שמתאשפזים מרצונם החופשי, או במקרים אחרים – על פי צו של הפסיכיאטר המחוזי, שזהו בעצם אשפוז בכפיה לפי קביעת בית המשפט. במצב כזה גם שחרורו של החולה מותנה בהסכמת ועדה שיש לה תוקף משפטי. כאשר אדם מסכן את עצמו או את זולתו, ישנה עילה משפטית לאשפוז בכפיה.

חולים רבים מגיעים לאשפוז על ידי הפניית רופא המשפחה או הפסיכיאטר המטפל בהם בקהילה, או שהחולה חש התדרדרות במצבו, ופונה בכוחות עצמו למיון פסיכיאטרי.

בחדר המיון הפסיכיאטרי מחליטים אם והיכן לאשפוזו. תופעה שלא נתקלתי בה בתקופת עבודתי במחלקות אלו ושיש לתת עליה את הדעת היא התקפים פסיכוטיים חריפים הנגרמים כתוצאה משימוש בסמים.

היות שתופעת השימוש בסמים לצערנו נפוצה ביותר – צעירים רבים ניזוקים והופכים לחולים פסיכיאטריים כתוצאה מהשימוש בהם. המצב חמור יותר כאשר חולה הנוטל תרופות פסיכיאטריות משתמש בסמים ובתרופות ביחד!

גם בשתיית אלכוהול יחד עם תרופות פסיכיאטריות ישנה סכנה חמורה מאד.

אחת התיאוריות המדעיות הרווחות כיום לגבי התופעה היא שבקרב אנשים אלו הנטייה להפרעות פסיכוטיות קיימת וחבויה, ועקב השימוש בסמים – המחלה מתפרצת. לפעמים מצבים כאלה גורמים לנזק בלתי הפיך. חלקים במוח ניזוקים, וחבל מאד!

עבדתי בריפוי בעיסוק עם חולים אקוטיים רבים – וראיתי כיצד הם יוצאים מהמצב הפסיכוטי וחוזרים למצב בריא. במקרים רבים החולים לא זוכרים כלל מה עבר עליהם, מה אמרו בזמן שהיו בהתקף וכיצד התנהגו. אבל הם כן זוכרים לך את החסד שעשית עמם ואת היחס החיובי, החם והמקצועי שהענקת להם! הם באים תמיד להודות לך ולהיפרד ממך – כאשר סוף סוף משתחררים, עם חיוך מאוזן לאוזן.

לסיכום: העבודה עם חולים אקוטיים מעניינת מאד, והמרפא בעיסוק רואה תוצאות חיוביות ביותר בעמלו. תקופות האשפוז נעות בין שבוע לחודשיים. במחלקות האקוטיות מתקבלים חולים חדשים בכל יום, כך שישנה התחדשות מתמדת, אתגרים חדשים ועניין רב לעומת העבודה במחלקות לחולים כרוניים. עם זאת, הקשרים הנוצרים עם החולים האקוטיים הם לטווח קצר. מבחינה מקצועית נראה לעניות דעתי שטוב למרפא בעיסוק לשלב בעבודתו, במידת האפשר, בין שני סוגי המחלקות. כך יישחק פחות.

ובעניין הפרוגנוזה לחולים האקוטיים החדשים: מניסיוני בעבודה, חולים אקוטיים חייבים להמשיך את הטיפול והשיקום והליווי המקצועי בקהילה, עד אשר יחליט הרופא בקהילה להפחית בהדרגה או להפסיק את הטיפול התרופתי. אם החולים משתפים פעולה – הם יוכלו להמשיך לנהל חיים תקינים ולא יתדרדרו לאשפוזים חוזרים. אין ספק שאדם שעבר התקף ואשפוז חייב להיות מודע לבעיה שלו ולתסמינים המקדימים להתפרצות חוזרת. עתות משבר אישיים ומשפחתיים, זמנים קשים, עתות של אבל, אבדן

מקום העבודה, פרידה מאדם אהוב, מצב ביטחוני כללי של מלחמה או טרור – כל אלו יכולים לגרום לחולה להתדרדרות חוזרת ולהרעה במצבו הבריאותי.

לכן, על המשפחה להשגיח תמיד בעין פקוחה – שמא החולה הפסיק את הטיפול על דעת עצמו, שמא הוא בתקופה קשה, ועליהם לשמור עליו ולתת לו מעטפת משפחתית תומכת, אחראית וחמה.

כאן המקום להרחיב: בבואנו לנסות ולהבין את בעיותיו של חולה פסיכיאטרי עלינו לקחת בחשבון לא רק את סימני המחלה, אלא גם את אישיותו הבסיסית של החולה בזמני שגרה כשאינו בהתקף פעיל – את האופי ואת הערכים על פיהם הוא חי ופועל ואת הרקע התרבותי ממנו הוא בא.

זאת כדי להבחין במדויק בין התנהגויות הנובעות מהמחלה, לבין התנהגויות הנובעות מההשפעה התרופתית, לבין התנהגויות הנובעות מהאופי המולד של החולה ומהרקע התרבותי שלו – שהרי אם לא נדע לסווג כל התנהגות במשבצת הנכונה שלה, נוכל חס ושלום לשגות בטעויות חמורות בדיאגנוזה, בטיפול ובפרוגנוזה!

חשוב לזכור שישנן מחלות פסיכיאטריות ראשיות וישנן משניות. ועלינו כצוות המטפל להבחין איזו מהן היא הראשית ואיזו היא המשנית, כי גם דבר זה משפיע על הדיאגנוזה, על הטיפול ועל הפרוגנוזה.

כמו כן, עלינו ללמוד להסביר לחולה ולמשפחתו את מצבו, את הטיפול ואת תהליך השיקום והמעקב.

בלי כל אלו לא נשיג את שיתוף הפעולה הנדרש לטיפול מוצלח לאורך ימים.

אלימות במחלקה פסיכיאטרית לחולים כרוניים

כתבנו לעיל על אשפוז במחלקות לחולים אקוטיים, והסברנו את הסיבות ואת הסבירות להתפרצויות אלימות מצד החולים במחלקות אלו.

כעת נביא דוגמאות של התפרצות אלימה בקרב חולים מאושפזים כרוניים במחלקה סגורה.

ברצוני לציין כי היות שהחולים הכרוניים הם דיירים ותיקים במחלקות אלו, הרי שמפאת גילם ומצבם הרפואי הכללי, הם בדרך כלל אלימים פחות מהחולים האקוטיים. ובכל זאת, ישנה אלימות קבועה, אך 'על אש קטנה יותר':

התנהגות בלתי צפויה

חולים כרוניים לא תמיד מובנים, לא תמיד צפויים, לפעמים מפתיעים ויכולים להיות מסוכנים.

אדון משה

בבית החולים הציבורי, שם עבדתי כמדריך שיקומי בריפוי בעיסוק פסיכיאטרי, המתין כל בוקר אדון משה בפרוזדור בואכה המחלקה הסגורה. כבן ארבעים וחמש היה. בחור חסון בגופו. בכל בוקר כאשר התקרבת אליו אמרתי לו בחביבות: בוקר טוב, אדון משה!

והוא ענה: "בוקר טוב", ואף חייד.
למחרת, כאשר חזרתי על ה'בוקר טוב, אדון משה' – ענה לי בבליל
אלים של קללות!
יום ככה ויום ככה, וחוזר חלילה.

תובנות: תקרית זו ממחישה את תמצית ההתנהגות של החולים
הפסיכיאטריים הכרוניים המבלים את כל חייהם בבית החולים –
בלתי צפויה. פעם החולים מקשיבים לך, ופעם לקולות הדוברים
במוחם.
דע את מקומך. והיזהר שלא תינזק חס ושלום.

גב' רוזה

גב' רוזה היתה אשה החולה בסכיזופרניה בשלביה האחרונים של
המחלה – לא היתה מילולית, הסתובבה בפרוזדור הלוך ושוב כל
היום.
היא נחשבה לחולה סרבנית טיפול. היא חלתה בצעירותה, ואת כל
חייה הבוגרים בילתה בבית החולים.
גב' רוזה סבלה מקטטוניה. היא היתה מתאבנת בתנוחה אחת
ומתקבעת בה במשך שעות.

110 • סוגיות שונות בחינוך המיוחד ובמקצועות הטיפוליים

ואז, ברגע שהיתה משתחררת ויוצאת מהמצב הקטטוני – אוי למי שעמד לידה. היא היתה תוקפת אותו בקִּזְקָה רבה ללא אבחנה. זו תופעה ידועה בקטטוניה.

ראיתי גם חולים במצבים פסיכויים שמכים את הסובבים בצורה מסוכנת, וכן התפרצויות קשות של חולי מאניה דפרסיה. זה קרה כמובן בשלב המאניה.

לסיכום: נושא האלימות אצל בעלי מוגבלויות חמורות ובפסיכיאטריה הוא נושא קשה, שאינו פתיר לעתים. בעזרת ה' יתברך, הוא יאיר עינינו להתקדמות מדעית בתחום ולפתרון בעיות גם מהסוג הזה.

חן וחסד

*ברצוני לתאר את דמויותיהם של מספר תלמידים
שזכיתי ללמד בבית הספר במחלקת האוטיסטים.
כל סיפור מוסיף נופך חשוב ללימוד נושאי הספר.*

יעקב

יעקב היה נער אוטיסט עם מוגבלות שכלית קשה, אינו מילולי כלל.
אבל היה מאותם ילדים שזכו לתואר "ילדי המלאכים".
היו לו פנים מאירות, עיניים מבריקות ולב חם וטוב!
עיקר עניינו בחיים היה לרוץ כל היום בלי הפסקה ואז גם לקפוץ
במקום.
כאשר היה מתקרב אליך, הוא היה פשוט מושיט את זרועותיו ומחבק!
מעבר לכך לא היתה לו שום פעילות נוספת עלי אדמות.
הוא היה בן חמש עשרה. מבחינה לימודית לא היה מסוגל לקלוט שום
דבר כמעט. אבל היה תמיד שמח, חיפש ונתן חום.
אילו עיניים!

הוא דיבר דרך העיניים המבריקות שלו כאומר: אני חכם ואני יודע הכל, אבל הכל סגור בתוכי! וחץ מלשדר לך זאת – אין ביכולתי לעשות יותר.

משפחתו אהבה אותו אהבת נפש ובאה לבקרו לעתים קרובות במחלקת האוטיסטים, והיתה תמיד אסירת תודה על הטיפול המסור של הצוות.

תובנה: יעקב זכה שהיה בו חן גדול. כולם אהבו אותו. והוא לא הזיק מעולם לאף אחד. כאשר היה לו קשה היה מכה את ראשו בשתי ידיו, ומכך הבנת שהוא במצוקה.

כל נשמה באה לעולם עם המתנות שה' יתברך מעניק לה. ליעקב העניק חן – וכן מוצא חן. וזה משפיע על הצוות ועל היחס לאותו בעל חן. זה אנושי.

ואולם, על הצוות לא לקפח במתן חום ואהבה את אותם חניכים שלא זכו לחן. ולפעמים זכו להיפך מכך.

לצערנו, גם האופי של החניך משפיע על יחס הצוות אליו. יש חניך עם אופי טוב, ויש חניך עם אופי טוב פחות ועד לאופי קשה, בדומה למה שקורה אצל האנשים הבריאים. אדם צריך מזל בכל תחום...

שלום

שלום היה נער בן ארבע עשרה במחלקת האוטיסטים. בדומה ליעקב לא היה מילולי ולא הפסיק לרוץ ולקפוץ לרגע. גם בו היה חן, אך היה

לו הרגל כפייתי לגעת בכל דבר עם היד לאחר שטבל אותה ברוק אשר בפיו.

זאת היתה פעילותו העיקרית בחיים. בנוסף היה מתפרץ בצחוק חזק ומתגלגל ללא סיבה מובנת.

גם הוא זכה לאהבה מהצוות, למרות הרגלו הבלתי־נעים. במשך הזמן ששהה בבית הספר שיתף פעולה, אך בעצם לא התקדם ממש או השתנה. כך הוא, וכך כנראה יישאר.

תובנה: לדעת להשלים עם העובדה שתלמיד שלך לעולם לא ישתנה מהותית מפני היותו מוגבל ביכולותיו – זה חלק חשוב מהמקצוע. ומן הצד השני, עליך לנסות תמיד להמשיך ולקדם אותו בכל תחום שתוכל, גם אם אחרי שנים הוא פתאום מישיר אליך מבט – מבחינתו זו מהפכה עצומה ממש והתקדמות נפלאה! הֵיך ערני להתקדמויות שאינן נראות חשובות לעין הבלתי מקצועית או לאנשים שאינם מכירים את אותו תלמיד כפי שאתה מכיר! העיקר שתראה אתה את ההתקדמויות הקטנות והעצומות הללו – כי הן הדלק להמשך פורה ושמח של עבודתך הקשה.

מנשה

מנשה היה תלמיד בכיתתי במחלקת האוטיסטים. הוא היה כבד ראיה ביותר, רזה וחלוש, נער חביב שלא הפריע מעולם לאף אחד. הוא סבל ממוגבלות שכלית קשה.

מנשה ידע את שמו ואת שם משפחתו, ולא זכה לחן כובש כמו נערים אחרים. אבל הוא היה נח לסביבה, לכן חיבבו אותו. הוא היה מסוגל לבצע הוראות פשוטות ביותר, ולא זכה להישגים מרשימים מדי. היה לו חיוך ביישן ועדין. אלו היו חייו. הוא שהה במחלקה במשך שנים. אינני יודע מה עלה בגורלו. באופן עקרוני נער כזה יכול בהחלט לחיות עם משפחתו, ולא היה שום צורך לאשפזו לשארית חייו. הוא לא סיכן את עצמו וגם לא את זולתו. אינני יודע מה היו השיקולים שהביאו לשהותו במוסד. יתכן שלא היתה לו משפחה המסוגלת לדאוג לו.

תובנות: כפי שענייכם רואות, לא אצל כל ילד היה סיפור מיוחד. וזהו בעצם הדבר המיוחד אותם – נערים שעוברים את החיים במצב די סטטי...

האם הם נהנו מהחיים?

תשובתי הצנועה היא: כן! הם נהנו לאכול, הם נהנו ממים, משירים וממנגינות, מאוויר, מתנועה, מהיחס שזכו לקבל מהצוות הדואג והאוהב. הם נהנו מסדר יום קבוע וידוע.

האם הם סבלו?

תשובתי הצנועה היא: כן. אם חבריהם פגעו בהם, או אם איש צוות לא התייחס אליהם בסבלנות או התעלם מצרכיהם.

מי סובל יותר, אדם בריא או נער בעל מוגבלויות חמורות? על כך מעיד החכם מכל אדם: "יוסיף דעת יוסיף מכאוב".

אצל האוטיסטים שאינם מילוליים חוסר היכולת לתקשר עם הסביבה גרם לא פעם לתסכול ולסבל, שהרי לא יכלו לבטא את מצוקתם.

לכן הומצאו לוחות תקשורת הכוללים ציורים של חפצים והמתארים צרכים בסיסיים – כדי שהנער יוכל להצביע עליהם, וכך לתקשר עם הסביבה. האם זה עזר? תלוי ברמה השכלית של התלמיד וגם בכישורי המורה המנסה ללמד את התלמידים להשתמש בלוח.

כיום ישנן דרכי למידה טכנולוגיות. אך גם כאן ההתקדמות היא על פי הרמה השכלית והמוטיבציה של הנער.

מהו תפקידם בעולם הזה?

שאלה כבדה מאד. על פי אמונת ישראל ילדים בעלי מוגבלויות חמורות פטורים כליל מן המצוות.

הדבר תלוי כמובן ברמתם השכלית. הפגועים שבהם נחשבים כשוטים בלשון הכתוב, והם פטורים.

אז מהו תפקידם בעולם?

על פי חכמינו הם נבראו על מנת לזכות את הזולת בעשיית חסד, שהרי הם תלויים לגמרי בזולת למען הישרדותם.

"עולם חסד יבנה". הם בעצם מזכי הרבים. אך מובן שגם הסבל שהם עוברים מגן על הדור כולו.

ומובן שהם באים גם לצורך איזה שהוא תיקון השייך לנשמתם.

על פי אמונת ישראל שום דבר אינו מקרי, והכל קורה על פי ההשגחה העליונה.

לכן, עצם העובדה שהם תלמידך, משמעותה היא שיש לך תיקון לעשות עמם, ויש להם תיקון לעבור אתך – שידוך משמים!

ומובן שאתה עתיד לתן דין וחשבון אחרי מאה ועשרים שנה, בבית דין של מעלה, על הדרך שבה נהגת בחסרי ישע אלו, התלויים בך לגמרי!

מספרים שכאשר הגאון מווילנה היה פוגש אדם בעל פיגור, היה קם לפניו באמרו: "אלו נשמות גבוהות".

להפוך חושך לאור

בבית הספר השלישי שבו עבדתי עם תלמידים בעלי נכויות מהקשות ביותר. כפי שהזכרתי לעיל, היה לי תלמיד שמבחינה מוטורית היה מסוגל לזחול, דהיינו, היה הנייד ביותר בכיתה! סבל ממוגבלות שכלית עמוקה, ולא היה מילולי.

לילד חביב זה היו פנים משונות מאד.

לרוב בני האדם שפגשו אותו לראשונה היה קושי להסתכל עליו.

מפני שונותו הקיצונית, החורגת ממראה של פנים תקינות.

אך ראו זה פלא: לאחר מספר ימים במחיצתו – כולם התאהבו בו!

לא הבינו מה קרה להם לפני כן ולמה לא היו מסוגלים להביט בו,

שהרי היה באמת בעל חן מיוחד וחיוך מקסים!

הוא היה בעל מזג טוב, פעלתן ושמח תמיד, רגיש ומחפש חום ואהבה

וגם מעניק בשפע!

החושך כביכול – הפך לאור, כאשר התגלתה פנימיותו הנעימה בחוץ.

גם בני משפחתו היו אנשים נהדרים.

תובנות: "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו".

התרגל לראות את פנימיות האדם ולהעריך כל תכונה טובה שיש בו,

אף על פי שכמובן אין שלמות.

וכך תגיע למעלה העצומה של אהבת הבריות!

ותזכה שיתקיים בך לשון הכתוב: "כל המרחם על הבריות מרחמין

עליו מן השמים".

קידום התלמידים

בעולם חומרני כשלנו יש צורך לחזק תמיד את חשיבות מקצועות העזרה והטיפול לכל הנזקקים לכך. וכאמור זאת מטרת על במפעל חיי – לעניין עוד ועוד אנשים מתאימים לעסוק במקצועות חסד כמקצוע שלנו. לכן שמחתי תמיד לקבל סטודנטים בכיתתי.

הסטודנטים

בבית הספר הרביעי שבו עבדתי היו באים סטודנטים להשתלמות מעשית – סטודנטים ממכללת דוד ילין. סגירת מעגל מעניינת. באותה תקופה כבר הייתי מורה מנוסה וותיק מאד. השתדלתי לא רק להעניק לסטודנטים עזרה במשימות שנתבקשו לבצע מטעם הסמינר, אלא גם לטעת בהם את השקפת עולמי על החינוך המיוחד ועל חינוך לבעלי מוגבלויות חמורות בפרט.

הערכים ודרכי העבודה על עצמך ועל הצוות שלך ועל תלמידך – הם העיקר!

את הסטודנטים צריך לבנות שלב אחר שלב. את כל הידע והניסיון שלך תן להם בשפע. וכך הרמה הכללית במקצוע קדוש זה תעלה עוד ועוד.

שאלת השאלות:

“סליחה המורה, האם בני יתקדם? האם ילך? האם ידבר? האם יהיה ככל בני גילו?”

שאלות אלו נשאלות בדרך כלל בשנים הראשונות להולדת הבן המיוחד.

גם לצוות המקצועי עדיין אין הערכה על עתיד הישגיו של הילד בעתיד הרחוק.

ברור שככל שהצוות מנוסה יותר כך תהיה לו בכל זאת הערכה די מדויקת על יכולת התפקוד של אותו תלמיד.

== == == == == == == == == == == == == == == ==
	הייתי אומר שאפשר להרכיב נוסחה להערכה:	
	יכולת + מוטיבציה + השקעת מאמצים + עזרה משמים +	
	התקדמות המדע = תוצאות	
== == == == == == == == == == == == == == == ==

ככל שהיכולת המולדת דלה יותר ורחוקה מהיכולת של ילד בריא עם התפתחות תקינה באותו הגיל – כך התוצאות יהיו נמוכות מהמצופה מילד בריא.

לפעמים ישנה יכולת, אך אין מוטיבציה ושיתוף פעולה מצד הילד – למשל, כאשר מדובר בילד אוטיסט או בעל בעיות רגשיות ובעיות התנהגות קשות או בילד הסובל מבעיות נפשיות. כל אלה עלולים לנטרל את יכולת הלמידה וההתקדמות. לכן ככל שנצליח למתן הפרעות אלו, הילד יוכל לנצל את היכולת המולדת ויתקדם יפה.

ולפעמים אנו פוגשים ילד בעל יכולת ירודה אך בעל מוטיבציה נפלאה, ועל ידי ניצול מוטיבציה זו הוא יזכה להתקדם מאד! המורים לחינוך המיוחד אינם יכולים להוסיף לתלמיד יכולת שאינה קיימת אצלו מלידה. הם כן יכולים לשפר את הקיים, להרחיב ולהעמיק.

בהקשר להשקעת מאמצים: בוודאי ישנם פערים בין מורים, וגם בין הורים, בהשקעת מאמצים מתאימים לקידום התלמיד בחינוך המיוחד. כמו בכל תחום בחיים, ישנם פערים – נרצה או לא.

לפעמים משקיעים מאמצים לא נכונים, והתוצאות בהתאם. לפעמים אם מחליפים צוות, פתאום התלמיד זוכה לקפיצת מדרגה – דבר המעיד על כך שהצוות הראשון התאים לו פחות, והצוות השני מתאים לו ביותר!

ידועה היטב תופעת הרגרסיה כאשר מורה או מטפל אהוב ומוצלח עוזב את התלמיד.

לא לכל ההורים אותה הנגישות להתקדמות המדע. יתכן שישנה התקדמות כזו בדמות תרופה חדשה או טיפול חדש, וההורה אינו מודע לכך כלל.

לכן, ההמלצה היא להשתייך לארגון או לעמותה העוסקת כל העת בתסמונת של התלמיד, ושם בדרך כלל אמורים להיות מעודכנים בכל חידוש בתחום.

גם פרופסורים וחוקרים ידועים מעודכנים תמיד, מעבר לעדכונים השוטפים המגיעים להורים. לכן חשוב להיוועץ עמם מדי פעם! במסגרת מתן הייעוץ לכלל הפונים בתפקידי כאדמו"ר במשך עשרות שנים ראיתי את כל סוגי הצרות הקיימות עלי אדמות. מעולם לא השליתי מישהו או הבטחתי למישהו שהמצב שלו ישתפר. הורים רבים לילדים בעלי מוגבלות פנו אלי בציפיה לנס. העמדתי אותם תמיד על האמת – רק כאשר יבוא משיח, ירפא ה' יתברך את כל החולים וכך גם את ילדיהם.

עד אז יש לעשות השתדלויות מקצועיות בלבד – ולהתפלל. מובן שישנם ניסים. אבל הדור שלנו יתום ולא כדורו של הבעל שם טוב זי"ע והדומים לו, שיכלו לשנות סדרי הטבע בתפילתם. בדור היתום שלנו אסור בכל איסור להשלוח הורים שכביכול ברכה או סגולה תרפא את בנם המתמודד עם נכות קשה וכרונית.

הרפואה האלטרנטיבית

נשאלת השאלה: האם כדאי להיעזר ברפואה האלטרנטיבית על גווניה השונים על מנת לקדם תלמידים בעלי מוגבלויות חמורות? לכל שיטה ישנן הצלחות וכישלונות. ברור שטיפולים אלטרנטיביים מסוימים יכולים להועיל לרפואת הגוף ולשיפור ההרגשה הכללית והנפשית.

122 • סוגיות שונות בחינוך המיוחד ובמקצועות הטיפולים

כדאי תמיד להתייעץ עם אנשים שכבר התנסו אצל אותו מטפל או באותו סוג טיפול עבור תלמיד הסובל מתסמונת זהה, ובכך לחסוך אכזבות.

יש לזכור: "הרבה שלוחין יש לו למקום".

באופן כללי נסכם: שיפורים יכולים להתרחש באמצעות הרפואה האלטרנטיבית. רפואה שלמה? – אני ספקן יותר.
יש להיזהר ממי שטוען שהוא ירפא את הבן הסובל ממוגבלויות חמורות!

חלק רביעי

מרחב העבודה בחינוך המיוחד

שמחים בחלקם

אנשים מתלוננים
ושוכחים איזה סבל אמיתי
יש בעולם!
רוצים תמיד שיפור בתנאי חייהם.
הם אינם יודעים –
הם לא ראו, הם לא התנסו
הם לא היו שם!
הם לא הכירו את תלמידי.
הם לא היו במחלקה הסגורה!
הם רוצים עוד ועוד הרווחה –
שמחה, חיים טובים...
אילו היו יודעים, אילו היו מפנימים,
היו תמיד
תמיד שמחים בחלקם
ומודים לה' האלוקים
על חייהם הטובים!

מרחב העבודה בחינוך המיוחד

חלק זה שופך אור על פרטים שונים ומגוונים, השכיחים והרלוונטיים
עבור הבוחרים במקצוע ההוראה בחינוך המיוחד –
מהם טכניים ומהם מהותיים, וכן שאלות שכיחות ומקרים
מצויים בתחום זה – בתקווה שתשובותי והערותי יעזרו לקורא.

חלוקת המשאבים בין מורה לסייע

המפתח להצלחת הפעילות הכיתתית הוא עריכת תכנית מדויקת כיצד
לחלק את הזמן של המורה והסייע – כמה זמן יוקדש לעבודה פרטנית
ועם מי, כמה זמן יוקצב לעבודת הסייע עם התלמידים וכמה למורה,
כמה זמן יוקדש לעבודה קבוצתית, וכיצד לחלק את הפעילות עם
המטפלים הפארא-רפואיים.
ארגון הזמן וניצולו על הצד הטוב ביותר מבטיח עבודה מאוזנת בין
מורה לסייע.
אם הסייע מרוצה – הכל טוב!

במשך הזמן על ידי היכרותך הטובה עם הכיתה תדע להרכיב תכנית טובה, ישימה וריאלית לטובת כל תלמיד ולטובת הכיתה כולה. אז תגלה שבעבר חשבת שנושא מסוים הוא חשוב ועיקרי, ועכשיו שינית את סדרי העדיפויות כי הבנת לעומק יותר מה באמת חשוב לתלמידים שלך, מה הם מסוגלים לעשות ומה מעבר ליכולתם.

שנת שבתון

האם מומלץ לצאת לשנת שבתון או לא?
שנת השבתון ניתנה למורה על מנת שיתרענן וישתלם אישית ומקצועית.
ישנם מורים החוששים לצאת לשנת שבתון פן ירד מעמדם או שחוששים שמא המורה המחליף ימצא חן בעיני ההנהלה...
שנת שבתון היא חשובה ביותר למניעת שחיקה. זהו זמן למנוחה ולצבירת כוחות מחודשים, זמן של חשבון נפש ובדיקה האם אני בדרך הנכונה וברצוני להמשיך הלאה באותו בית ספר ובאותו תפקיד.
למורים הצעירים מומלץ מאד בעיני לצאת אחר שש שנות העבודה הראשונות לשנת שבתון.
למורה ותיק ישנם שיקולים נוספים, כגון חיסכון כספי שנת השבתון לעתיד או שמירה על זכויות הפנסיה וכו'.
למורה באמצע הקריירה שנת השבתון היא הזדמנות לפתח קריירה חדשה, ולכשיחזור לעבודתו השוטפת כמורה – להמשיך במקביל בקריירה החדשה על אש קטנה בשעות הערב.
כך הוא בונה לו אלטרנטיבה למקרה שירגיש שהגיע זמנו לפרוש.

יוזמות חינוכיות, טיפוליות או מחקריות

ישנם מורים עם "ראש קטן", אך ישנם מורים עם "ראש גדול". מורים יוזמים הם ברכה גדולה לבית הספר – בתנאי שידעו לגייס את תמיכת ההנהלה בפרויקט שהם רוצים לקדם. יש לשמור תמיד על צניעות ולא להתריס כנגד הנוקטים שיטות מיושנות יותר. ישנם מנהלים שישמחו על כל חידוש או יוזמה, וישנם כאלה שנוטים לחשוש מהם. חשוב שהיוזמה החדשה לא תיתפס חס ושלום כביקורת על הקיים. צריך רגישות לא לדרוך על יבלות של עמיתים שיכולים אולי להרגיש מאוימים מהיוזמה החדשה שלך. כדאי להיזהר משיווק אגרסיבי מדי. מצד אחד, חובה להראות התלהבות, אחרת לא יאמינו ביכולתך להוציא את היוזמה מהכח אל הפועל בהצלחה. מצד שני, אם תתלהב יתר על המידה, זה יעורר תמיהה ואולי גם קנאה והתנגדות. צריך לחשוב היטב באמצעות מי כדאי לקדם את תכניתך, באמצעות היועצת? באמצעות הסגנית? או להציגה ישירות למנהל? ומה היקפו של הפרויקט – האם הוא ידרוש שיתוף פעולה ממורים נוספים? כי אז בוודאי יהיה לכל אחד מה לומר על כך! אתה צריך לקרוא היטב את המפה ולנסות לצפות מראש מה יהיו התגובות ומאיזה צד יכולה להתעורר ההתנגדות. עליך להיות שלם עם עצמך ועם ההחלטה לקחת עליך את המשימה ולהיות מוכן לקבל את כל הנלווה לכך. עליך לקחת בחשבון שמעמדך ישתנה בצוות – לטוב ולמוטב.

התייעצות דיסקרטית עם הסייע שלך ועם מורה חבר מחוץ לבית הספר יכולה לחסוך ממך כאבים, טעויות ואכזבות. אני אישית לא פעם יזמתי דברים. לפעמים הצעותי התקבלו ולפעמים לא התקבלו. אם אתה אכן עם "ראש גדול" ועם מוטיבציה ויכולות להפוך רעיון למציאות, אולי מתאים לך להיות מנהל ולא מורה!?

הקושי והברכה הנובעים מעבודה יום-יומית עם אותם האנשים

כן, רבותי: אם אתם מורים, קרוב לוודאי שתעבדו בבית ספרכם במשך שנים מספר, ועד לשנים רבות. היות שבני אדם מעורבבים טוב ורע – הרי שיתכן שלא כל הקשרים יהיו מעולים, בכיתה או מחוצה לה.

העובדה שבכל יום פוגשים את אותם האנשים גורמת לתחושה של שייכות וקשר, מעין משפחה שניה שכזו – שותפים לשמחות וחס ושלום גם להיפך.

מהי המידה הנכונה של חשיפת החיים הפרטיים בפני עמיתך לבית הספר?

שהרי ההתמודדות הקשה כל כך עם קשיי התפקיד של מורה למוגבלויות חמורות גורמת לצוות להתגבש בדומה למתרחש בצבא ביחידות המובחרות – הצוות מתגבש מאד מאד ונוצרים קשרים לכל החיים.

עד היום אני פוגש חברי צוות שעבדו עמי לפני ארבעים שנה, וכאילו הזמן לא עבר וכלום לא השתנה, היחסים ידידותיים כפי שהיו!

זאת מכיוון שעוברים יחד חוויות מכוונות – הנפש נצרכת וגם הזיכרון.

מצד אחד, זאת ברכה עצומה בעולם מנוכר שבו לעתים קרובות אדם לאדם זאב.

ישנם אנשים שמכירים אותך היטב, שראו את אישיותך האמיתית באה לידי ביטוי בעבודת קודש זו ברגעים הקלים והקשים מאד.

הם סומכים עליך ואתה סומך עליהם. זהו הישג עצום.

אך מהצד השני, אם הקשרים הבינאישיים שלך חלשים, או שאתה טיפוס קשה, קפדן, לא נעים ונוטה לכעוס, להיעלב ולקנא – הרי בטוח שהצוות הוותיק שלך זוכר זאת היטב, ויותר מאהדה הם חשים כלפיך רגשות מעורבים... הם מעריכים אותך, אך גם חוששים ממזגך הסוער.

לכן, עליך לדעת שמשפחת החינוך המיוחד היא משפחה קטנה יחסית, אם מונים את סך כל המורים העובדים במחוז שלך, ועוף השמים מוליך תמיד את הקול... ושמעך ידוע לעמיתך ולממונים עליך, לטוב ולמוטב. ולכן כדאי לך לשפר את מידותיך והתנהגותך לטובת שמך הטוב.

לסיכום: רמת חשיפת חייך הפרטים במקום עבודתך, לפחות במה שנתון להחלטתך, נובעת קודם כל מהאופי שלך וממה שאתה מחפש במקום העבודה, עבודה? חברים?

ישנם אנשים שבמסגרת עבודתם פוגשים אנשים חדשים בכל יום.

הם מרוויחים שקט ופרטיות – אך מפסידים חברויות חשובות וארוכות טווח. אין שלמות.

השמחה ככלי טיפולי מכריע

”והווי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות”
דבר פשוט זה הוא לפעמים לא פשוט כלל.
המורה קם בבוקר מצוברח או כועס על עניין אישי כלשהו, נוסע ומגיע לבית הספר. שם יפגוש את חבריו לצוות.
ומיד אחר כך יפגוש את תלמידיו. האם מצב רוחו הירוד ישפיע על יום עבודתו? האם התלמידים יחושו את עקבות הכעס והדכדוך?
על פי רוב, בוודאי שכן. אלא אם כן המורה הוא גם שחקן טוב ומצליח להסתיר את העננה שבה הוא שרוי.
אך ודאי אם אחד התלמידים יתפרץ או יעשה משהו לא נעים – הכעס שהמורה ניסה להסתיר יצא החוצה!
לכן על מורה למוגבלויות חמורות מוטלת החובה לנסות להיות אדם שמח ורגוע עשרים וארבע שעות ביממה ובמשך כל השבוע.
השמחה והחיוביות משפיעות בחוזקה, במהירות ובאופן נהדר על כל הסובבים אותן.
לכן רכוש כלי טיפולי אדיר זה. תהיה שמח ותשמח אחרים – דווקא במקומות שהעצבות או הכעס רובצים בהם מדרך הטבע.
זוכר? עיקר העבודה היא על עצמנו!

בעיית ההכחשה

הייתי מדריך שיקומי צעיר בריפוי בעיסוק פסיכיאטרי כאשר ראיתי פסיכיאטר צעיר שהערכתו מאד עומד מול אחד החולים בבית החולים הפסיכיאטרי הציבורי ואומר לו: ”אדוני, אתה חולה!”

הרגשתי מזועזע. כיצד הרופא פונה כך לחולה ומדבר אליו בצורה בלתי רגישה שכזאת!?

במשך השנים הספקתי להבין את חשיבותו של המאורע הזה. חולים פסיכיאטריים רבים מתכחשים למצבם.

אחת המשימות החשובות ביותר היא לא לאפשר להם להתכחש למצבם, שהרי ברגע שיחשבו שהם בריאים, הם יפסיקו את הטיפול התרופתי ויתדרדרו שוב לתהומות, וכל העבודה השיקומית תרד לטמיון.

גם בני משפחה לא פעם מתכחשים למצב יקירם, וזאת כמנגנון הגנה נפשי שלא להיפגע מרוב כאב.

כאשר המדובר הוא בתלמיד בעל מוגבלויות חמורות – ברור שההתכחשות מועטה יותר, מפני שרואים בחוש את המוגבלות. מוגבלויות נפשיות והפרעות נפשיות אפשר להסתיר בקלות רבה יותר.

לכן קשה כל כך לרופאים הפסיכיאטרים לאבחן בעלי הפרעת אישיות, שהרי האדם מתפקד ואינו נראה או נשמע יוצא דופן באופן מיוחד, ורק קרוביו סובלים מאד מהפרעת האישיות של יקירם.

גם אדם שאינו מתמודד עם הפרעה נפשית מתכחש לשינויים פתאומיים והרסניים שקורים בחייו, וזאת כדי להגן על נפשו. אך לאחר ההלם הראשוני, הוא מתחיל לקבל את זה שהמציאות השתנתה לרעה ואולי חס ושלום השינוי הוא לצמיתות.

אנחנו כמורים ומטפלים צריכים להיזהר מאד כאשר אנו פוגשים הורים שמתכחשים למצב ילדם.

רגישות והדרגתיות – הם התגובה הנכונה בעיני במצבים כאלה.

והעיקר: על המורה לדווח להנהלה על ההכחשה כדי שהצוות הפסיכולוגי והייעוצי יטפל במקרה במקצועיות הנדרשת.

"האם טוב שתהיה בבית הספר תאוריה טיפולית שלטת אחת לכל התלמידים והמורים?"

ובכן, ישנם בתי ספר לחינוך מיוחד שאימצו לעצמם שיטה טיפולית המחייבת את כולם.

אחידות שכזו יוצרת קשיים מעצם מהותה, כיוון שכל אדם הוא ייחודי – גם אם התלמיד סובל ממוגבלויות חמורות שדומות לאלה של שאר התלמידים.

מובן שכוונתם של אותם גורמים טיפוליים שקבעו גישה משותפת לכולם היא טובה.

יתכן שהשיטה מספיק רחבה ועמוקה כך שיכולה לענות על צרכים שונים ובני אדם שונים.

אך בכל מקרה חייבים ביקורת וזהירות רבה.

עבודה ללא חשיבה ביקורתית מחטיאה תמיד את המטרה הטובה שהיתה בבסיסה.

קיבעון מחשבתי לגישה כוללנית אחת בבית הספר – עלולה לדכא אצל המורה את החשיבה היוזמת והיצירתית למציאת הטיפול הרצוי לכל תלמיד ותלמיד באופן אישי. ומציאות כזו פוגעת בטיפול, כמו גם ברוח ההוראה כולה.

בהוראה בחינוך המיוחד חשוב מאד לערוך התאמות אישיות לתלמידים דרך קבע ולהישאר עם פתיחות לשיטות הטיפוליות השונות והמתחדשות.

שמירה סבירה או שמירת יתר

בחינוך הרגיל כאשר מדובר בילדים בריאים יש להקפיד על שמירה סבירה של המורה או של ההורה על הילדים, אך מאידך לאפשר להם גם מידת מה של התנהלות בחופשיות, כדי שיוכלו להתפתח בצורה בריאה כאנשים עצמאיים ולא תלותיים וגם ללא נטייה לחרדה. לעומת זאת, כאשר מדובר בתלמידים בעלי מוגבלויות חמורות, הרי שהשמירה הקפדנית עליהם היא חובה מקצועית ואנושית. המורה חייב להיות מודע לכל הסכנות האפשריות האורבות לתלמידיו המוגבלים.

רגע אחד ללא השגחה – והאסון יכול להפוך ודאי, רחמנא לצלן. לכן ההיכרות עם כל תלמיד ועם אנשי הצוות היא חובה של פיקוח נפש. לפעמים ישנם אנשי צוות חדשים שאינם מודעים לסכנות הנשקפות לתלמידים, וכאשר המורה בהפסקה – אז הנזק עלול להיות מייד. ראוי שבכל בית ספר יהיו נהלי חרום ידועים מראש כיצד להגיב אם תלמיד נפגע בגופו, מסכן את עצמו או מצליח לברוח מבית הספר. התגובה המהירה והידועה מראש במקרה של בריחת תלמיד יכולה להציל חיים ממש ולמנוע אסון. הדקות הראשונות הן מכריעות. הצוות צריך להיות מתורגל לעלות על כלי רכב ולהתפרס מיד בשכונה, לבדוק את הרגלי הבריחה של התלמיד – לאן הוא נוטה לברוח, למה וכמה.

רמת הבטיחות חייבת להיות מקצועית ביותר. על הצוות לרענן את עקרונות הגשת עזרה ראשונה בכל שנה. וה' יתברך יעזור וישמור!

שאלות שכיחות בתחום ההוראה בחינוך המיוחד

מדוע אדם בוחר להיות מורה למוגבלויות חמורות?

שאלה טובה. על פי הפסיכולוגיה ודאי יימצאו הסברים סמויים. על פי רוב, אדם בוחר מקצוע של חסד כי הוא אוהב לעשות חסד. הוא אוהב את הבריות ורוצה להאיר להם את החיים. על פי אמונת ישראל – "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", פירושו שאדם בוחר במקצוע מסוים כי זהו תיקונו. מדוע מישוהו מחזיק במקצוע עד הפנסיה ומישהו אחר פורש לאחר עשרים שנה? מאותה הסיבה. כנראה סיים את תפקידו ואת תיקונו בתחום זה, ומשמים מעבירים אותו לזירה אחרת. מרפא בדיבור צריך לתקן בנושא הדיבור. מרפא בתנועה, תיקונו בנושא התנועה. וכן בכל המקצועות. המשותף להם הוא החסד, העזרה לנזקק ולמוגבל – והשורש הרוחני הוא במידות החסד והרחמים. מי המרפא במוסיקה המפורסם הראשון? – דוד מלך ישראל!

כאשר היתה פוקדת את שאול המלך רוח רעה ומבעתת אותו, היה דוד מנגן לפניו בכינור "ורֵחַ לשאול וטוב לו".
הכח של הניגון נובע מכך שנשמתם של נגנים נמשכות מהיכל הניגון העליון. כאשר המנגן כשר ומנגן לשם שמים השפעתו על השומעים אדירה.

גם לתנועה ולריקוד כח אדיר, לרוקד ולמתבונן. ריקודי החסידים והקדושים השפיעו רבות על נשמות הסובבים, השפיעו עליהם קדושה וישועות – רק על ידי ריקוד קדוש בכוונות קדושות.

במה כדאי לבחור, בהוראה בחינוך המיוחד הקל או בחינוך המיוחד לבעלי מוגבלויות חמורות?

שאלה מצוינת. לעניות דעתי, מי שלא עסק בחינוך מיוחד לבעלי מוגבלויות חמורות – לא התנסה מספיק בחינוך המיוחד, לא התמודד עם הקשיים העצומים שיש לאותם תלמידים, וגם לא נכנס באמת למים העמוקים של המקצוע ושל סבל הזולת.
עם זאת, ברור שישנם אנשים שבעלי מוגבלויות חמורות קשים מדי עבורם, והם אינם מסוגלים להתמודד עמם.
הם יישברו ויפרשו מהמקצוע בטרם עת. לאותם מורים הייתי ממליץ ללמד רק בחינוך המיוחד הקל יותר. וכך כולם יוצאים נשכרים – גם המורה, גם התלמידים וגם המערכת כולה.
כל אדם צריך לדעת את מקומו ואת מיקומו.

**"האם בתחיית המתים התלמידים שלנו הסובלים
ממוגבלויות חמורות יקומו בריאים?"**

על שאלה זו כבר ענו חכמינו: הם עדיין יקומו במוגבלותם. ואז ה' יתברך ירפא אותם רפואת עולמים. הסיבה לכך שיקומו במוגבלותם היא שבאופן הזה הבריות יכירו אותם כפי שהיו בחייהם, וכך תיוודע גדלותו של ה' יתברך, שמחייה מתים. ואז ירפא אותם.

**"האם ידע אדם מדוע זכה לבן בעל מוגבלות
או מדוע הוא עצמו בעל מוגבלות?"**

על פי התורה זה יוודע לו בהחלט אחר מאה ועשרים שנה, כאשר יעמוד לדין בבית דין של מעלה.
על פי התורה חשוב מאד שהאדם לא יתרעם על מזלו הקשה – אלא ינסה לקבל את הייסורים מאהבה, גם כאשר הייסורים הם שלו ממש, וגם כאשר מדובר בבניו.

"האם מורה לבעלי מוגבלויות חמורות יכול להינזק מעצם עיסוקו?"

ודאי שכן. הנזקים יכולים לנבוע מפגיעה של אחד התלמידים האלימים – פגיעה פיזית קלה או חמורה, עוברת או קבועה.

כמו כן, עצם העבודה יכולה לגרום לשחיקה קשה, לבעיות במיתרי הקול, לעצבנות ולרגישות לרעש או לתנועתיות יתר של ילדים שמקפצים ללא הפסקה.

אלו הם הנזקים הנפוצים ביותר. אך ודאי שיתכנו נוספים. כל מקצוע טומן בחובו פגיעות מסוגים שונים, ללא יוצא מן הכלל. עליך להיות מודע היטב למצבך, ואם מתפתחת אצלך פגיעה מקצועית, לפנות לרופא המשפחה ולרופא תעסוקה לקבלת אבחון וייעוץ.

"קיבלתי כיתה קשה.

האם כדאי לפנות למנהל בניהון או לספוג את הקשיים?"

מנהל בית הספר יחד עם צוות ההנהלה מרכיבים את הכיתות ומחלקים את המורים לכיתות המתאימות על פי שיקול דעתם המקצועית. ההנהלה מכירה כל מורה על מעלותיו וחסרונותיו. ההנהלה מכירה היטב את צרכי וקשיי המערכת הבית ספרית. יש לה את כל הנתונים כדי להגיע להחלטות הנכונות ביותר – בהילקח כל הנתונים בחשבון.

מהאמור לעיל משתמע שאם הם נתנו לך כיתה קשה, הרי שהם בטוחים שתוכל להתמודד עמה בהצלחה. ועדיין, יתכן מאד שהמעמסה בכיתה קשה מדי עבורך, שהרי אתה מכיר את יכולותיך.

לעניות דעתי, עליך לנסות להתמודד עם הכיתה החדשה תקופת מה – עם מוטיבציה גדולה, ובלי לשים לב לכיתות הקלות כביכול שקיבלו חבריך.

אם לאחר חודשיים אתה חש שבאמת אינך מסוגל לעמוד באתגר – אזי מוצדק בעיני שתפנה להנהלה בבקשת עזרה, אם אין ברירה כמובן. לא פעם נראה למורה שהכיתה קשה מדי, ולבסוף הוא מתרגל ומצליח בה.

נסה להיכנס לרגע לנעלים של ההנהלה. ואז אולי תבין יותר למה ייעדו אותך לכיתה זו: במקרה הצורך, פנה ליועצת. היא אמורה לעזור לך בבעיותיך.

”יש לי בעיה בסיסית חמורה עם הסייע שלי”

ובכן, בעיות בין בני אדם נובעות לא פעם ממידות לא טובות או מדעות עקומות.

כמורה לחינוך מיוחד מצופה ממך שתהיה מסוגל להסתדר עם כל אדם באשר הוא, ובוודאי עם הסייע שלך. אולי ישנו כאן מקרה של מלחמות כח ושליטה? אולי אינך מפרגן לסייע?

בדוק עצמך באופן אמיתי, ושתף חבר בחוויות שלך. ”תשועה ברב יועץ”. אולי אתה אחראי לקושי, ואולי הבעיה היא אצל הסייע. אם ניסית לפתור את הבעיה פנים אל פנים עם הסייע ללא הצלחה, או שהנך חושש ממנו – פנה ליועצת בפניה שקטה, ותראה מה היא יכולה לעשות.

אם אין פתרון טוב, נראה שתיאלץ לשרוד. אין ברירה. זהו מקום העבודה שלך.

"אני טוב בטיפול ובשיקום ולא טוב בפדגוגיה. מה כדאי שאעשה?"

כיום הגישה בחינוך המיוחד היא שכל תלמיד, ויהיה המוגבל ביותר, זכאי ללמוד ולהתקדם. זוהי עבודתך.

אם אתה לא טוב בפדגוגיה, קח לך שיעורי עזר ממורים ותיקים, ועבור השתלמויות.

אם יש בבית ספרך כיתה של תלמידים עם בעיות נפשיות קשות – או בני שבע עשרה ומעלה שהם בעלי מוגבלות שכלית קשה עם מוגבלויות נוספות – הרי שכיתה כזו תתאים לך.

אם אין כזו, חפש בית ספר טיפולי-שיקומי, ושם תשחה כמו דג במים! בהצלחה.

"אני עובד עם נערים בעלי מוגבלות שכלית עמוקה ובעלי התנהגויות חמורות. היועץ שלי לא מבין כלום בתחום. מה ניתן לעשות?"

יועצים ופסיכולוגים לא תמיד התנסו בפועל בעבודה בתוך כיתה. זה לא עיקר תפקידם. ולכן בחינוך המיוחד הקשה – לא תמיד הם מתמצאים היטב בחומר.

אבל יועץ הוא בדרך כלל אדם אינטליגנטי המסוגל ללמוד. לכן עליך להתחבב עליו וללמדו על כל ילד ועל כל הקשיים האמיתיים של כיתתך.

אין צורך להרגיש מתוח ממנו. כבד אותו מאד, ובלי לעשות מזה ענין, פשוט עדכן אותו בבעיות האמיתיות. בבית הספר, כמו בחיים – עדיף תמיד לרכוש ידידים ולא שונאים.

**“היתה לי שיחת משוב מסכמת עם המנהל והוא לא מרוצה ממני.
רבות מהטענות אינן נכונות כלל. נראה שמישהו דיבר איתו נגדי.
מה עלי לעשות?”**

קודם כל, עליך לשמוח שהמנהל אמר לך מה לא בסדר בתפקודך. יש מנהל שלא אומר, וגם לא נותן הזדמנות לתקן. הוא פשוט מוותר עליך!

עליך לערוך רשימה של כל התלונות ולהתחיל לעבוד על תיקון הפגמים באופן מסודר ורציני, תוך כדי תיעוד של מאמציק, גם אם לדעתך תפקודך ללא דופי.

בנוסף, עליך להתייעץ עם משפחתך – אולי גם בבית אתה לוקה באותן חסרונות שמנה המנהל.

לאחר שתרכיב תכנית לתיקון הדרוש תיקון, גש למנהל והצג אותה בפניו. שאל אותו מה דעתו עליה.

כל מנהל מעריך אנשי צוות המסוגלים לקבל ביקורת ולהשתפר! לרוב, מנהל שמח שהעובד מתייעץ אתו – כמובן בתדירות מתאימה ולא בכל רגע ועל כל דבר.

עמו אנכי • 141

כדאי לבטא בפני המנהל את הקושי הראשוני שחווית בשמיעת הביקורת. אך עם זאת להודות לו כעת ולהביע נכונות להשתדל לשנות את הדברים לטובה.

חשוב שתשמור על שמך הטוב, גם אם תעבור למקום עבודה אחר. זכור: המדינה קטנה, ועוף השמים יוליך תמיד את הקול.

הזכות לתת

החינוך המיוחד הקל

כן, רבותי, חינוך מיוחד הוא מושג כוללני מאד החל על מסגרות הלימוד והטיפול של מגוון רחב של תלמידים בעלי קשיים שונים מאד – מבעלי מוגבלויות חמורות ועד ילדים בעלי התפתחות והתנהגות שהן תקינות כמעט לגמרי, השייכים לחינוך המיוחד הקל: תלמידים הסובלים מתזזיתיות יתר, תלמידים הסובלים מהפרעות קשב וריכוז, תלמידים כבדי ראייה, כבדי שמיעה, בעלי נכות מוטורית, תלמידים הסובלים מהפרעות התנהגות קלות, ילדים עם בעיות רגשיות, תלמידים הסובלים מלקויות למידה שונות, תלמידים הסובלים מעיכוב התפתחותי סביבתי, תלמידים עם הפרעות נפשיות קלות יחסית כגון חרדה, פוסט טראומה, כפייתיות קלה וכו'.

רבים מהם יכולים להשתלב בכיתה רגילה או צריכים כיתה תקשורת או כיתה מקדמת.

אמנם כולם מוגדרים כתלמידי החינוך המיוחד, אך כל אלו אינם בעלי מוגבלויות חמורות.

מורים המתמחים בחינוך המיוחד הקל הם מומחים בתחומם ומביאים ברכה עצומה לתלמידיהם ולמשפחותיהם, מפני שבסופו של תהליך – רובם יהפכו לאזרחים מועילים מן השורה!
לא כן המצב בקרב תלמידים בעלי מוגבלויות חמורות, אשר מפאת פגיעתם הקשה ימשיכו להזדקק כל חייהם למסגרות תומכות ומקדמות במידת האפשר.
רצתה יד ההשגחה העליונה ואני עסקתי במשך עשרים שנה דווקא בחינוך מיוחד עם האוכלוסיות בעלות המוגבלויות החמורות ביותר. עבדתי בחמישה בתי ספר כי היה ברצוני להתנסות גם בעזרה לכל מגוון האוכלוסיות. "מכל מלמדי השכלתי, ומתלמידי יותר מכולם!"

עבודה אפורה – אנשים אפורים

מדען דגול העוסק בפיתוח נסיוב לחיסון מפני וירוס הרסני – כאשר מצליח זוכה לתהילת עולם.
אך רוב עבודתו במשך חייו היא אפורה וחוזרת על עצמה, ניסוי ועוד ניסוי ועוד טעות וכו'.
בסופו של דבר כל מקצוע הופך לעבודה אפורה, אם האדם לא מתחדש כל הזמן. ולבסוף האדם הופך להיות אדם אפור...
המקצוע המעניין והמגוון ביותר הופך בהמשך לאפור. המזל הוא שהאדם לא חש בכך. וכאשר הוא כבר חש בכך – מגיע הזמן לצאת לגמלאות.

לכן, על האדם למצוא תחומי עניין רבים. זאת חובה שהוא חייב לנפשו.
גם בלימוד תורה אדם חייב לחדש ולהתחדש. אחרת התורה הופכת להיות מצוות אנשים מלומדה.
כפי שצריך בעירה פנימית לתורה ולמצוות – כך צריך במקום העבודה אף פעם לא לשקוט על השמרים, במיוחד במקצוע שלנו, מורים למוגבלויות חמורות.
אל תהפוך את העבודה לאפורה, ואל תהפוך להיות אדם אפור!
חיות! שמחה! יצירה! התחדשות!

פעם פגשתי אדם זקן וחרוף וסיפרתי לו במה אני עובד.
תגובתו היתה:
"עזוב את המקצוע הזה! זה מקצוע קשה, זה לא טוב!"
הייתי המום. עד עכשיו אני המום!

עיקר וטפל

"אם תחשיב את הטפל לעיקר – העיקר יהפוך אותך לטפל".
ובכן, מערכת החינוך מכתובה למורה מה העיקר ומה הטפל ובאילו תחומים עליו לקדם את תלמידיו. יש מעקב ויש דיווח.
וכך צריך להיות.

אך בחינוך המיוחד לבעלי מוגבלויות חמורות יש למורה כר נרחב יותר לפעולה ויכולת לבחור במה לקדם את תלמידו תחילה. פירושו: אם התלמיד עדיין אינו מסוגל לדאוג לצרכיו הבסיסיים, כגון אכילה עצמאית, עצמאות בלבוש וכו' – יש ללמדו עצמאות תפקודית במידת האפשר, וכן ללמדו לתקשר עם הסביבה. אם המדובר הוא בתלמיד הסובל מנכות פיזית של מאה אחוזים ורמתו השכלית מתאימה – כדאי לקדמו מבחינה לימודית. על כך נאמר: "החכם עיניו בראשו" ו"איזהו חכם? הרואה את הנולד"!

"תועלת, איכות חיים והזכות לטיפול"

אלו נושאים ערכיים עמם כל חברה צריכה להתמודד – תרצה או לא. השאלה שנשמעה באזני היא מה התועלת שתצמח מללמד בעל מוגבלויות קשות, שכביכול הוא לא יוכל להחזיר את ההשקעה האדירה לחברה!?

ה' ירחם!

אלו השקפות תועלתיות ללא לב וללא מצפון! חברה המשקיעה בחוליות החלשות ביותר שלה מקבלת תמורה אדירה בחזרה – היא הופכת לחברה שטוב לחיות בה! היא חברה עם ערבות הדדית אמיתית. היום אני מטפל בכך, גם אם אתה לא מביא כביכול "תועלת". מחר אתה תטפל בי אם חס ושלום אצטרך.

תועלת ואיכות חיים – אלו ערכים שהמציאו בני אדם.

על פי התורה יש מצוה של פיקוח נפש לשמור ולעזור לאנשים עם מוגבלות! "ואהבת לרעך כמוך"!
האם יש להם איכות חיים? – אין איש שיכול לשים עצמו כאלוקים ולענות על כך. ובכל מקרה, בוודאי אין בכך כלום לעניין איכות הטיפול בהם. חברה מוסרית שואפת ופועלת לטיפול, לחינוך ולרפואה המיטביים עבור בעלי מוגבלויות.
כל השקפה שחורגת מכך כמלוא הנימה – היא דעה זרה, לא רק לרוח היהדות, אלא גם לאנושיות ברמה הבסיסית ביותר.
אם משמים שלחו לעולמנו את הנשמה של אותו ילד – אזי ודאי שחובה עלינו לטפל בו בכל כוחנו עד מאה ועשרים!
צריך להיזהר מאד ששיקולים כלכליים לא יהפכו חזות הכל!
העליתי נושא זה, כי לצערי הרב מאד נתקלתי בדעות זרות אלו לא פעם במשך חיי...

"האם מתגלים סינדרומים חדשים בחינוך המיוחד?"

כן. ככל שהמדע מתקדם מגלים סינדרומים חדשים, וגם מאבחנים בצורה טובה יותר מבעבר.
בזמני, לפני ארבעים שנה לא היה בשימוש המושג "על הספקטרום האוטיסטי". היו אוטיסטים, והיה ברור מאד מיהו אוטיסט. היום ההגדרות התרחבו, המדע מדייק יותר.
ישנן הגדרות שחודשו בעשורים האחרונים.

ישנה חשיבות בהגדרת הסינדרום באופן מדויק יותר, כי על ידי כך אנשים שלא זכו לאבחון ולטיפול הולם, עונים להגדרת הסינדרום המעודכנת – וזוכים לטיפול טוב יותר.

צביקה

צביקה,
בן ארבע עשרה,
גודלו שבעים סנטימטר
אינו רואה, אינו מבין.
כל גופו משותק ומכווץ!
אבל בכל יום הוא מחייך,
הוא שמח!
יש לי עוד כעשרה תלמידים במצבו
בכיתתי הראשונה.
עבודת קודש! חסד שבחסד!

שאלות שכיחות נוספות של עובדים בחינוך המיוחד

לגבי שאלות שונות שנשאלתי על הקשר בין המנהל לבין המורה:

נקודת המבט של המנהל שונה מאד מזאת של המורה. אתה מנסה ללמוד את המנהל כדי לעשות את עבודתך על הצד הטוב ביותר ולעמוד בדרישות המערכת. חובה על המנהל להכיר היטב כל איש צוות על מעלותיו וחסרונותיו. מנהלים מתעמקים מאד באופי המורה ותפקודו ובכל נושא העשוי להקרין על עבודתו. ככל שעוברות השנים ואתה מתמיד בעבודתך באותו בית ספר כך נוצר עליך רושם – לטוב ולמוטב. וקשה מאד יהיה לשנות אותו. ולכן, במיוחד אם אתה מורה צעיר במערכת – חשוב שתשקיע בבניית יחסי עבודה טובים. דבר תמיד אך ורק בצורה מכובדת. ואם ישנו נושא שמטריד אותך, ושדיון בו בפרהסיה יכול חס ושלום להביך את המנהל – הימנע מכך, ופנה אליו ישירות ובצורה אישית.

לפעמים ישנם מורים ממורמרים. נדמה להם שנעשה להם או לעמיתיהם עוול.
ולפעמים ישנם נושאים שרוב המורים לא מרוצים מטיפול המנהל בהם.
ולפעמים ישנם מורים המנסים לארגן מרד קטן נגד ההנהלה.
הרבה ראיתי ושמעתי בחיי.
היה תמיד בין אוהבי השלום ורודפי השלום, והתרחק מהמחלוקת – שאגב, במקרים רבים איננה נקיה ולשם שמים כלל!
ואל תשתתף ברכילויות והלשנות וכדומה, ותשכון לבטח.
”אהוב למעלה ונחמד למטה”.

”אני סגנית מנהלת. האם כדאי לי לשאוף להיות מנהלת?”

שאלה טובה מאד. העובדה שאדם מתאים להיות מספר שתיים במערכת – לא אומרת כלל שהוא מתאים להיות מספר אחת.
לסגני מנהל תפקיד ביצועי עמוס ומסובך. ולפעמים הם עובדים בפועל הרבה יותר מהמנהל או מהמנהלת. אז הם חושבים: 'למה לי? אבקש להיות מנהל!'
לפעמים זה יצליח, ולפעמים לצערנו לא.
הכל תלוי במידה בה באמת נוצרתם להיות מנהלים, שמא נוצרתם להיות סגנים?
ימים יגידו כמובן. למנהלים נדרשים כישורים מיוחדים – גם בתחום הפוליטיקה הפנים והחוץ מערכתית.
וכמובן נדרשים להם קשרים טובים שהם יצרו במשך שנים.

ניהול הוא אתגר חדש לגמרי, גם אם אתם סגני מנהל מעולים במשך שנים.

אם להיות מנהל או מנהלת בווער בעצמות ממש והגיל עדיין מתאים – אפשר לנסות.

כדאי להתיעץ עם המנהל, בני המשפחה וחברים.

אלו מהלכים די גורליים בקריירה. אני מכיר סגנים שעשו את המהלך והצליחו בתפקידם החדש, וגם כאלה שנחלו תבוסה קשה וכואבת – אגב, בלי יכולת לחזור ולכהן שוב כסגן מנהל...

”אני מורה בעל ותק של עשר שנים.

למדתי ייעוץ. האם כדאי שאעבור לעבודה בייעוץ?”

לא הכל תלוי ברצון שלך. השאלה היא אם באמת יש משרה פנויה. דע לך: לאחר שתטעם את טעם הייעוץ יהיה לך קשה לחזור ולהיכנס לכיתה שוב כמורה.

לכן השאלה היא כמה שעות ייעוץ מציעים לך.

אגב, ישנם יועצים שלמדו ייעוץ רק מפני שרצו לעשות תואר שני, אך בפנימיותם הם מורים ולא יועצים!

הם בעצם אוהבים את עבודת השטח עם הילדים.

הם לא אוהבים לשבת בישיבות צוות ארוכות ולדון שעות בכל מיני נושאים.

והם בכלל ביישנים ולא אוהבים להנחות או לומר את דעתם בפומבי...

לכן בדוק עצמך היטב. זהו צעד משמעותי בחיי הקריירה שלך – ויתכן בהחלט שזהו הצעד הנכון, רק אנא התעמק קודם בנושאים האמורים לעיל! יש הפתעות בחיים.

“אני מורה למוגבלויות חמורות זה שלוש שנים, אך אני מתגעגעת לימים בהם שימשתי כמדריכה טיפולית בפנימיה. מה כדאי שאעשה?”

נראה שאת מפיקה הנאה גדולה יותר בקרבת נוער מתמודד אך בריא בסך הכל, ופחות בקרב תלמידייך. עצתי שתחזרי לתחום שאת אוהבת. ואולי תלמידי קרימינולוגיה ובעתיד תהיי קצינת מבחן, כמובן אם יש באפשרותך. חבל. את בתחילת דרכך ולא רצוי לבלות שנים רבות בעבודה שאת לא אוהבת. זהו סבל ממשי שאינו טוב לך וגם לא לתלמידייך! מובן שההחלטה היא בידייך ועל פי שיקוליך.

“אני חוזרת הביתה עצבנית כתוצאה מלחצי העבודה. אני מורה למוגבלויות חמורות בעלת ותק של עשרים שנה. כיתתי קשה מאד, אך אני אוהבת את הילדים ואת הצוות. מה אפשר לעשות?”

ובכן, כנראה מדובר כאן בכיתה שסוחטת כוחות נפשיים רבים, ואת נעשית מותשת.

אני מציע לך לקרוא את הספר שכתבתי הנקרא "תיקון ושליטה במחשבה וברגש", שניתן להורדה בחינם מהאתר שלנו. ספר זה מלמד כיצד לשלוט ברגשות, בכעסים ובמחשבות. בנוסף לכך, בדרכך חזרה הביתה ולפני הכניסה לביתך, כדאי שתאכלי ותשתי משהו. זה ירגיע מיד את העצבים המתוחים. אם זה אפשרי, מומלץ לשמוע מוסיקה מרגיעה או תוכן אחר שאינו קשור כלל לנושאי העבודה, ופשוט לשחרר את המחשבה ואת הזיכרון המיידים מכל מה שהיה היום בכיתתך. בהגיעך הביתה מנוחה של חצי שעה עד שעה תעזור. ואז כאשר תמשיכי במסלול יומך בבית – כבר יהיו לך כוחות מחודשים. אגב, עוד קודם בדרך לביתך, התפללי לבורא עולם. אמרי לו: אבא שבשמים, עזור לי שאהיה רגועה בבית, אנא ממך. בהצלחה.

"סיבכו אותי בתלונת שווא"

"אני עובד ומתגורר בדרום הארץ. אבא של אחד הילדים, שבעצמו עם בעיית אלימות, התלונן במשטרה על כך שכביכול הכיתי את בנו. ופתחו לי תיק במשטרה! זה לא יאמן. מה עלי לעשות?!"

לצערנו תופעת תלונות השווא הפכה לנפוצה בארץ ובעולם בשלל מקרים ונושאים. מובן שעליך להתייעץ מיד עם עורך דין פלילי מומחה ולערב את הנהלת בית הספר ואולי את הסתדרות המורים.

איך קורה שאדם נאשם בעבירה שלא ביצע? מבחינת אמונת ישראל אין שום דבר מקרי, ואין שום דבר שקורה ללא סיבה. כמובן יתכן שמעולם לא הכית ילד כלשהו. אך אם משמים מאשימים אותך, עליך לומר מיד: "כפרת עוונות". בכל מקרה, מובן שעליך מוטלת החובה להגן על שמך הטוב. עד שכל זה יהיה מאחוריך – אמור בכל יום פרק מ"ו בתהלים עם תפילה שהאמת תצא לאור. וכן צריך להיזהר מאד, במיוחד אם מדובר בהורה שלפי עדותך אלים ומעורער. מורה לחינוך מיוחד צריך להתנהג למופת. נסה להיזכר, אולי אמרת משהו שהעליב את האב? דאג לקבל הדרכה ממשרד החינוך בקשר לתלונה הזאת. ה' יעזור שהאמת תצא לאור.

האויב הגדול: השחיקה

כל מקצוע שוחק. כך ראיתי בחיי העשירים במפגשים עם אנשים בכל סוגי המקצועות.

אך חינוך הוא שוחק ביותר. וכמובן, מורה למוגבלויות חמורות נחשף להתמודדויות קשות, כגון אלימות או התנהגויות כפייתיות של תלמידים מסוימים.

לפעמים המורה מתוסכל על כך שלא השיג את מה שחשב שראוי להשיג עם תלמידיו, לפעמים סובל מיחסי עבודה גרועים עם אנשי הצוות וכו'. כל אלה גורמים לשחיקה.

לפעמים אדם מחזיק מעמד בעבודה שנים רבות קודם שחש בשחיקה. לפעמים פורש מהמקצוע כבר בשנה או בשנים הראשונות! כל אחד ונפשו הוא.

ישנן כמה עצות כיצד לגבור על השחיקה:

להתחדש – ללמוד תואר חדש, הקשור או לא לחינוך המיוחד.

לעבור לבית ספר אחר או לכיתה קלה יותר.

לעבור לחינוך הרגיל.

לצאת לשנת שבתון או לחופשה ללא תשלום.

חשוב מאד שהמורה לחינוך המיוחד יתפתח בביתו בנושאים שונים וחדשים שקשורים להיבטים החיוביים של החיים, כגון עיסוק בתחביבים שונים.

ישנה אפשרות גם ללמוד ייעוץ או ניהול ולנסות להתקדם לתפקיד ניהולי או להדרכה, בהם הקשר עם התלמידים הדוק פחות. התעמלות עוזרת מאד לרענן את הנפש, וכך גם טיולים. ידוע שרק חמישה אחוזים מהמורים מתמידים בעבודתם בחינוך עד גיל הפנסיה.

ולכן חשוב לתכנן מבעוד מועד את הקריירה השניה – כי לפעמים המעבר לוקח מספר שנים.

המורה צריך להיות כן עם עצמו ועם המערכת ולבקש עזרה אם הוא חש שהשחיקה מכרסמת בנפשו.

לפעמים יש ביכולת ההנהלה או הפיקוח לעזור לו למצוא פתרון יצירתי.

הרבה מאד אנרגיה נפשית שורף מורה לבעלי מוגבלויות חמורות ביום עבודה – זה משפיע בהחלט על הכוחות בשעות שלאחר העבודה.

חשוב מאד שכאשר יחזור המורה הביתה יהיה באפשרותו לנוח, להתרענן ולחדש כוחות, ואז יוכל להמשיך בתפקודים הביתיים הרבים!

חשוב שבן הזוג יתעניין בקשיים וישמש אוזן קשבת. בעזרת שיחה העומס יורד מהלב.

מדד השחיקה

כיוון שבמקצוע הקדוש, הוראה לבעלי מוגבלויות חמורות, השחיקה היא האויב המאיים תמיד וממתין מעבר לפינה – ראיתי לנכון לנסות ולהרכיב מעין "מדד שחיקה" על מנת להעניק לכם כלי להערכת מידת השחיקה שלכם ולבדיקה אם היא קיימת אצלכם כלל.

אין בשאלון זה דירוג מספרי שמכמת את השחיקה. מעלתו בהצפת השאלות והנושאים שיש לתת עליהם את הדעת בהקשר זה. עליך למלא את הפרטים בצורה כנה ומדויקת.

אנא מלא את השאלון:

1. מהי מידת השמחה שבה אתה קם ליום עבודה חדש?
2. כמה אתה אוהב את תלמידך?
3. איך יחסי הצוות שלך עם כל אחד מהבאים –
 - א. עם הסייע?
 - ב. עם המנהל?
 - ג. עם הסגן?

- ד. עם היועצת?
- ה. עם מורה עמית?
- ו. עם המורים המקצועיים?
- ז. עם הפסיכולוגית?
- ח. עם צוות המורים? ועם צוות המרפאים?
- ט. עם הורי התלמידים?
- י. עם הצוות המוסדי?
4. עד כמה אתה מלא ציפיה להתקדמות תלמידיך?
5. על פי הערכתך, עד כמה ניתן לקדם את התלמידים בכיתתך?
6. האם אתה מקנא באנשים שעובדים במקצועות אחרים?
7. מה הסיכוי שהיית בוחר במקצוע שלך שוב?
8. כאשר אתה בביתך, כמה זמן אתה חושב על תלמידיך?
9. מה מידת שביעות הרצון מהשכר שלך?
10. אתה רוצה להמשיך להיות מורה עד הפנסיה?
11. האם חשוב לך לצאת לשנת שבתון, או שאתה מעדיף לחסוך את הכסף?
12. מה מידת הפרגון שאתה זוכה לו מצד משפחתך על היותך מורה למוגבלויות חמורות?
13. האם "בוער" לך להתקדם לתפקידי: רכז, סגן מנהל, מנהל או יועץ?
14. כמה אתה מרוצה מדרגת הקושי של כיתתך?
15. האם החלפת הסייע היתה משפרת את הרגשתך?
16. עם מי קשה לך יותר, עם הילדים או עם הצוות?
17. כמה פעמים בשנה האחרונה רצית לבקש כיתה אחרת?
18. באופן כללי, מה דרגת הייאוש שלך מעבודתך?

19. אם לא יתנו לך כיתה קלה יותר, תהיה מוכן לעבור לבית ספר אחר?
20. האם אתה מוכן לצאת לחופשה ללא תשלום?
21. האם אתה מוכן לקבל עזרה מקצועית על מנת לשפר את הרגשתך?
22. האם ישנן סיבות חיצוניות או אישיות המשפיעות על יחסך הירוד לעבודתך?
23. האם יש לך בעבודה חברי נפש? אנשי סוד?

לאחר שענית על השאלון נסה להעריך את מצבך.

שים לב לכך שחלק מהגורמים המובאים כאן ניתנים לפתירה תוך שימור מקום העבודה, ולעתים ניתן גם להתעלם מהם כאשר אין אפשרות אחרת, כיוון שאינם מהווים את עיקר החוויה שלך כמורה. ההחלטות צריכות כמובן להתקבל בשום שכל ובהתאם לכך.

חלק חמישי

עמו אנכי בצרה

נשמות גדולות

רבים מתלמידי במשך השנים
משתפים פעולה באופן פסיבי
למרות האוצרות שיש בתוכם,
אינם מסוגלים להגיע אליהם ולהפעילם לטובתם!
כך ברא אותם בורא עולם.
הם באים לזכות אותנו בחסד חינוך.
הם אינם צריכים תיקון גדול
לא באו לכאן לצורך עצמם!
נשמות גדולות, כך הוגדרו מזמן.
אם עבר עליהם יום שמח ורגוע
טוב להם – טוב לעולם.
אם מפריעים להם בחייהם הפנימיים
הם מתפרצים.
הם חיים במחלקה הסגורה לכל משך חייהם
– סגורים פעמיים
חיצונית ופנימית!
אם אתה מורה, השתדל את החיים להנעים להם
ולקדםם בהתאם לרמתם.
אל תשכח
הם מגנים על העולם!

חסד שבחסד

זכיתי כל חיי לעסוק בחסד. "חסד איל כל היום!"
ועד מהרה זכיתי ברחמי שמים ללמד רבים לעשות ולאהוב חסד.
עבודתנו כמורים בחינוך המיוחד, ובפרט עם בעלי מוגבלויות חמורות,
היא בבחינת "חסד שבחסד".

נתינה שבנתינה! אהבה שבאהבה! אהבת חינוך!
נכון הדבר שכמורים אנו גם משתכרים. אך התשלום הזה הוא רק על
ביטול זמן, במובן הלמדני של המילה, ולא על החסד עצמו.
המקצוע שלנו דורש הקרבה, סבלנות, סובלנות, יכולת ספיגה עצומה
של מאורעות לא קלים, ובעיקר: התמדה בחסד הזה – יום אחר יום,
שעה אחר שעה, שנה אחר שנה! כל החיים!
בחינוך הרגיל – אתה רואה תוצאות כמעט מיידיות. התלמידים
מתקדמים, ומחזירים לך גם פרגון ואהבה.
בחינוך המיוחד הקל רואים התקדמות. הם ילדים מילוליים, והמשוב
מייד.

בחינוך המיוחד לבעלי מוגבלויות חמורות – ההישגים מגיעים לאחר
עבודה קשה, ארוכה וממושכת.
ולא תמיד הם מגיעים... והם לא תמיד נראים לעין הבלתי מקצועית.

וכאן גם ישנן דרגות שונות של מוגבלות, והתוצאות בהתאם לכך.
לכן זהו חסד שבחסד.
כמעט ללא תמורה כלשהי.
אבל עליכם לדעת: על ידי עשיית חסד, וחסד שבחסד – העולם
מתקיים! גזרות מתבטלות! והגאולה מתקרבת!
החסד משפיע שפע בכל העולמות, מחיה את העולמות, נותן כח
ונחמה לשכינה בגלות!
אם כן, ההשפעה היא עמוקה ורחבה הרבה יותר ממה שמורה בחינוך
המיוחד יכול להעלות על דעתו!
”על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות
חסדים”.

האישיות שלך משפיעה על טיב עבודתך

ידועה האמרה: ”האדם נוהג במכונית – בדיוק על פי האופי שלו”.
אמור לי מה האופי שלך, ואומר לך איזה סוג נהג אתה.
כך גם בעבודתנו. כל איש צוות פועל על פי אישיותו.
בזמן שעבדתי כמדריך שיקומי בריפוי בעיסוק בבתי החולים
הפסיכיאטריים אי אז בשנות השבעים המאוחרות – זכיתי להכיר
אנשי צוות רבים.
בחרתי לערוך לכם סקירה לא ממצה דווקא של הפסיכיאטרים
שעבדתי במחיצתם.
הם הרי היו מנהלי המחלקות – סמכות העל.

כדי להמחיש לכם כמה האישיות של המטפל קובעת את אופי וטיב הטיפול, אספר לכם על מספר פסיכיאטרים. רוב הצוות אז בזמני היו ילידי חו"ל. אלו היו ימים מבורכים בעליה לארץ, קיבוץ גלויות ממש! וכל אחד הביא עמו גם את ההשפעות התרבותיות והמקצועיות של ארץ מולדתו. היו שם רופאים צעירים ילידי חו"ל שלא התלהבו ממתן תרופות באופן סיטוני לחולים, וכן האמינו בפסיכואנליזה ובפסיכותרפיה, גם בפסיכודרמה. היה רופא אחר, יליד חו"ל גם הוא, שתפקידו היה לעסוק במחקר תרופתי, במחקרים שהצליחו ועזרו מאז לחולים רבים. רופא אחר שהיה מומחה גדול בתרופות – לא חסך במתן תרופות גם לחולים כרוניים ומבוגרים. לפעמים זה עזר להם, ולפעמים היו תופעות לוואי שונות. רופא נוסף היה נמרץ ומסודר. הוא הקפיד על כל דבר ועל כל דקה. עם זאת, הוא היה באמת מתעניין בכל חולה, בכל יום, ואף ארגן את המחלקה למופת. רופא אחר, ותיק וחייכן, איש טוב מאד, התעניין בחולים ודיבר בצורה חברית עם הצוות. השקפתו היתה ברורה: לתת לחולים הכרוניים לחיות את חייהם בשקט – בלי הרפתקאות פרמקולוגיות. הוא היה איש מרגיע ומפרגן, ושמר על אוירה טובה במחלקה. רופא אחד בכיר הכניס לסדר היום את הטיפול בקבוצות תמיכה, דבר שהיה אז חידוש גדול – לא רק טיפול פסיכולוגי פרטני, אלא קבוצות טיפול!

הוא היה רופא מבריק ומאוזן מאד בהשקפתו, ששילבה בין מתן תרופות לבין טיפול פסיכולוגי, פרטני וקבוצתי. והוא ייחס חשיבות גדולה לריפוי בעיסוק.

לפסיכיאטרים הוותיקים הללו יש ניסיון עצום. הם ראו הכל ועברו הכל. על זה נאמר: "אין חכם כבעל ניסיון".

באותם ימים המדרג הטיפולי-המקצועי היה כך: בראש עומד הפסיכיאטר מנהל המחלקה.

תחתיו האח הראשי, אשר פיקד על כל האחים והאחיות. תחת הרופא מנהל המחלקה היה גם הפסיכולוג, תחתיו העובד הסוציאלי, ולבסוף המרפא בעיסוק.

אינני יודע אם סולם זה קיים גם כיום.

אני הקטן הייתי מסדר את הדירוג באופן שונה: מנהל המחלקה בראש. האח הראשי עם צוות האחים והאחיות אחר כך, ותחתיהם – את הפסיכולוג, את העובד הסוציאלי ואת המרפא בעיסוק הייתי מעמיד כשווים.

ומדוע? כי מבחינת החולה הריפוי בעיסוק הוא חשוב לא פחות מהשיחה האחת בשבוע, במקרה הטוב, עם הפסיכולוג או עם העובד הסוציאלי.

הריפוי בעיסוק מוציא את החולה מהמיטה, ומביא אותו לידי תפקוד מעשי וחברתי ומשקם את יכולותיו. וזאת כל יום במשך שעות.

בשעות אלו גם התרופות משפיעות עליו, ואלו יחד גורמים להתאוששות המהירה והחשובה ביותר.

הפסיכולוגים עסקו אז באבחון באמצעות מבחנים שונים, ובכתיבת חוות דעת. העובדים הסוציאליים עסקו בטיפול פרטני, בקשר עם המשפחות ובארגון סל שיקום לחולים.

כיצד מתנהלת מחלקה פסיכיאטרית?

בזמני היה המנהג כך: לאחר שהחולים התארגנו ואכלו את ארוחת הבוקר, כל הצוות וכל החולים יושבים במעגל. הפסיכיאטר אומר את מה שיש לו לומר בנושאים שעל סדר היום.

אז ניתן לכל חולה לומר את דברו. הרופא, מנהל המחלקה, עובר בין החולים ומתעניין בשלומם. יחד עם האח הראשי, הפסיכיאטר נותן הוראות לגבי הטיפול התרופתי או הרפואי של כל חולה, ונכנס למשרדו.

כל איש צוות ניגש לתפקידו. בין משמרת למשמרת כותבים כמובן דו"ח על המשמרת ועל דברים בולטים שקרו בה: מה מצב החולים, האם מישהו התפרץ וכו'.

גם המרפא בעיסוק כותב דיווח יומי ביומן הכללי יחד עם האחיות. בצהרים אוכלים ארוחת צהרים. וכל הצוות נכנס לשיבת צוות יומית עם הפסיכיאטר.

מתוך צוות האחים יושב שם רק האח הראשי. באותה ישיבת צוות דנים בנושאים הדחופים – במצבם של החולים, במצב המחלקה, בתכניות חדשות ובביצוע ובמעקב של תכניות פועלות.

הישיבה יכולה להימשך גם שעה ויותר.

בסוף הישיבה כל איש צוות חוזר לעבודתו.

הריפוי בעיסוק נסגר. ומתקיימות פעילויות נוספות של אחר הצהרים והערב – עליהן הייתי אני האחראי.

סדר היום עמוס ואינטנסיבי מאד, והכל תלוי במצב החולים.

פעם בשבוע ישנה הצגת מקרה, שבה איש צוות מציג לפני כל צוות בית החולים מקרה פרטני או קבוצתי. גם אנחנו הצגנו את עבודתנו.

הצגות המקרה תורמות מאד להרחבת הידע ולגיבוש כלל צוות בית החולים.

אם מדובר בבית חולים פסיכיאטרי שבו שוהים קטינים, אזי מתקיים שם בית ספר, בדיוק כפי שסיפרתי לכם לעיל.

מדוע סיפרתי בפירוט את סדר היום במחלקה הפסיכיאטרית? ובכן, שלא תדעו ושלא תצטרכו לעולם – אך חשוב שכל בעל מקצוע יכיר גם נושא זה, מפני שבמקרה שמאשפזים מישהו באופן פתאומי במחלקה פסיכיאטרית, לא תמיד נמצא איש הצוות הפנוי והנחמד שיסביר לחולה ולמשפחתו את דרך העבודה במחלקה. הדבר גורם למתח רב בקרב המאושפז החדש ומשפחתו, ולא פעם רצונם להוציאו הביתה מיד, רק מתוך חוסר ההבנה של התהליך, תוך גרימת סיכון מיידי לבריאות החולה.

הכתיבה הטיפולית

הדרכת תלמיד או חולה לכתוב את אשר על לבו מסייעת מאד בתהליך השיקומי – גם מבחינת שיפור היכולת התקשורתית על ידי הכתיבה וגם בהעלאת הערך העצמי של התלמיד המיוחד או החולה. הכתיבה דורשת ריכוז, קוהרנטיות, יכולת לבטא, לספר, להגדיר, לצבוע דמות או נושא בצבע המתאים וכו'. לכן משתמשים בכלי יקר ערך זה גם בכתיבה למגירה וגם בכתיבה לפרסום – פרסום עצמי או בעיתון בית הספר או בית החולים.

עיתון בית ספר

גם בבית ספר של החינוך המיוחד יש חשיבות רבה לעיתון בית ספר. בבית ספר לתלמידים בעלי מוגבלויות חמורות עיתון יכול לבוא בחשבון, אך זה תלוי כמובן ברמה השכלית של התלמידים. במקרה שבית הספר הוא סיעודי ממש – ניתן לשבץ בעיתון יצירות של התלמידים יחד עם דברי קישור שכותבים הצוות ומשפחות התלמידים. יש לשקול זאת ברגישות המתבקשת.

בבית החולים הפסיכיאטרי שבו עבדתי כמדריך שיקומי בריפוי בעיסוק ערכתי את העיתון של בית החולים. הייתי מראיין חולים וחולות, וגם אנשי צוות, מדווח על פעילויות וחוויות וכו'.

היות שהיו שם גם חולים אינטליגנטים, העיתון היה מעניין ביותר. את מלאכת ההדפסה וההידוק ביצעו כמובן החולים בעצמם.

זכור לי שעודדתי את החולים גם להעביר ביקורת על פעילות בית החולים, ואף ארגנו "הפגנה" קטנה של חולים בחדר מנהל בית החולים – אשר כמובן היה מרוצה מכך מאד וראה בכך הישג טיפולי! חולים או תלמידים בחינוך המיוחד שכותבים ועורכים את העיתון גאים בכך מאד.

וזה הישג טיפולי בהעצמת הערך העצמי הפגוע שלהם. ולנו זאת הזדמנות להיחשף לעולמם הפנימי. כבר אמרנו: "ומתלמידי יותר מכולם".

אגב, קיימים בתי דפוס המופעלים כליל בידי אנשים החולים במחלות פסיכיאטריות כרוניות.

”עמו אנכי בצרה”

זאת חרתי על דגלי וכך היא אמונתי הטיפולית מאז ועד היום: לעמוד לימין הנזקק לעזרתנו, להרגיש את מצוקתו כאילו היתה מצוקתי, לייעץ לו ולעזור לו עם כל הלב ועם כל הנשמה. בזמן שהוא יושב מולי – רק הוא קיים!

אמרו חכמים שיש להידבק במידותיו של הקדוש ברוך הוא: ”מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום – אף אתה היה רחום, הקדוש ברוך הוא נקרא חנון – אף אתה היה חנון”.
ויש אצלו מידה זו: ”עמו אנכי בצרה”.
זהו האני מאמין שלי!

”עמו אנכי בצרה” הוא קודם כל לנסות להבין מה עובר על תלמידינו בפנימיותם, וכיצד הם מסתכלים עלינו.

יום לימודים אחד בחייהם של שמעון ומשה

שלום, קוראים לי שמעון! אני ילד עם מוגבלות שכלית עמוקה. נכה מאה אחוז. שומע, רואה, אך לא מסוגל לעשות כלום. מובן שאינני יכול לדבר!

משה הוא חברי. הוא יושב כאן בכסא הגלגלים הסמוך אלי. משה הוא כמוני, רק שהוא גם אינו רואה. אנחנו מדברים בינינו על ידי המחשבה בלבד!

אבל המתינו לי רגע. הנה מגיע אבי הנהג. עוד פעם הוא!?! בכל פעם שהוא מסייע אותנו לבית הספר הוא נוהג בפראות! ואנחנו נחבטים בכל לחיצה שלו על הבלמים, וגם מרגישים בחילה. הנה: הוא דוחף את העגלה של משה. משה אל תיבהל, זה שוב אבי! אה, אומר משה. מה מצפה לנו היום? טוב, חברים, לא נאריך יתר על המידה. הנסיעה היתה איומה כרגיל. עכשיו אנחנו ממתנים לסייעת שתבוא להוריד אותנו מההסעה הזאת.

משה שמע: היום הסייעת היא רינה!

משה צועק: "יש!"

תדעו לכם שרינה הזאת היא בחורה טובה מאד, עדינה, מתנהגת אתנו בחרדת קודש. כאשר היא מאכילה אותנו עם הכפית – יש לה ממש סבלנות.

לא חונקת אותנו כמו שרה, שאצלה העיקר שכבר נבלע את האוכל. משה שמע: היום רינה נראית מודאגת. מי יודע מה מטריד אותה. מסכנה. עוד נשמע אולי מה הסיבה...

אני מקווה, אומר משה, שהיא בסדר ושזה לא משהו כבד.
רינה מחייכת אלינו ואומרת: בוקר טוב חבר'ה, מה שלומכם?
אני מחייך אליה בחזרה, מתאמץ לשמח אותה.
משה גם מחייך!
רינה מכניסה אותנו לכיתה. בבית הספר רעש והמולה. הילדים כולם
בעלי פיגור קשה ונכות קשה, וכל אחד מובל לכיתה שלו.
בכיתה שלנו שמונה ילדים. כולם דומים לנו במצבם הקשה.
אני יכול לדבר במחשבות רק עם משה!
ככה כנראה מאפשרים לי משמים.
כבר התפללתי על זה, אך טרם נעניתי. כנראה צריך זכות מיוחדת כדי
להיות בקשר עם עוד ילדים.
בבית איני יכול לדבר במחשבות עם משפחתי. אבל הם אוהבים אותי
מאד. רק מה? אבא שלי הוא איש קשה יום, עובד קשה כפועל ייצור
– מגיע הביתה עייף, אוכל, ומתחיל לשתות ערק עד שהוא מתחיל
לצעוק.
מר לו, קשה לו. מסכן הוא ומסכנים אנחנו.
אמא שלי שתדעו – היא מלאך! מגדלת את חמשת ילדיה במסירות
ובאהבה, עובדת כפקידה בעירייה. לא קל לה. יש שם הרבה תככים.
כך אני שומע כאשר היא מדברת עם חברתה לעבודה, שירה. עם אבא
אין לה הרבה אפשרויות לדבר... לא פעם אני מפחד שמא חס ושלום
הם יתגרשו.
ואז מה יהיה איתי? משה אומר שיש הרבה ילדים כמונו שלוקחים
אותם למוסד לכל החיים! בלי אבא ואמא והאחים!
"תמיד יכול להיות גרוע יותר", ה' ישמור.

אתם שומעים את השירים? אנחנו בריכוז, והמורה מנגן לנו כל יום בגיטרה ושר! איזו שמחה! איזה יופי! שיר לכל ילד. כל אחד והשיר שלו.

מעניין למה המורה הזה, בחר לבוא לעבוד עמנו? אכלנו כרגע ארוחת בוקר. כל יום אותו דבר: מאכילים אותנו בכפית או בבקבוק – תלוי במצב הילד.

עכשיו הגיע זמן הלימודים. כל ילד מקבל איזו מטלה לפי רמתו: להכניס חפצים לקופסה, להשחיל חרוזים על מוט, לנסות לבנות מגדל מחלקים קטנים של עץ.

יש כאלה כמו משה, שלא מסוגלים לעשות כמעט כלום. אני מעודד אותו שלא יתייאש.

הוא לפעמים מבין את מצבו ובוכה. ואז רינה ניגשת אליו ושואלת אותו: מושיקו למה אתה בוכה? ואז הוא נרגע ומפסיק לבכות.

נגמר שלב הלימודים. כרגע עוברים לתרגילי פיזיותרפיה, הרי כולנו סובלים מאד – הגוף שלנו מעוות. כל הגוף כואב!

אם לא מזיזים אותנו בתדירות סבירה – יהיו לנו פצעי לחץ! איזה פחד! איזה כאב!

את משה מגלגלים עכשיו על כדור ענק בצבע אדום. זהו כדור של הריפוי בעיסוק. איזה כיף לו! אבל הוא פוחד נורא. פוחד, כי הוא לא רואה. אני מעודד אותו במחשבותי. הוא נרגע.

אותי רינה מגלגלת דווקא על השטיח. כואב קצת, אבל עדיף לזוז סוף סוף, לצאת לרגע מהכלא הזה – כסא הגלגלים! הרבה פיזיותרפיה, הרבה פיזיותרפיה! זה הדבר שדרוש לנו יותר מכל!

עכשיו עוברים לעבודה על העיבוד התחושתני: לוקחים כל מיני בדים – חלקים, מחוספסים, מברשות שיער, מברשת שיניים וכו', ונותנים לנו להרגיש את ההבדלים.
רינה שואלת כל הזמן לשלומי.
שרה מגרדת עלי את המברשות חזק מדי. למה היא מצוברחת תמיד!?
עד עכשיו עוד לא שמעתי ממש את סיפור חייה.
היא שומרת על פרטיותה.
בטח לא טוב לה בבית. מי יודע. כל אחד והתיק שלו.
בזה הרגע הכניסו לפיו של משה קצת מלח. רוצים שיתנסה בטעמים שונים. הוא צועק. הוא לא אוהב מלח, ולא מבין למה כל יום נותנים לו לטעום מלח, פלפל, סוכר או דבש.
אני מנסה להסביר לו שזה חלק מהטיפול לשיפור העיבוד התחושתני.
שזה טוב למוח שלו. הוא אומר לי: "אתה תמיד מסכים עם הכל!"
ועכשיו נותנים לנו להריח ריחות שונים: ריח יסמין, ריח יערה, ריחן, קפה שחור – את זה משה אוהב מאד!
מסכן, הוא ילד שסובל מאד. מנותק כל כך! רגיש כל כך! אבל יש לו אותי. יש לנו עולם משותף של תקשורת סודית!
די, נגמר הטיפול הזה להיום. הגיעה ארוחת הצהרים.
האוכל היום טעים. נראה שהמבשלת התאמצה לחדש לנו משהו.
המוס שוקולד מוצלח מאד. בבית אין לאמא כח וזמן להכין לנו מטעמים...
אגב, לא סיפרתי לכם? כמה מהאחים שלי מקנאים בי כי אמא משקיעה בי את כל נשמתה.
אם הם היו יודעים שאני מבין כל מה שהם אומרים, בטח היו מתביישים.

לא קל להיות ילד נכה כמוני – אבל גם להיות ילד בריא לא קל. לכל אחד יש את הבעיות שלו...
ועכשיו יוצאים לגינה. יש שמש, ולנו חשוב מאד לספוג את אור השמש. ולצוות כיף לשבת בגינה ולדבר על הא ועל דא.
ואני יושב ומקשיב. כך אני יודע את סודות כולם!
שמעתי שהמדע מתקדם ואולי בסיעתא דשמיא יוכלו לרפא לנו את המוח, ואז אני אפתיע את כולם: אגלה להם כל מה ששמעתי באותן שיחות.
חזרנו לכיתה. עוד סיבוב קטן של לימודים. המורה מתאמץ ללמד אותנו כמה מושגים בסיסיים שלא בטוח שהילדים מבינים כלל.
העיקר הכוונה, שלא יחשבו שאנחנו איזה חפץ! אנחנו תלמידים בבית הספר של החינוך המיוחד! יש לנו זכויות!
הנה המורה שוב שר ומנגן – שירי פרידה עד מחר.
ההסעות הגיעו. קדימה חבר'ה, הביתה!!

**"למי טוב יותר בחיים –
לעשירים? לעניים? או לבינוניים?"**

לבינוניים!
זאת לפי השקפתו של חוני המעגל,
שאמר: "עמך ישראל אינן יכולין לא ברוב טובה,
ולא ברוב פורענות", לכן ביקש גשמי ברכה.
אלו הם גשמים בינוניים!
כך האדם צריך לבקש לחם לאכול ובגד ללבוש –
להיות שמח בחלקו.
לא קל להיות גאון, ולא קל להיות מוגבל. לאדם הבינוני קל יותר: הוא שמור היטב "במחלקה הפתוחה" של הרוב המקובל.

הצגת מקרה

*בקטעים הבאים נתאר שוב דמויות של חולים שטיפלתי בהם
בבתי החולים בהם עבדתי.
מטרתי בהצגת מקרים אלו כפולה:
להקנות לכם הן ידע והן ערכי טיפול והבנת המטופל.*

גילה

גילה מסתובבת במחלקה וצועקת בקול רם: "ללה – ללה – ללה".
הולכת ובאה – הלוך חזור. מחזיקה מאכל שחטפה מעגלת האוכל
ואוכלת תוך כדי הליכה.
מדי פעם נעמדת ומעווה פנים באופן משונה, מאמצת מאד את שרירי
פניה. היא בת ארבעים וחמש. ללה – ללה – ללה...
ככה כל יום כל החיים. הלוך ושוב בלי הפסקה. בלי מנוחה.
בלי סבל ניכר לעינינו, עד שלאיזה חולה כרוני אחר נמאס מדיבוריה
הבלתי מובנים והוא צועק עליה – או דוחף אותה.

והיא מופתעת מהתוקפנות, בורחת לאט. ולאחר רגע ממשיכה: "ללה – ללה – ללה..."
זה עיסוקה עלי אדמות, יום אחר יום, שנה אחר שנה!
היא אינה מבינה כלל איפה היא ומי היא. היא רק מבצעת את שליחותה.
"לאלקים פתונים".

נחמן לייב

כל פניו חרושי קמטים. הוא לבטח מתקרב לגיל שבעים. סיגריה נצחית בין שפתיו. לבוש תמיד בחלוק. עוזר במחלקה: מזיז עגלות, ועוזר לחולה הסובל מנכות.
תמיד שמח ושר שירים עתיקים.
מאושפז מגיל צעיר עד סוף ימיו!
מוותיקי המחלקה. הוא נשמת המחלקה.
עיניו טובות, מבריקות.
רווק, לא זכה להתחתן. כולם אוהבים אותו כי הוא עוזר, ויש בו חן מיוחד!
אישיותו מצומצמת מאד – כנראה שרידים של אישיות רגישה ואמנית.
זאת עבודתו – עד מאה ועשרים.

עמיאל

אמן בעברו, מאושפז כרוני לכל החיים. אישיותו הצטמצמה. הוא אינו מעוניין בדיבורים או בחוויות. רק סיגריה הוא צריך ולהוביל עגלות עם כלים, וחזרה למחלקה.
כמעט שלא שומעים את קולו. הוא בוודאי בן שישים.
חי לבד. פנים עצובות. כל יום הוא עוד יום – הוא אותו יום.
אותו מסלול. כך כל חייו. ברוך ה' שהוא מתפקד. אחרת היה מושבת במיטה ללא מעש – עד הסוף המר.

יאצק

ניצול שואה. בשנות השישים לחייו, אך נראה כילד ממש, כילד הסובל ממוגבלות שכלית עמוקה.
אינני יודע כיצד שרד את השואה, מתי וכיצד הגיע לבית החולים.
עושה רושם שהיה שם תמיד! שיהיה שם תמיד.
הוא אינו בולט כלל: אינו מדבר, אינו מתפקד. מלבישים אותו, רוחצים אותו, מאכילים אותו. הוא בעולם שלו – ואנחנו בעולם שלנו. לא ברור כלל מה הוא מבין.
אולי ישנו אח במחלקה המטפל בו ויודע עליו יותר. אולי הוא שומע קצת לדברי האח כי הוא תלוי בו, והאח מדבר עמו בידיש.
אולי. זאת משאלת לבי – כי לי לא זכור אפילו אח אחד כזה...

גב' שולה

אשה נכה על כסא גלגלים, מילולית. מדוכאת, כפייתית-חרדתית. היא נעזרת בחולות אחרות, כי אין איש צוות שייגש אליה בכל רגע. והרי היא צריכה תשומת לב. להערכתני היא מהסובלות ביותר במחלקה, כי היא ערנית ומבינה היטב היכן היא נמצאת. "יוסיף דעת יוסיף מכאוב".

התנהגותה אינה נעימה או פרודוקטיבית. היא מרותקת לכסא גלגלים וזקוקה לעזרה בכל רגע. ולכן היא בוכה וצועקת. למרבה הצער, גם לא בורכה בחן. אז אוהבים אותה פחות. בריפוי בעיסוק היא דווקא משתפת פעולה – עושה מלאכה כלשהי. אך רוב חייה סבל ועוד סבל. היא תלויה לחלוטין בסביבה.

כל אחד עם תנאי החיים שלו. יש טוב, ויש גרוע. ותמיד יש גרוע יותר. הכל נקבע משמים – והכל לטובה, אף על פי שכרגע לא מובן לאדם למה הוא סובל. "ייסורים מכפרים" על גלגול זה, על גלגול אחר. ואם האדם צדיק גמור – אז ייסוריו מכפרים על הדור כולו.

ודאי ישאל הקורא החביב: מדוע אני מספר שוב ושוב על החולים עמם עבדתי לפני ארבעים שנה?

ובכן, סבל הוא סבל, כרוני הוא כרוני ומוגבלויות חמורות הן מוגבלויות חמורות גם כאשר מדובר בפסיכיאטריה, בחינוך מיוחד, או בגריאטריה!
והצוות צריך להתמודד עם אותם קשיים, יום אחר יום, שנה אחר שנה!
מלבד זה כוונה לי רוחנית – להנציח את אותן דמויות עלי ספר, שוודאי חלקן כבר אינן בין החיים. ויהא זה לעילוי נשמתם!

== == == == == == == ==
	הסבל והקושי הכרוניים,	
	הסבל והקושי הזמניים –	
	הם לא אותו הדבר, חברים!	
	הזמניים דומים לריצה קצרה,	
	הכרוניים – לריצת מרחקים!	
== == == == == == == ==

גב' רחל

אשה אצילית ביותר. היתה חולה כרונית באחד מבתי החולים הפסיכיאטריים בהם עבדתי. בת שישים, חולה בדיכאון עמוק. ניסו את כל הטיפולים האפשריים, שלא צלחו כלל.
מדי פעם היתה לוחשת: "אני לא יכולה יותר". בריפוי בעיסוק השתתפה כל יום. היא עסקה בסריגה.

מחלת הדיכאון היא מחלה קשה ומסוכנת. הכאב הנפשי של החולים בה אינו ניתן לתיאור.

המחלה באה בגלים, עם או ללא קשר למאורעות חיצוניים. במקרים הקשים ישנה סכנת אבדנות. ולכן מאשפזים את החולה להשגחה במחלקה סגורה.

לגב' רחל היתה משפחה חמה שביקרה אותה בתדירות גבוהה למדי. ביומיים האחרונים בעת רענון הזיכרון תוך כדי כתיבת הספר – פתאום דמותה הצטיירה בזיכרוני. לא זכרתי את שמה. נזכרתי בשמה רק למחרת. בכל זאת עברו יותר מארבעים שנה. חשתי כאילו דמותה מבקשת: "כתוב גם עלי ועל הסבל שלי!" מחלת הדיכאון מטעה את הסובבים. הם מנסים לעודד את החולה, אך ללא הצלחה.

לפעמים הם חושדים בחולה שהוא מגזים או מתפנק. אל תטעו! זאת מחלה קשה ומסוכנת. כיום ישנן ברוך ה' תרופות טובות מבעבר. התסמינים של דיכאון קליני הם קלים לזיהוי בדרך כלל, והעיקריים שבהם הם: חוסר חשק לחיות, חוסר חשק לאכול, הפרעות שינה – או שהחולים אינם ישנים כלל, או שישנים כמעט כל הזמן. המנוע הנפשי תקוע.

האדם נברא להיות פעיל. לחולה בדיכאון אין חשק לכלום. אם מופיעים התסמינים ללא שיפור במשך תקופה מסוימת – יש לפנות מיד לרופא!

גם בגיל ההתבגרות יכולה להופיע המחלה, גם בזמן הריון או לאחר לידה.

עצבות היא תופעה זמנית הנובעת מאירוע מצער, והיא עוברת לאחר זמן קצר. דיכאון לעומת זאת הוא מחלה קשה.

דרגות חומרת המוגבלות

כפי שכבר ודאי הבנתם, ישנם הבדלים תהומיים בין הדרגות השונות של המוגבלויות החמורות. ההבדלים מכבידים קודם כל על התלמיד עצמו, על הוריו, מטפלו ומוריו.

האנשים הבריאים ברוך ה' אינם מודעים לטובה שזכו לה משמים – שגופם מתפקד כראוי על כל מערכותיו, גם השכל עם כל היכולות המופלאות וגם הנפש.

מי שבריא ושלים ומתפקד, מוטב שיגיד בכל רגע 'ברוך ה'!' שיהיה שמח ושלא יתלונן.

אך טבע האדם לשכוח ולראות הכל כמובן מאליו.

אין שום דבר מובן מאליו. אין שום תפקוד מובן מאליו.

כל חסרון קטן ביכולת תפקודית כלשהי – הוא חסרון ענק שיכול להיות ההבדל בין היכולת לחיות כאדם עצמאי לבין הכורח לחיות כאדם התלוי בסביבתו בכל פעולה שעליו לעשות, כמו אצל תלמידי היקרים.

כאשר אנשים מן השורה באים להתייעץ עמי על צרותיהם, הם אומרים לרוב: "יש לי בעיה קשה". ואני עונה להם: "שלא תדע מה זו בעיה קשה".

אני תקוה שלאחר שיקראו ספר זה, הם יבינו – כל בעיה היא בעיה. כל קושי משפיע על החיים. אך צריך תמיד לשמור על פרופורציות.

המשנה אומרת: "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו".

אני הקטן, להבדיל, אומר: בחינוך המיוחד, ובכלל בטיפול באנשים שסובלים גופנית, שכלית או נפשית – נסה לדמיין את עצמך במקומם.

ואז תתחיל להבין מה הם חווים ומרגישים וכיצד תוכל לעזור להם בסיעתא דשמיא.

חוק חינוך חובה

קודם שלמדנו חינוך מיוחד – חוק חינוך חובה היה עד גיל שמונה עשרה, ולפני כארבעים שנה הורחב וכל עד לגיל עשרים ואחת בחינוך המיוחד.

ומה אחרי כן?

ובכן, או שמשפחתו של התלמיד מסוגלת להמשיך לדאוג לו בביתו, או שלא. אם לא, ישנן מסגרות פנימיה והוסטלים המתאימים לאוכלוסייה שלו.

הבוגרים מקבלים טיפול ממשד הרווחה. ואם מדובר בחולים פסיכיאטריים – ממשד הבריאות.

משרד החינוך מסיים את תפקידו כמחנך בגיל עשרים ואחת – עובדה הגורמת לכך שלא תדע לעולם מה יעלה בגורלם של תלמידיך, אלא אם כן תשמור על קשר איתם ועם משפחותיהם.

ומבחינה זו ישנו הבדל בין מחלקה לחולים כרוניים בבית חולים פסיכיאטרי – שם החולים מאושפזים עד מאה ועשרים, לבין תלמידי החינוך המיוחד לבעלי מוגבלויות חמורות – שהקשר שלך עמם מסתיים כאשר הם מגיעים לגיל עשרים ואחת.

במשך חייו המורה מחליף תלמידים וכיתות כל כמה שנים.
לאור האמור לעיל, אנו נזכור את תלמידינו צעירים תמיד, כפי שהיו
כאשר זכינו להיות במחיצתם.
תלמידים שישהו בפנימיה לחינוך מיוחד יהו שם קרוב לוודאי עד
גיל מאה ועשרים. לכן הצוות המטפל שלהם יהיו נוכחים בכל רגעי
חייהם.

*כל אדם הסובל ממוגבלויות חמורות תופש את סביבתו על פי הבנתו.
ילד בעל מוגבלות שכלית קלה – תפישתו את הסובב שונה לגמרי מזו
של נער אוטיסט בעל מוגבלות שכלית עמוקה.*

ננסה להמחיש לכם זאת באמצעות סיפורו של דורון:

שלום, קוראים לי דורון. אני אוטיסט הסובל גם ממוגבלות שכלית
קשהעמוקה. אני מאושפז לצמיתות במחלקה הסגורה.
אגיד לכם את האמת: אותי מעניין רק להתנדנד, לשמוע מוסיקה,
לשחק במים ולאכול ממתקים.
כל השאר – זה הבעיות שלכם, של העולם שלכם! לי טוב. עזבו אותי
בשקט.
המדינה מפרנסת אותי כי אני לא מסוגל לעשות כלום. אז בבקשה אל
תציקו לי עם הרצונות המתורבתים שלכם. אתם לא מבינים שאני לא
יכול!?
אתם אומרים שזה לטובתי – אך אתם בעצמכם יודעים שאני לא
משתנה.

מאז ששמתם אותי בבית הספר שום דבר מהותי לא השתנה בי. רק
גרמתם לי לזעם ולתסכול!
אתם רוצים שאני אסתכל לכם בעיניים. לא מתחשק לי להסתכל לכם
בעיניים.
תנו לי להתנדנד. אני מאושר. אני המאושר שבינינו, ואתם רוצים
להפוך אותי להיות כמוכם!?
טוב לי להתנדנד לקצב המוסיקה, ואני מסתפק בזה. קצת שוקולד –
אני לא צריך יותר! ואתם? כל העולם לא מספיק לכם. ואף פעם אתם
לא מאושרים.
צריך לאשפז אתכם, רק אתכם.
סליחה, טעיתי. בעצם אתם כבר מאושפזים בתוך עולמכם שלכם.

נקודות נוספות הנוגעות לגישת המטפל ולנפשו

”מכל מלמדי השכלתי”

אם אתה רוצה להיות מורה טוב או מטפל טוב – עליך ללמוד להקשיב לבעלי הידע והניסיון, להקשות ולשאול שאלות, להתעמק, להתעמק עוד ולהתעמק עוד!

כיום ישנם אנשים שעוברים קורס ריפוי כלשהו במסגרת כלשהי וחושבים שהם כבר מטפלים ומבינים ויודעים הכל. לפעמים הם לא מאפשרים לך אפילו להשחיל משפט או להקשות קושיה.

איזו איוולת! איזו סכנת נפשות!

אם האדם יהיר, לא מקשיב, לא מתעמק, אין לו ניסיון כלל – כיצד הוא מעלה על דעתו לטפל באנשים?

חייבים ענוה ועוד ענוה ועוד ענוה, וכבוד לזולת ועוד כבוד לזולת! ולהטיל תמיד ספק – שמא אתה טועה לגמרי! העובדה שהיית שליח טוב לעזור לאנשים רבים אינה ערובה כלל וכלל לכך שתהיה שליח טוב גם במקרה המופיע לפניך.

כל אדם הוא עולם שלם, ואין אחד דומה לחברו. בדוק את הנתונים שמולך ואת הגישות השונות כל הזמן. אולי אתה טועה?
היחיד שאינו טועה, להבדיל, הוא הקב"ה. אדם יכול תמיד לטעות.

מוחין דקטנות

זהו מושג הלקוח מתורת הקבלה. משמעותו היא שכאשר אדם נמצא במצר השכל שלו וההשגה שלו מצומצמים ביותר, כמו שאמרו חז"ל: "אין עני אלא בדעה".

זהו המצב של תלמידינו היקרים, שנולדו עם פגמים פיזיים הגורמים לכך שאינם יכולים להגיע למיצוי כוחות השכל. מתפקידנו לנסות להרחיב את דעתם כך שיוכלו להגיע למוחין דגדלות, כמובן באופן יחסי למצבם.

אם כן, כל עבודתנו היא לצמצם את השכל שלנו לשכל שלהם, על מנת שנוכל ללמד אותם נושאים שיוכלו להועיל להם. וכך להרחיב לאט לאט את דעתם.

התנהגות תלמידינו מהווה אתגר בשבילנו: שאנו לא ניגרר חס ושלום למצבם ונהפוך להיות במצב של מוחין דקטנות – של צמצום ושל קטנוניות.

ולכן עלינו להשקיע בהתפתחותנו האישית כל הזמן, לחדש את מעיינות השכל והרגש, לא להישאר במצב של קטנות, לא להיות קטנוניים עם התלמידים ועם הצוות. צריך להיזהר שהרושם של הקטנות שאנו קולטים בעבודתנו, לא יזיק לנו בחיינו הפרטיים. ראינו

תלמידים כועסים או שאתגרו את סבלנותנו בכיתה – לא נעביר את זה הביתה.

הצוות העובד מול מצבים כרוניים צריך להיזהר לא להפוך בעצמו לכרוני, לא מקצועית, לא רגשית ולא תפקודית.

ביקורת עצמית – האם אני עובד נכון?

אבא שלי ז"ל היה אומר: "החופש שלך מסתיים במקום שמתחיל החופש של הזולת".

וגם היה מוסיף: "כאשר אתה בטוח שאתה צודק, עבור למדרכה ממול ותסתכל משם", אולי תגלה שאתה לא צודק.

מורה לבעלי מוגבלויות חמורות חייב לבדוק תמיד: האם הוא מבצע באמת את הדרוש לטובת תלמידיו? אולי הוא טועה? אולי המערכת טועה? קורה.

אלו הם חסרי ישע התלויים בך! אם עשית המוטל עליך על הצד הטוב ביותר – זכית! וגם הם זכו.

אך אם טעית, השאלה היא מה הנזק שגרמת.

לכן עליך תמיד לשקול במאזניים: כמה אתה לוחץ על תלמידך למען התקדמותם – ולעומת זאת, כמה סבל מאמצי ההתקדמות גורמים להם! כי אין ספק שכל מאמץ פיזי, נפשי, שכלי ורגשי מקשה עליהם את החיים.

אולי מאמצים וקשיים אלו, שהם ודאי לטובתם, צודקים וכדאיים. אך לפעמים יתכן שלא!

צריך לחשוב ולברר מה התוצאה שמכוונים אליה, ומה הן החלופות, ומה באמת עדיף. בהצלחה.

לקויות ותסמונות נוספות

אערוך כאן סקירה קצרה ולא ממצה של לקויות נוספות – ועם זאת שכל אחת מהן היא נושא מורכב ורחב לאין שיעור, אעלה על הכתב רק את הנקודות שראיתי לנכון לציין ועל פי היכרותי עם הלוקים בהם.

ילדי תסמונת דאון

אינני מדען, פשוט מורה מנוסה. ראיתי שאוכלוסיית התלמידים הסובלים מתסמונת דאון, טוב להם וטוב לסביבתם! הם נשמות טובות, בעלי לב חם! חייכנים! שמחים ומשמחים, משתפים פעולה בצורה מעולה. אוהבים להתקדם. זכיתי שיבקרו אותי במסגרת קבלת הקהל שלי עשרות צעירים חרדים בעלי תסמונת דאון המתגוררים בהוסטלים בירושלים ת"ו. התרגשתי מאד מנוכחותם. הם נראו כמלאכים טובים של ממש! הם אהבו מאד לבוא לבקר, וגם את השירים שלי אהבו מאד. כאשר הייתי מורה צעיר טרם הוקמו מסגרות חינוך מיוחד במגזר החרדי.

אז נפתחה מסגרת ראשונה בירושלים ת"ו, לאחר מספר שנים מסגרת שניה. והיום ברוך ה' ישנן מסגרות טובות מאד. הם בעלי תפקוד גבוה – קוראים, כותבים, לומדים תורה ומתפללים. רואים שהושקעו בחינוכם מאמצים גדולים ועבודה מקצועית מאד. ישנם כמובן תלמידים בעלי תסמונת דאון המלווה במוגבלות שכלית קשה ועמוקה. לא זכיתי ללמד כיתה שלמה של ילדי חמד אלו, אך כן זכיתי ללמד מעטים ולהכיר רבים מהם. מעניין שהם בעלי מאפיינים דומים – כנראה סוג דומה של נשמות טובות וגבוהות. הם מלאים אמפתיה ואכפתיות לזולתם.

בין תלמידי החינוך המיוחד ישנה קבוצת תלמידים שהם מיוחדים במינם כיוון שהם מבינים את מצבם השונה מכלל הילדים – דבר המכביד עליהם נפשית:

תלמידים בעלי שיתוק מוחין עם רמה שכלית תקינה

ובכן, אוכלוסייה זו סובלת במיוחד! בגוף – אשר בדרך כלל מעוות מאד ומלווה בנכויות קשות, ובנפש – מפני שהם מודעים היטב למצבם, שהרי שכלם תקין לחלוטין.

בדרך כלל שיתוק מוחין נגרם מחוסר אספקת דם ראויה למוח בזמן הלידה, כך שמרגע הלידה נגזר עליהם לחיות עם המוגבלויות החמורות ביותר.

ומנגד, היות ששכלם תקין, אפשר לקדם אותם לדרגות הלמידה הגבוהות ביותר!

כידוע, ישנם מדענים מפורסמים הסובלים מנכות כוללת. והם תורמים למדע ולאנושות תרומה ענקית.

ישנה חשיבות רבה לכך שהחברה הבריאה תתחבר עם אותם אנשים מוגבלים, מפני שהם סובלים מבדידות.

אני מספר זאת כדי לחדד אצל הקורא את החשיבות של היותך חבר לאדם במצב קשה זה.

אנשים נרתעים לעתים כי הם לא רגילים למראה החיצוני – אך כאשר מתרגלים אפשר לגלות אנשים מוכשרים, מעניינים ומרתקים! שהרי אין חכם כבעל הניסיון, ואדם כזה זוכה להבין את החיים ואת העולם מנקודת מבט שונה לחלוטין מאנשים בריאים בגופם.

לתשומת לבכם: אדם הנעזר בקביים, כאשר חוצה כביש לא בטוח שנהג אוטובוס מבחין בו, שהרי לעתים הוא נמוך בהרבה מאדם רגיל. אצל אדם משותק ברגליו המהלך עם קביים, הידיים שלו משמשות בעצם כרגליים. ואם הוא צריך לסחוב שקית, הרי שיצטרך לקשרה איכשהו לגופו.

כבודת ראייה

ישנם אנשים הנולדים עיוורים, אינם רואים כלל. אחרים מתעוורים במשך חייהם ממחלה או מתאונה.

בתוך קבוצת העיוורים מלידה ישנם בעלי יכולות שכליות רגילות לחלוטין, וכאלה שהסינדרום שלהם כולל גם מוגבלות שכלית. לעבוד כמורה לעיוורים לא זכיתי. אך כן זכיתי להכיר אותם, לשוחח עמם ולהתעניין בעולמם.

כידוע לכם עיוורים עוברים הכשרה מקצועית מאד כדי להקנות להם את היכולת להתנייד בעצמם ולהיות כמה שיותר עצמאיים. כך גם נושא כלבי הנחייה – התאמת הכלב לצרכיו ולאישיותו של העיוור. כל אלה הם נושאים מקצועיים מאד.

גם בקרב העיוורים ישנן דרגות שונות של עיוורון, וגם הבדלים בתורשה: ישנן מחלות תורשתיות הגורמות לעיוורון מולד, ויש שגורמות לעיוורון פרוגרסיבי, שבו נולדים עם ראייה רגילה ובתוך מספר שנים הופכים עיוורים.

כבדי ראייה הם בעלי המזל בעולם העיוורים. הם רואים – אך רואים חלקית.

לפעמים בעזרת מכשירים מיוחדים ניתן לשפר את יכולתם לראות, לפעמים על ידי ניתוחים או תרופות. הכל תלוי בסיבת הפגיעה.

ידוע שהחושים האחרים של העיוורים מתפתחים ומתחדדים כדי לפצות על המידע החזותי החסר ולעזור להם להתמצא.

עם זאת, כל הבדל קטן בדרגת הפגיעה יכול להוות הבדל עצום באופן שילובו של אותו אדם בחברה הכללית – ובסיכויו להצליח בהקמת משפחה, ביכולת להתפרנס וכו'.

החברה האנושית מתקשה לקבל את השונה – מנטליות של עדר. מי ששונה מכל סיבה שהיא, יצטרך לטרוח רבות על מנת לקנות לו את מקומו המכובד. כך הם פני הדברים לצערנו הרב. לדעתי, מוטלת על המורים למוגבלויות חמורות החובה המוסרית "לשווק" לעולם את ההתנהגות הראויה עם בעלי המוגבלויות בצורה הטובה ביותר, במטרה לשנות את יחס החברה לשונים ולמוגבלים. כך עשיתי כל חיי, וכך לימדתי את תלמידי לעשות. אם אדם רוצה לדמיין עם מה מתמודד אדם עיוור כאשר הוא צריך למצוא את דרכו בבית ומחוצה לו – שפשוט יסגור את עיניו וינסה להסתדר...

חרשות

חרשות יכולה להיות מולדת או נרכשת, שלמה או חלקית. חרשות מולדת תיתכן כחלק מסינדרום הכולל גם מוגבלות שכלית. לא זכיתי להיות מורה לחרשים, אם כי היו לי תלמידים שחלק מהסינדרום שלהם כלל חרשות. בסמינר למדנו את שפת הסימנים. אך ללא תרגול היא נשכחת במהרה... ישנם חרשים שבאמצעות מכשירים מתאימים יכולת השמיעה שלהם משתפרת. וישנם כאלה שלא. עיקר הקושי מבחינה חברתית לאנשים הסובלים מחרשות היא כמובן התקשורת התקינה עם הזולת.

ולצערי אציין שלא תמיד יש לאנשים סבלנות להקשיב לאדם חרש ולתקשר עמו – הרגל מגונה הדורש תיקון!
במקרה של חרשות נרכשת ישנם אנשים המתכחשים למצבם ונמנעים מלהרכיב מכשירי שמיעה – מפני הבושה או מפני שהם לא הורגלו לכך. והדבר גורם לבידודם החברתי, כי קשה לאנשים להתאמץ בתקשורת עמם.
כבר אמרנו: האדם המודרני אינו סובל שונות, וגם מתפנק, ואינו מוכן להתאמץ כדי להקל על בעלי מוגבלויות.
המדינה משתדלת מאד לשנות את יחס הציבור הכללי לאדם השונה והמוגבל – אך עדיין ארוכה הדרך...
כאשר אנו נמצאים בקרבת אדם חרש עלינו לדאוג לשתף אותו כל הזמן בשיחה השוטפת המתפתחת סביבם, וכמובן לבדוק שהחרש הבין את שאמרנו לו.
אדם שאינו שומע היטב לפעמים יכול לדמיין למשל שמדברים עליו או שצוחקים ממנו. צריך להיות ערניים ורגישים לכך!

אילמות וקשיי שפה

כן רבותי, ישנם קשיי שפה רבים ובדרגות שונות ומסיבות שונות. כיום מאבחנים ומטפלים בבעיות אלו כבר בגיל הרך.
על ידי אבחון נכון ותרגול נכון רבים מקשיי השפה יעלמו לגמרי עם התפתחות הילד. אחרים ישתפרו מאד. וכמובן, כאשר קשיי השפה הם חלק מסינדרום שלם הכולל בתוכו גם מוגבלות שכלית – הפרוגנוזה משתנה לגמרי.

כאשר הילד סובל מפגיעה קשה ביותר – רב מערכתית, הכוללת מוגבלות שכלית עמוקה – קשיי השפה הופכים לעתים למשניים לעומת שאר הקשיים והפגיעות, שלצערנו עדיין לא נמצא להם מרפא כלל.

אילמים־חרשים בעלי רמה שכלית תקינה יוכלו לתקשר באמצעות שפת הסימנים, ובוודאי כיום באמצעות המחשב או הטלפון הסלולרי.

מה היתה מנת חלקם בעבר?

בכפר שבו נולדתי בחו"ל, שם גרו סבא וסבתא רחלין, היה איש אחד חרש־אילם.

אינני יודע פרטים עליו, אך זכור לי מילדותי שסבתא שלי ז"ל, שהיתה מנהלת בית הספר, היתה מזמינה אותו, ועל ידי תנועות ידיים היתה מסבירה לו איזה תיקון עליו לבצע בביתה תמורת תשלום. בכל פעם שהיה צריך לתקן משהו, הוא היה מופיע.

סבתא סופיה הקימה בכפר בית ספר. וגם נהגה לעבור בבתים של הכפריים אשר התגוררו מחוץ לכפר כדי ללמד אותם קרוא וכתוב, כך שבלי לדעת היא היתה גם מורה בחינוך המיוחד!

כתוב שתורה מחזרת על אכסניה שלה – נראה שגם החסד...

מקומם של אנשים עם מוגבלויות במארג החברתי

סבי ר' דוד שמואל הכהן רחלין ז"ל היה נוטריון, רואה חשבון ומנהל מרשם האוכלוסין באותו כפר. זכור לי שהיה אפוטרופוס של כמה נפגעי נפש ובעלי מוגבלות שכלית אשר היו חיים בכפר. הוא היה מנהל להם את הכספים, כיוון שאחרת הם היו מבזבזים את כל ההכנסות שלהם ביום אחד – על דברים חסרי ערך. זכור לי היטב שאחד האנשים הללו, שהיה נראה די מוזנח ודי מפחיד היה בא ודופק על הדלת של בית סבי. כאשר ניגשתי לפתוח היה אומר: "אני רוצה עשרה פסו לקנות סיגריות!" – חצי מבוהל הייתי רץ לסבא ומספר לו על אותו בחור. סבא היה מביא לי את הכסף, ואני תוך התגברות על פחדי ממנו הייתי נותן לו אותו. פעם אחת בא יום אחר יום. סבי החליט שזה יותר מדי, ואמר לי להגיד לאיש שהיום הוא לא יקבל, שיבוא בעוד כמה ימים.

הייתי אז אולי בן חמש או שש. ניגשתי אליו ואמרתי לו, והוא כעס, ואני ברחתי לתוך הבית.

באותו כפר נידח היו חיים יחדיו אב ובן. האב היה עיוור והבן סבל ממוגבלות שכלית קשה, כמו כן סבל מהידרוצפלוס: ראשו היה בעל ממדים עצומים – דבר שעורר פחד בקרב ילדי הכפר. הבן היה מוליק את אביו ברחובות הכפר כיוון ששימש לו כעיניים.

ילדי הכפר היו רצים אחריהם, צועקים ולועגים. הבן היה עונה להם. והאב והבן היו ממשיכים בהליכתם.

אני הייתי אז בן שש שנים. לא ידוע לי ממה התפרנסו ומי דאג לכל מחסורם. בית ספר לחינוך מיוחד לא היה בכפר. אבל העובדה היא שהם שרדו ולא נראו מוזנחים או רעבים.

אינני יודע מה עלה בגורלם של אותם אנשים מיוחדים בכפר נידח בארגנטינה לפני חמישים ושמונה שנים.

היחסים ההדדיים היו מורכבים, אבל בכל זאת קיימים. אמנם ילדי הכפר צחקו על האב והבן, אך בכל זאת התייחסו אליהם, והם לא היו סגורים במוסד סגור בקצה הכפר...

כוונתי היא שהיה קיים יחס מיוחד כלשהו – מעין שילוב מורכב בין אותם אנשים שונים ומיוחדים לבין הסביבה, שכמובן לא ניחנה בעודף השכלה או ערכים.

יתכן שכל התקשורת המילולית של אותו נער הסתכמה בדו שיח הלועג בין הילדים ובינו. אולי אלו היו האנשים היחידים שהוא פגש ודיבר עמם.

הבדידות... לא מספיק שאדם מוגבל ושונה, אלא לעתים סובל גם מבדידות או מהתעללות!

כאמור לעיל, לא היה שם בית ספר לחינוך מיוחד ולא את משרד הרווחה.

אבל בעלי מוגבלויות היו, והיה צריך איכשהו לשמור עליהם בחיים ובחברה. היום לאחר כשישים שנה חוזרת המגמה לשלבם בבתי הספר הרגילים ולגדל אותם כחלק מהחברה הרגילה. הצרכים גורמים לחברה להתארגן. והחזקים עוזרים לחלשים. זהו מהותו של המקצוע שלנו – "עמו אנכי בצרה", "אהבת חסד", "אהבת הבריות", "חסד אל כל היום".

עוד זכור לי מילדותי: הייתי אז ילד בן שש. אמי ז"ל היתה מתורגמנית אנגלית-ספרדית, ועבדה כמורה לאנגלית בבית הספר התיכון אשר בשכונתנו בעיר הבירה.

בכיתתה היה תלמיד אשר סבל מסינדרום נדיר – הוא הזדקן טרם זמנו. הוא היה נער, אך הפסיק לגדול והיה ננס, ופניו היו כשל איש זקן מאד.

הוא הרכיב משקפיים, וקולו היה לא רגיל. כילד קטן ורגיש פחדתי מאד ממנו וממראהו.

לא הייתי מסוגל להתקרב אליו ולא לראותו, והייתי צועק ובורח. אמי ז"ל שהיתה אשה מלאכית חינכה אותי והסבירה לי שהבחור הזה הוא בחור טוב, ואין עמו שום בעיה! הוא לא מפחיד ולא מזיק. הוא כמו כולם. רק מסכן, הוא סובל ממחלה של הזדקנות בטרם עת. מאותה השיחה הפסקתי לפחד ויכולתי לפגשו ללא חשש.

חשיבות שילוב בעלי מוגבלויות חמורות בחברה הרגילה

ברוך ה', בעשור האחרון ישנה מגמה לשלב את בעלי המוגבלויות השונות, הקלות והחמורות, בחיי החברה – בבתי ספר רגילים, בכיתות מקדמות, ולאחר מכן בחיי הקהילה. זה דבר חיובי וחיוני לחברה המכבדת עצמה.

ובאמת אין צורך לבודד ולהסתיר את האנשים השונים הסובלים מכל מיני סינדרומים.

בתחילת הספר סיפרתי לכם שגרנו בשכונה שבה פעלו ארבעה בתי חולים פסיכיאטריים.

עובדה זו לא נבעה מרצון החברה לשלב חולים אלו בתוכה, אלא ההיפך הגמור: בתי חולים אלו שכנו בפאתי ירושלים, בגבול העיר ממש, בכוונה תחילה – כדי להרחיק חולים אלו מהחברה הכללית! אלא מה? ירושלים גדלה והתרחבה גם מעבר לגבולותיה דאז, עד שאותם בתי חולים נבלעו ממילא בשכונות שנבנו אז סביבם.

אינני יודע אם הקורא מודע לכך שבהיסטוריה הפסיכיאטרית של העולם, למשל בימי הביניים, היו מכניסים חולים פסיכיאטריים בכח לאניות ומשלחים אותם לגורלם ללב ים...

בשלב מסוים החלו לשכן את החולים במעין מתקני כליאה כדי להפריד אותם משאר הציבור.

במקרים קיצוניים אף ביצעו ניתוחי מוח אשר הפכו את החולים לבלתי מזיקים, אך גם לבלתי מתפקדים לשאר חייהם.

לאחר מכן התחילו להשתמש בתרופות, עד דורנו זה, שבו התרופות השתכללו מאד והן נותנות מענה מצוין ומאפשרות לחולים להשתלב בחיים הרגילים עם תופעות לוואי מזעריות.

כיום המגמה היא לשלב את כל בעלי המוגבלויות השונות בחברה. אך צריך כמובן לבחון כל מקרה לגופו. המטרה היא לעזור לאותם אנשים ותלמידים, ולא להיפך חלילה – שהרי שילובם בבתי ספר רגילים וכדו' יכול להוות עבור חלק מהם אתגר שהוא מעבר ליכולתם! דבר שיכול לגרום לסבל מיותר, לתסכול שלהם ושל הסובבים אותם וגם לרגרסיה קשה. מומחיות ורגישות היא חובה. ולא לשכוח: אנו עוסקים בבני אדם ולא בהשקפות או בתאוריות! המטרה אינה לנקות את מצפוננו בזה שמבחינתנו אנחנו בסדר, משלבים אותם בחברה ומכבדים אותם – אלא לדאוג בכנות לרווחתם האמיתית. ורווחה זו צריכה להיות מותאמת ליכולותיו הייחודיות של כל אחד מהם.

עמותות וארגוני חסד או טיפול ממשלתי?

זוהי שאלה כבדת משקל החוזרת ועולה מחדש מדי פעם בפעם בכותרות העיתונים ובשיח הציבורי: על מי חלה החובה לדאוג לכל בעלי המוגבלויות – על העמותות השונות או על הממשלה? ברוך ה', התברכנו במדינה שמטפלת היטב בבעלי המוגבלויות, קלות וחמורות. ואם נשווה טיפול זה למדינות מערביות ותיקות, עשירות ושחיות בשלום תמידי עם שכנותיהן, הרי שמדינת ישראל היא נס, ורמת ההשקעה בבעלי המוגבלויות היא גבוהה מאד.

עם זאת, זה אף פעם לא מספיק, וכדאי להקשיב לארגוני הנכים למיניהם הדורשים העלאת קצבאות ושאר זכויות כדי להתמודד עם צרכיהם המיוחדים.

עבדתי במסגרות פרטיות שונות, גם במסגרות ציבוריות וגם בממשלתיות. לכולן מעלות וחסרונות.

אינני מומחה כלל בנושא קביעת מדיניות רווחה אופטימלית, ודברי אלו הם רק על פי התרשמותי האישית.

בסופו של דבר, נראה לעניות דעתי שכדאי לשלב בין טיפול ממשלתי-ציבורי וטיפול פרטי.

וכך האוכלוסיות השונות יוכלו למצוא מענה המתאים לצרכיהן.

כל זאת בתנאי שהמדינה לוקחת אחריות על פיקוח הדוק ומעניקה גם טיפול ממשלתי נאות, ואינה מתחמקת ומעבירה את כל העול הטיפולי למסגרות הלא ממשלתיות.

בעיני חשובות היוזמות של עמותות ושל חברות לתועלת הציבור. הן מסגרות קטנות יותר וזריזות יותר, והן מנוסות יותר בגיוס תרומות בארץ ובח"ל.

ואם העומדים בראשם הם אנשי חסד אמיתיים – הרי שהאכפתיות והחום שיעניקו למטופלים הם בדרגה גבוהה מאד!

אבל המסגרות הקטנות חוסכות בהוצאות התפעול כל אגורה...

פעם אמר לי עולה חדש יוצא ברית המועצות: "ספסל ציבורי שייך לכולם, זאת אומרת – לא שייך לאף אחד".

כתובת. צריך תמיד שתהיה כתובת מיידית ונגישה לכל הזקוק לעזרה בכל תחום. כתובת, פירושה: אחריות.

אחרית דבר

קוראי הנכבדים!

ספר זה מהווה עבורי סגירת מעגל חשובה בחיי המקצועיים: החל בימי נעורי כאשר התנדבתי לשמח חולים פסיכיאטריים בשירה ובנגינה, עבור לעבודתי בבתי חולים פסיכיאטריים כמדריך שיקומי באמצעות ריפוי בעיסוק, מוסיקה ואמנות, דרך לימודי ההסמכה במכללת דוד ילין וחזרתי בתשובה תוך כדי עבודתי במחלקה הסגורה לנוער אוטיסטי, ומאז לכל שנות עבודתי כמורה לילדים בעלי מוגבלויות חמורות במשרד החינוך ובשאר המסגרות בהן עבדתי במשך עשרים שנה, ולבסוף בייעוץ הרוחני לכלל הציבור בתור אדמו"ר העומד בראש חסידות.

עשרות שנים יום יום אני יושב ומקשיב קשב רב לצרותיהם של כל הפונים, נותן עצה וברכה, הדרכה ופתרון בסיעתא דשמיא למצוקותיהם.

מבחינתי זהו רצף אחד.

כל הנשמות שפגשתי מעודי חיים בלבי ובזיכרונותי: בני משפחתי ז"ל וגם כל תלמידי בחינוך המיוחד, המטופלים במחלקות הפסיכיאטריות והבאים להתייעץ עמי במסגרת קבלת הקהל. בדרך כלל אינני שוכח כמעט אף אחד מהם כי הם חיים בלבי.

ה' יתברך חנן אותי בזכרון טיפולי: אני עובד מהלב, ושם הכל חי
ושמור – כאילו מתרחש כרגע מול עיני!
אני בטוח שדברים השתנו לטובה במשך עשרות שנים אלו בכל
המסגרות הטיפוליות. בוודאי לא חידשתי הרבה בספר זה...
אך חשתי חובה מקצועית ומוסרית, מעין שליחות, לשתף אתכם
בניסיוני, בתובנותי, בגישתי הטיפולית ובגישתי השיקומית – אולי
תוכלו אתם בכל זאת להרוויח משהו לטובת הצלחתכם בעבודתכם
הטיפולית.

אין ספק שעבדתי תמיד מול האוכלוסיות הסובלות מהקשיים
הגדולים ביותר. ולפי מה ששמעתי, אין מספיק חומר כתוב שיסייע
למורים המתמודדים עם אוכלוסיות אלו, איני מתכוון מהבחינה
הפדגוגית, אלא מהבחינה הנפשית והגישה הטיפולית המשקמת. אולי
תהא זו תרומתי הצנועה.

בחיי הרוחניים זכיתי בחסדי שמים מרובים לדברים הרבה – בין
השאר ביכולת לקרוא בתמונת פניו של אדם את אופיו וצפונותיו.
לעניות דעתי, זכיתי לכך בעקבות מאמצי להבין את תלמידי ומטופלי
הסובלים ממוגבלויות חמורות ומורכבות.
מורים ומטפלים על סוגיהם – כאשר יהיה לכם קשה, זכרו תמיד: גם
אנחנו עברנו את אותם הקשיים והניסיונות, וממרום של שישים
וחמש שנותי אני מעיד: היה שווה כל רגע!
אשרינו שזכינו!

קיימתי תמיד ובס"ד וב"נ אקיים: עמו אנכי בצרה! עשו כן גם אתם!

אשמח לתגובתכם – היו שלום!

כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א כתב עשרות ספרים בכל נושאי היהדות ופרד"ס התורה, וקיבל הסכמות מגדולי ישראל על ספריו.

**על ספרו "רומח פינחס" העוסק בלימוד תורת הקבלה
קיבל המחבר הסכמה מאת זקן המקובלים
הצדיק הקדוש המקובל האלוקי
ראש ישיבת "נחלת יצחק"
האדמו"ר רבי יצחק כדורי זצוק"ל**

ישמחו החכמים ויגילו הנבונים על ספר
הקדוש הנקרא רומח פינחס שחבר הרב
המקובל רבי פינחס דניאל הכהן רחלין
שליט"א ספר חשוב מאוד ומסביר
בפרטות כל דברי הקדוש האר"י האלהי
מעץ חיים וכל דברי הקבלה של רמח"ל
ושל רבי ישראל בעש"ט זלה"ה ושואל
ומשיב ומקשה ומתרץ בחכמה ובינה
ודעת ספר יקר הערך ונכבד מאוד
לזכות הרבים בתורה ובמצות ע"כ
מצוה גדולה לעזור לו בעיני יפה
למהר להדפיסו להגדיל התורה
ולהאדירה ובזכות למוד הקבלה
השם ירחם על עמו ישראל
ויגאלנו גאולה שלימה בנפלאות
בימינו אכ"ר
באתי על החתום
בחדש שבט תשנ"ח
יצחק כדורי

ישמחו החכמים ויגילו הנבונים על ספר
הקדוש הנקרא רומח פינחס שחבר הרב
המקובל רבי פינחס דניאל הכהן רחלין
שליט"א ספר חשוב מאוד ומסביר
בפרטות כל דברי הקדוש האר"י האלהי
מעץ חיים וכל דברי הקבלה של רמח"ל
ושל רבי ישראל בעש"ט זלה"ה ושואל
ומשיב ומקשה ומתרץ בחכמה ובינה
ודעת ספר יקר הערך ונכבד מאוד
לזכות הרבים בתורה ובמצות ע"כ
מצוה גדולה לעזור לו בעיני יפה
למהר להדפיסו להגדיל התורה
ולהאדירה ובזכות למוד הקבלה
השם ירחם על עמו ישראל
ויגאלנו גאולה שלימה בנפלאות
בימינו אכ"ר
באתי על החתום
בחדש שבט תשנ"ח
יצחק כדורי

כתבי כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א

תורתו של כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א עוסקת
בתיקון נפש הפרט והכלל.
בשפה ברורה לכל, פותחת פתח לתיקון שלימות האדם.
את ספריו הקדושים ניתן להוריד חינם מאתר החסידות
באינטרנט: www.rachlin.org.il
ניתן להזמין את ספריו חינם בטלפון: 02-6520002

קטלוג ספרי כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א

1. יסוד במלכות
2. נשמת המלכות
3. תיקון המלכות
4. תיקון ושליטה במחשבה וברגש
5. הדבקות – ספר מעשי המקנה דרך סלולה ופשוטה להגיע לדבקות בבורא עולם ית'
6. מלחמת היצר – ספר מעשי למלחמה ביצר הרע
7. תיקון הנהגה – ההנהגה – המנהיג – והמנהיגות דקדושה
8. ההתעמקות
9. שבילים אל הדעת הפנימית
10. ההתבוננות
11. סיפורי חסידים בעיון
12. רומח פינחס – זה השער לקבלה צדיקים יבואו בו
13. וצדיק ילבש – פירוש על מגילת אסתר, ובו באורים מאת כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א על סוד הגלגול ותיקון שאול המלך ע"ה וחטא עץ הדעת, ומלחמת הקדושה ביצר הפרטי והכללי
14. תינוק שנשבה – קובץ מאמרים על חג הפסח, קומץ טעמי מצוות החג
15. במשפט תפדה – הארות על חג השבועות ותהליכי הגאולה וחידושים על מספר פרשיות בתורת הגלגול
16. פדה בשלום – קובץ מעשיות מתלמוד בבלי בעיון

17. כיסופי בנימין – מושגי יסוד בתורת עבודת הנפש דחסידות רחלין ובתורת הקבלה
18. היצר הרע העשקן הגדול
19. לקראת הנשמות
20. זוגיות על הפנים – סודות הזוגיות המוצלחת ע"פ סודות תורת הקבלה ותורת רחלין
21. פרנסה על הפנים – איך לעשות הרבה כסף על פי סודות תורת הקבלה
22. חינוך על הפנים
23. סודות ועקרונות הציור הרחליני
24. תגובה – 54 גיליונות ראשונים
25. התבוננות השיויתי
26. מעיין המלכות א', ב' – חוברות הגות
27. לבעור לעבודתו ית' – סדרת חוברות
28. תורת עבודת הנפש דחסידות רחלין – סדרת חוברות
29. קמה אלומתי וגם ניצבה
30. 999 ביסוד
31. 999 ביסוד 2
32. תורת רחלין תורת הדור – סדרת חוברות
33. איש האלוקים – משנתו של הבעל שם טוב הקדוש ז"ע כפי שמשקפת מהספר "שבחי הבעל שם טוב".
34. ותן חלקנו בתורתך – נקודות למחשבה והתעמקות בפרשת השבוע
35. עמו אנכי – דרכי בחינוך המיוחד כמורה לבעלי מוגבלויות חמורות, וכמדריך בריפוי בעיסוק במחלקות פסיכיאטריות

לרפואת ולהצלחת

יוסף בן יעלה
ירון שמואל בן מרים חיה
לוי בן שמעה
מאיר בן מרב שמחה
מאיר בן פלה ציפורה
מרדכי אפרים בן מלכה
משה בן אסתר
משה חי אורי בן עזיזה
משה חיים בן ציפורה
מתן בן יעל
נוה בן מיטל
עדיאל אשר בן טלי
עופר בן איבון
ראובן בן שודיה
רועי שלמה בן קרן
שליו פנחס בן טלי
שמואל בן שושנה שמעה
שמעון בן רות

מעין בת אורנה
מרב שמחה בת מרגלית מינדל
מרים חיה בת ברכה
מרגלית מינדל בת בלומה
סימה בת פרווין
ענבר בת שרה
ציונה בת שודיה
צפורה פייגה בת רבקה
רונית בת מחג'ובה
רות רחל בת שמחה
רחל בת שמחה
שירי אילה בת שרה
שמחה בת עזיזה
שמחה בת עיישה
שרה ליבי בת מרב שמחה
תקוה בת מסעודה

אוראל שלמה בן טלי
אביחי בן חנה
אבישי בן חנה
אבישלום בן שמחה
אברהם בן מסעודה
אברהם ישעיהו בן רבקה רגינה
אוראל בן רונית
אורי בן רות רחל
אליה יעקב בן טלי
אליה ראובן בן יעלה
דוד אברהם בן מרב שמחה
דוד בן לונה
דוד בן פרווין
דניאל בנימין בן מרים מינדל
זכריה בן רומיה
חי ישראל משה בן מרב שמחה
חנניה בן אסתר
יהודה בן שושנה
יוחאי דוד בן גליה

אביגיל בת שרה
איבון בת עזיזה
אילה בת מרב שמחה
אליזה רחל בת הומה
אמונה בת מרים
דנית בת ציונה
זהר בת חנה
זיוה בת אסתר
טלי בת יהודית
טליה בת מרב שמחה
יהודית בת רבקה
יעלה בת שלומית טובה
לידיה בת טוני
מאיה בת עליזה
מולוק מלכה בת חנום
מזל טוני בת רות

לעילוי נשמת

הרב יוסף גרפינקל זצ"ל
ר' דוד שמואל הכהן בן ר' דב הכהן רחלין
ר' בנימין זאב בן ר' דוד שמואל הכהן רחלין
הרב יצחק בז'רסקי זצ"ל
ר' יונה קלאס
ר' אברהם בן ר' פינחס סיטניצקי
ר' זאב הכהן זופרנר
ר' מרדכי יוסף גרוסמן
ר' יוסף בן ר' זאב הכהן זופרנר
ר' אליהו דוד בן מרדכי יוסף גרוסמן

מרת חנה גרפינקל בת ר' לרנר
מרת קיילה קלאס בת הרב יצחק בז'רסקי
מרת סופיה שיינדל רחלין בת הרב יוסף גרפינקל
מרת שרה סיטניצקי בת ר' יונה קלאס
מרת רוחמה מרים רחלין בת ר' אברהם סיטניצקי
מרת רחל זופרנר
מרת שיפרה גרוסמן
מרת לאה זופרנר בת ר' מרדכי יוסף גרוסמן
מרת לאה לייבמן בת ר' זאב הכהן זופרנר

וכל קרוביהם ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

לעילוי נשמת

ידידי'ה בן נאנג'אן רחל	אברהם בן יוכבד
יהודה בן גוהר	דרור בן מלכה
יוסף בן יהודה	אברהם בן יצחק יעקב
יוסף בן רחמה	ומינדל מורגיט
ינאי בן דורי דוד	אברהם בן נאנג'אן רחל
יעקב בן פרחא	אברהם בן עזיזה
יצחק בן מרים	אברהם בן שמואל
ישראל בן יהודה לייב	אכרם בן גורג'יה
ישראל שמעון חיים בן	אליהו בו מחג'ובה
פרוויץ	אליהו בן גוהר
כדורי בן אליהו וחביבה	אליהו בן עזיזה
מנשה בן אשרף	אליעזר בן חנה
מסעוד בן חותה	אפרים בן שרה אימנו
מרדכי בן עזיזה	אשר בן יעקב יהודה
משה בן גולדה	אשר בן מרים ואריה הלוי
משה בן עזיזה	בנימין שמואל בן מרים
עזרא בן מסעודה	ברוך בן אסתר
פינחס יעקב בן מנחם	ברוך בן לאה
חיים	ברוך בן מזל
פנחס בן מאיר וטובה	ברוך מיכאל בן ראובן
ציון בן מחג'ובה	דוד בן מנשה
שלום בן עישה	זבולון ריצ'ארד בן אברהם
שלמה בן דוולאט	חיים גבריאל בן אברהם
שלמה בן נסריה	חיים הנרי בן תפחא

וכל קרוביהם ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

לעילוי נשמת

עמליה יעל בת סביחה	אסתר בת חנה
פורטונה בת גאולה	אסתר בת מרים
פלה ציפורה בת שושנה	אשרף בת גוהר
ושמואל	בלומה פירחה בת צבי
פרווין בת חנום	יעקב וחיה טויבע
פרחה בת עישה	ברכה בת הניה וישראל
פרחה בת שרה אימנו	חוה בת רג'נה
צביה בת עזיזה	חוה יוכבד בת אהרון
רבקה בת אפרים מנחם	חתון בת מסעודה
רבקה רגינה בת ישעיהו	יהודית בת פורטונה
רג'נה בת חתון ועזרא	ימימה רחל בת חנה
רוחמה בת חסיה	לאה בת וילמה ולסלו
רחל בת חנום אחה	מדלין ממו בת ריקה
שודיה בת זהרה	ואברהם
שולמית בת וולטר צדוק	מחג'ובה בת אסתר
שושנה בת סעדה	מינה בת עקיבא
שיר בת רונית	מרים בת רחל
שמעה (שושנה) בת בדור	נעמי בת פרחה
שרהי (שרה) בת קשוואר	סורור שרה בת חנום
תלמה בת מינה	עדה בת גוהר
תקוה בת חתון	עזיזה בת מסעודה

וכל קרוביהם ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א הרבי פינחס דניאל הכהן רחלין

רבי מקובל, קורא בפנים, איש חינוך, מייסד הדרך החינוכית-רוחנית "דרך עץ החיים" על פי פרד"ס התורה הקדושה הפרושה בעשרות ספריו ושיעוריו. עומד בראש חסידות רחלין המפיצה את "דרך עץ החיים" לזיכוי הרבים. מקבל קהל ומייעץ על פי דרכו המיוחדת, בכל תחומי החיים: זיווג, שלום בית, פרנסה, מזל, חינוך, חיפוש רוחני, תיקון אישי, התלבטויות, בחירת מקצוע, עסקים וכו'. מתייעצים עמו מכל הזרמים והקהלים בארץ ובעולם. עוסק כל חייו בחינוך ובעזרה לזולת, אמן רב תחומי.

רבים נושעו בסיעתא דשמיא מברכותיו ועצותיו של כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א.

כ"ק האדמו"ר מרחלין שליט"א מתבונן בתמונות פני האנשים הקשורים לנושא היעוץ, ומאבחן בס"ד את תכונות האופי, דרכי החשיבה, העולם הרגשי והתפקודי, ומעריך את כוחות הנפש. לאחר מכן נפנה להתעמק בבעיה המובאת אל פתחו, ונותן את עצתו, תחזיתו וסגולותיו.

קבלת קהל בימים א-ה בשעות הערב, יפה רום 40 ירושלים.
לתיאום פגישה אנא צרו קשר בטלפון 02-6520002